

PLANINSKI VESTNIK
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

10 1969

poština plačana v gotovini

VSEBINA:

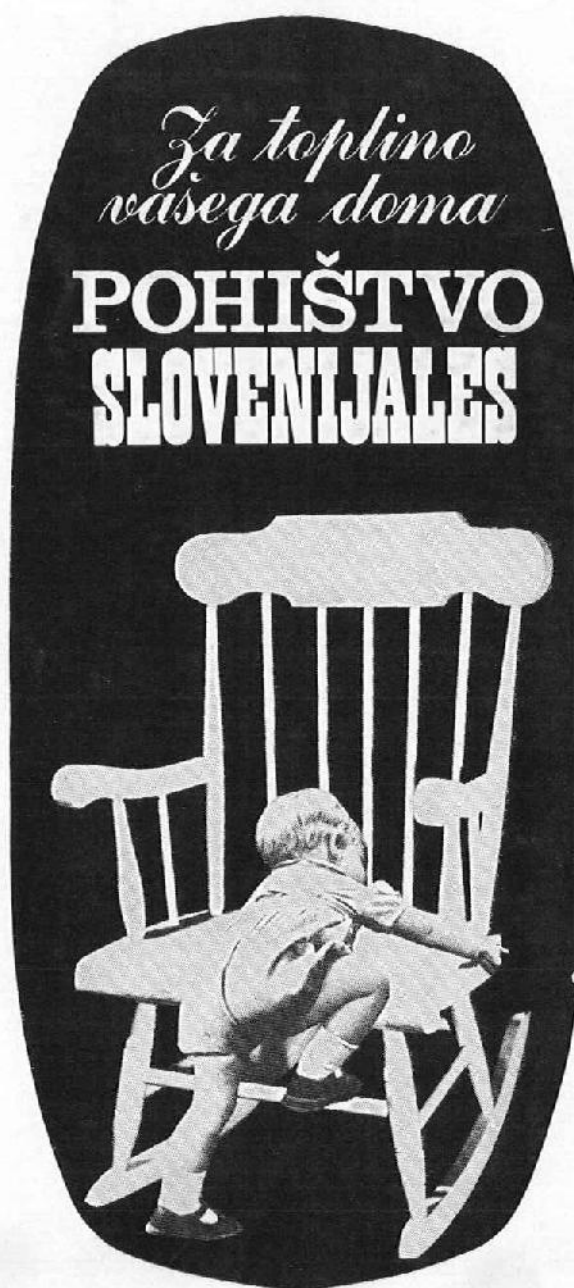
OB KOROŠKI ŠTEVILKI PLANINSKEGA VESTNIKA	
Dr. Miha Potočnik	441
KOROŠKA IN PLANINCI	
Dr. Branko Salamun	442
MOJ PRVI IZLET NA KOROŠKO	
Ciril Kosmač	443
NEKAJ BELEŽK O KOROŠKI V ZGODOVINI IN SE-	
DANJOSTI	
Fran Zwitter	444
O SLOVENSKI KOČI NA BLEŠČECI PLANINI	
Ljuba Urbajs	451
SPOMINI IZ MLADOSTNIH LET	
Jožej Miklavčič - Šcedernik	452
SELE	
Alojzij Vauti	455
ZILJSKO STEHVANJE	
Dr. Pavle Zablatnik	457
SLOVENSKA KOROŠKA IN NAS KRAS	
Dr. Roman Savnik	462
PISMO DR. VIKTORJA VOVKA PRED IZLETOM NA	
KOROŠKO	463
SREČANJE Z GORO - SAM V HERLETOVI SMERI	
Janez Resnik	465
TOKRAT NA SNEŽNIK	
Lado Božič	468
V SPOMIN NA DR. JOŽO PRETNARJA	
Evgen Lavšin	472
POJ, SRCE	
Leopold Staneč	474
DRUŠTVENE NOVICE	475
OBCNI ZBORI	480
VARSTVO NARAVE	481
IZ PLANINSKE LITERATURE	482
RAZGLED PO SVETU	485

NASLOVNA STRAN:

KOTLJE Z URŠLJO GORO - Foto Maks Dolinšek

«Planinski Vestnik» je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga PZS - urejuje ga uredniški odbor. Odgovorni urednik: Stanko Hribar; glavni urednik: Tine Orel. Revlja izhaja dvanaajstkrat na leto. Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Planinska zveza Slovenije, Ljubljana / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Dvorčakova 9, p. p. 214, telefon 312-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna «Jože Moškrič» v Ljubljani / Letna naročnina je N din 24.-, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih (naročnina za inozemstvo N din 37.- ali 3 USA \$) / Tekoči račun revlje pri Narodni banki 501-8-5/1 / Sprememba naslova javljajte na Upravo Planinskega vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene odpovedi, ki jih naročniki izročijo Upravi do 1. decembra za prihodnje leto. Rokopisov ne vračamo.

planinski vestnik

glasilo planinske zveze slovenije l. 1969 – št. 10

OB KOROŠKI ŠTEVILKI PLANINSKEGA VESTNIKA

Dr. Miha Potočnik

Ko smo v začetku letošnjega poletja na Bleščeči planini pod Kepo odpirali novo skromno kočo Slovenskega planinskega društva Celovec, smo bili tam poleg domačinov iz Celovca, Beljaka, Roža, Podjune in Zilje tudi planinci iz vse Slovenije, matične in zamejske. Prišli so Gorenjci, Štajerci, Notranjci, Primorci, Dolenjci, Prekmurci, Belokranjci, Korošci iz Mežice, Prevalj, Raven, Dravograda ... In tu so bili tudi slovenski planinci iz stare Gorice, iz Trsta in slovenske Benečije. Zato sem takrat ob voščilih dejal, da je ta dan na Bleščeči planini zbrana vsa **planinska Zedinjena Slovenija**. O taki Sloveniji – pa ne samo planinski – govorimo in sanjamo vsi Slovenci že dobro stoletje. Prepričan sem, da jo bomo nekoč tudi uresničili.

Mnogi naši ljudje pišejo in govorijo o Koroški z žalostjo in bridkostjo, nekateri celo jokavo. Govorijo o izgubljeni deželi in o izgubljenih ljudeh, o naši nemoči. Preteklost nam je v šolah in drugod vcepila zgrešeno in krivično predstavo o »melanholični deželi« in žalostnih, zasanjanih ljudeh, ki jim je sodba o tem, da jih v kratkem več ne bo, že sklenjena in pisana.

To predstavo nam je verjetno vsilil danes – 50 let po oktobrski revoluciji – že zelo star način razglabljanja o narodnih in drugih stvareh.

Globoko verujem, da bomo obstali. Še mnogokrat tisoč in tristo let in še več. Prišli bomo skupaj! Vsi! Toda gotovo ne na stari način. Ne z vojno. Ne z ropom. Ne s silo. Ne z osvajanjem in prepirami. To ni naš način. Pač pa s prijateljstvom in spoštovanjem do sebe, sosedu, človeka. Z novimi človeškimi nauki, ki jih v svoji ustavi in drugih dokumentih danes piše in že praktično živi nova Jugoslavija, v njej pa še posebej republika Slovenija. S svojim ugledom in z močjo svojega zgleda že danes odpiramo in podiramo meje in rušimo bogove nasilja in suženjstva. Ne samo na Peci, na Stolu in na Savinjskem sedlu. Kar pogledjmo vse, kaj in koliko smo storili že v teh komaj petindvajsetih letih po drugi svetovni vojni! In kaj vse še bomo v naslednjih!

Zato stran žalost! V kraj melanholije in jadikovanja o izgubljenosti in nemoči! Bodimo vedri in nepopoljšljivi optimisti. Taki smo planinci vedno ali vsaj po navadi. Taki hodimo tudi po čudovitem Korotanu. Zgodovina zdaj dela za nas. To je bleščeče oznanilo s prijazne planine pod Jeko.

KOROŠKA IN PLANINCI

dr. Branko Šalamun

o smo se dve leti pred 21. avgustom vrnili iz slovaških Tater in se zbrali na Zelenici, pod belimi stenami, modrim nebom in nad rdečimi jerebikami, smo si rekli prijateljsko, v planinsko preprostih in v pogumno svetlih načrtih takale: Na Koroško poglejmo! V Ziljsko dolino, ko bo štehanje, in v Celovec, kjer še imamo šolo, ki velja, in gore, glej, ki so visoke kakor prej.

Namenili smo na onstran Karavank in čez Karnijske Alpe, povabili smo se na štehanje, ki ga traktor ni izrinil dokončno in kjer valjar germanizacije ni pregazil prvega reja po lipo. Želeli smo videti državno gimnazijo za Slovence na lastne oči in spoznati učitelje in učence, sklenjene s starši in z narodom v skupni usodi.

Od 1. do 4. junija 1968 se nas je utaborila pestra petdeseterica, na čelu s predsednikom PZS Miho Potočnikom in SPD Celovec Ljubom Urbajšom pri podjetnem Miheju Antoniču v Reki, blizu Baškega in Vrbskega jezera, na južnem bregu Drave, v Rožu pod Kepo. V soboto smo se vzdignili kar iz avtobusa, pod Ljubeljem, navzgor mimo doma Miklove Zale in po pravilčno slikoviti gozdni poti do koč na Mačenski planini pod Stalom, se spustili varno za medvedi do Bistrice v Rožu in odpeljali skozi Celovec do Gospe Svete.

Zgodovino od Karantanije do naših dni je razgrnil ugledni koroški rojak, profesor ljubljanske univerze dr. Fran Zwitter pred našimi zaspanimi očmi.

V drugi polovici drugega dne smo križarili skozi Beljak in vzdolž Osojskega jezera do gradu

Ostrovrhaja, pod Svinško planino (Hoch Ostro-witz) in po alpski cesti na Dobrač. V dobrem, blagem večeru smo zrl po oprani Ziljski dolini in čez do Karnijskih in do Zapadnih Julijskih Alp. Tretji dan nam je bil sončen in kristalno čist od zore do zarje, skozi vasi Ziljske doline, na Mokrine, po pobožjih vulfenije do vrha Krniških skal in vso dolgo pot skozi viadukt Krnice, najdaljši alpski viadukt, in do našega domačega prebivališča v Rožu. Zadnji dan smo spoznali neuklonjene Sele, modrovali z domačim župnikom, se povzpeli v dežju na Obir in vrnili skozi Železno Kaplo in čez Jezersko v Ljubljano. Koroški planinci so nas spremljali vso našo prvo pot, nam darovali umetniško sliko Dobrača in hvaležno sprejeli obljubo za knjižno omaro v prvi zamejski planinski postojanki, na Bleščeči planini pod Komnico in Kepo, nad Baškim jezerom in Arihovo pečjo, od koder objame pogled vso Koroško.

Naslednja skupina se je utaborila od 14. do 17. septembra 1968 bolj domače in bolj trdno pri Janku Ogrisu-Miklavžu, sinu zadnjega slovenskega poslanca v avstrijskem parlamentu, v Bilčovsu, na otočku nad Dravo, kjer govorijo po slovenje tudi otroci. V Ogrisov gostoljubni dom smo se pripeljali po Kanalski dolini, čez Trbiž in do Pontablja (stoletne ločnice med german-skim severom in romanskim jugom med slovenskim prebivalstvom), čez Mokrine in Krniške skale in skozi Šmohor in Beljak. Preteklost južnega dela Koroške med Višarjani in med Ojstrnikom, med Julijskimi in Karnijskimi Alpami nam je približal gorenjsko-koroški rojak, prof. Bogo Grafenauer.

V nedeljo smo pristali visoko na Dobraču in globoko pri štehanju, v »te duober čes, te perbe rej« začeli so, pod vaško lipo, v Zahomcu, kjer so doma Zwitteri.

Istega večera smo nosili platanice vsi brez izjeme, od mlade Nanče do starejšega Miše, od

Komisija za stike s tujino pri Planinski zvezi Slovenije je v svoj redni program postavila tudi izlet v planine na Koroškem (Krniške skale, Dobrač, Obir, Peca). Izlet je lani zelo lepo uspel in udeleženci so prišli na misel, da bi naj bil izlet spodbuda za koroško številko našega glasila, drugo tako številko po vojni. Dr. Branko Šalamun je za sodelovanje pridobil tudi slovenske književnike, ki so v času izleta imeli v Celovcu literarni večer.

V tej številki objavljamo predvsem tiste članke, ki so po svoji vsebini bliže programu našega glasila in so neposredneje naslonjeni na dejavnost imenovane komisije in planinske organizacije. Obenem se zahvaljujemo vsem, ki so posvetili tej številki svojo pozornost, predvsem pa dr. Branku Šalamunu, brez katerega bi gradivo za številko težko zbrali.

Op. ur.

celovškega do kamniškega predsednika, od napol dalmatinskega doktorja Uroša do portoroškega Cirila Kosmača, vsi na svojih razgretih ramenih, za novo planinsko postojanko na Blešči planini pod Komnico. Nemško ime der Türkenkogel spominja na junaške čase ziljskih puščev in dečev, podobno kakor bariglica, ki jo razbijajo razgreti domači fantje prvo nedeljo po 8. septembru pač petsto že let.

V ponedeljek nas je pralo, najprej v Vrbi, pri tistem kamnu »Bis daher und nicht weiter...« in potem na poti iz Kostanj blizu Zvrhnjih Drabosinj, rojstnega kraja koroškega kmeta-poeta, skozi stoletne gozdove, na južni rob anekumene – nenaseljenega področja – na prepadnem bregu Osojskega jezera, nad samotnim samostanom Mutca Osojskega, in na severni rob slovenskega jezikovnega območja. Samota in mokrota in nelagodni spomini na nerazumljive sinove odstavke v pravkar problematično vzniklem »Katalogu« so izzvali naslednje, v stiski narimane verze:

Šel si pogumno pot
upora in zmot.
Dosegel si vrh poti,
od koder razgleda ni.
Pridi nazaj med nas,
dokler je čas...

MOJ PRVI IZLET NA KOROŠKO

Ciril Kosmač

Napisal sem naslov, zdaj pa se počutim kakor šolarček, ki je naslov prepisal s table in mora napisati prosti spis o šolskem izletu. Grize peresnik, izgubljeno gleda skozi okno in nikakor ne more začeti. O, saj ni, da ne bi vedel o čem pisati! Prav narobe: preveč je videl, preveč je slišal, preveč je občutil.

Tako je tudi z mano: preveč sem videl lepega, preveč sem slišal bridkega, preveč sem občutil, ker so me pretresali zgodovina, legenda in sedanjí čas. Pred očmi se mi še preliwa pokrajina z gorami in jezeri, v ušesih se mi še oglašajo besede v pesmih in tožbah, v glavi mi še rojijo misli in v srcu vrejo čustva.

Zame to ni bil izlet, temveč romanje. Na izlet gremo, da se razvedrimo in si razširimo obzorje, na romanje pa gremo z drugačnimi čustvi in z drugačno zbranostjo. Jaz pa sem odšel tudi z grehom, z velikim grehom: bilo me je sram, da nisem že zdavnaj poromal v to deželo, čeprav sem že od tistega daljnega otroškega dne, ko sem prvič videl podobo knežjega kamna in bral o njem, sanjal o Koroški kot o oblubljeni deželi. Zdaj sem jo videl in občutil. Z vso lepoto in z vso bridkostjo sem občutil, da sem na Koroškem prav tako doma, kakor sem doma na Tolminskem ali v Devinu ob morju. Začutil sem korenine svojega naroda, čeprav so te korenine pod ledom. In zato bi moral vsak poromati v to deželo.

Potem se je počeno izlilo in ko smo se otresli in posušili, sem prišel vnovič h Gospe Sveti in do ograje ob vojvodskem prestolu. In končno sem se vmešal med znance književnike, v osrečujočem in pomirjujočem večeru, im Konzent-hause an der Miesstalerstrasse, v nemški prosvetni dvorani, v Mežiški ulici sredi Celovca. Gostitelja doktor Franci Zwitter in profesor Janko Messner sta pozdravila pisatelje, po srcu in duši bolj ali manj pesnike, pred koroško staro in preizkušeno in pred mlado in nastopajočo narodovo elito. Književniki so prihiteli iz matične domovine z njenega obmejnega roba in so prav zato prirasli k srcu – mladim srcem. S severne meje Stanjko Cajnkar, Edvard Kocbek in Ivan Potrč, z južne meje Ciril Kosmač, Boris Pahor in Alojz Rebula. Naj mi ne zamerijo, da sem se spomnil za mizo, ki ni bila okrogla, v celovski nemški kleti, svojega pokojnega očeta, kako je napisal moji materi iz Velikovca v Ptuj, 10. oktobra 1920., na Smrekarjevi karikaturi Lintverna, frankirani s slovenskimi verigarji: »Zmaga je naša!« In matere, ki nas je otroke vodila čez Peco na Koroško, in ni privolila, da bi otrokom in staršem sramotil kdorkoli slovensko pravljico o Kralju Matjažu.

NEKAJ BELEŽK O KOROŠKI V ZGODOVINI IN SEDANJOSTI

Fran Zwitter

Koroški je bilo napisanih mnogo knjig in razprav. Moj namen ni, da bi tu govoril o njih, jih vsaj navajal ali pa celo hotel povedati kaj novega. Hočem samo opozoriti na nekatere momente, ki jih mora poznati vsak slovenski turist, ki potuje po Koroški in posebej po njenem južnem, slovenskem delu.

Koroška je pokrajina z znamenito zgodovinsko preteklostjo. Bila je to že v času pred prihodom Slovencev, posebno v zadnjem razdobju svoje prazgodovine, ko je že slovelo železo iz Norika, in pa v rimski dobi. Kar se tiče spomenikov, ki jih je mogoče videti na samem terenu in ne le v muzejih, bi si moral vsak turist ogledati vsaj keltsko in rimsko naselbino na Magdalenski gori, ki je znana po vsej Evropi.

Centralno mesto pa zavzema Koroška v slovenski zgodovini v dobi prvih stoletij po naselitvi Slovencev. Izraz Karantanija je tedaj izpodrinil staro oznako Norik, ozemlje Karantanije je bilo mnogo večje kakor pa ozemlje današnje Koroške, beseda Karantanec je v srednjem veku še stoletja pomenila Slovenca sploh za razliko od drugih pripadnikov slovanske jezikovne skupine; vse to je v zvezi z dejstvom, da je imela Karantanija s svojo družbeno strukturo in politično ureditvijo, ki jo izraža tudi prvotni obred ustoličenja, svoje središče prav na Koroškem; bila je najprej neodvisna država, pozneje odvisna kneževina s slovenskimi knezi, a tudi po koncu vladarjev lastne krvi so minila še stoletja, preden se je obseg te politične tvorbe skrčil na ozemlje Koroške. Znano je, da segajo v dobo stare Karantanije nazaj začetki Krnskega gradu in Gospe svete, prav tako pa tudi knežji kamen, ki je stal prvotno na Krnskem gradu, danes je pa v celovškem muzeju, in vojvodski prestol na Gosposvetskem polju. Pisani viri za to dobo so seveda skopi kakor za zgodnjerednjeveško zgodovino Slovanov sploh; zato drugod dopolnjujejo njihovo sliko z arheološkimi izkopavanji in tako je prišla slovanska arheologija v SZ, na Poljskem, Češkoslovaškem in celo na Madžarskem (Bla-

tenski kostel) že do zelo lepих rezultatov; Koroška, kjer krije zemlja v tem oziru npr. na Krnskem gradu v sebi morda več kakor kjerkoli v SR Sloveniji, je pa na področju slovanske arheologije v glavnem še vedno bela lisa.

Koncu Karantije pa ni sledila samo doba tujih vladarjev in polagoma tudi tujih višjih socialnih razredov, ampak tudi kolonizacija nemških kmetov v glavnem iz bavarskega plemena in tej sledeča asimilacija slovenskega prebivalstva na ozemljih, kjer so prevladali nemški kolonisti. Ob koncu srednjega veka obstoje na Koroškem že skoraj vsa ista naselja, agrarna in neagrarna, kakor danes, število pozneje nastalih naselij je na Koroškem kot stari zgodovinski pokrajini še bolj majhno kakor v slovenskih pokrajinah na vzhodu in jugu; po koncu kolonizacije se pa ustali tudi nova etnična meja med slovenskim in nemškim agrarnim prebivalstvom. Ta meja med ozemljem, kjer le še zgodovinski viri in geografska imena govore o nekdanjem slovenskem prebivalstvu, je znana in jo more turist v glavnem tudi danes ugotoviti na terenu. Ta meja je presekala Ziljsko dolino v smeri od juga proti severu po globeli Krnice in preko Preseškega jezera, se držala Ziljskih Alp, prešla preko Drave pri Vernbergu in jo tvori nato greben Osojskih Tur, potem pa je šla severno od Vrbskega jezera in Celovca, tako da so bili deli župnij Možberk, Krnski grad in Gospa sveta še slovenski, šla nato na Magdalensko goro, greben Svinške planine ter pa razvodju med Golovico in Gradnico proti Dravi in naši sedanji državni meji. Značilno je, da na jugu od te meje ni bilo niti enega nemškega agrarnega jezikovnega otoka; izjema je edino Kanalska dolina, ki je povečini tudi pripadala zgodovinski Koroški in kjer so se od Pontablja do Bele peči vrstile nemške in slovenske vasi. Seveda je tudi južno od te meje živela na Koroškem nemška plast višjih socialnih razredov, najbolj številna v mestih in trgih, njen jezik je bil jezik uprave in pisanih dokumentov, toda številčno je bila to le tenka plast v primeri z množico slovenskega prebivalstva.

Čisto drugačen značaj ima germanizacija v dobi kapitalizma, ki se začne na Koroškem v večji meri uveljavljati sredi preteklega stoletja in traja še danes. Omogočili so jo razvoj industrije, železnica in pozneje avtomobilski promet, razvoj turizma, razraščanje aparata javnih služb, v zvezi s tem pa naraščanje prebivalstva neagrarnih naselij in stagnacija ali celo padanje prebivalstva agrarnih naselij ter vedno manjši delež agrarnega prebivalstva na celo-

nem prebivalstvu. Sprememba družbenega okolja je ustvarila možnosti, da v novem okolju propade tudi slovenski jezik, nova odvisnostna razmerja in vse mogoče vrste pritiska, ki jih na svoji zemlji živeči kmet ni poznal, so pa te možnosti še potencirale. Značilno je, da se zgoraj omenjena etnična meja skoraj nikjer ni umikala frontalno; njen edini pomembnejši premik je bil dolgo časa le v osrednjem sektorju, med Dholico in Otmanjami, kjer se je premaknila na Vrbsko jezero in na jug in vzhod od Celovca. Toda slovensko etnično ozemlje se je votlilo v notranjosti, v neagrarnih predelih; tako more turist še danes ugotoviti, da so slovenske vasi v Ziljski dolini vzhodno od Šmohorja manj germanizirane kakor Podklošter, Kostanje in celo Dholica manj kakor kraji ob Vrbskem jezeru, Djekše manj kakor kraji ob Dravi južno od njih. Ves proces socialnih premikov se po drugi svetovni vojni nadaljuje s še mnogo večjo intenzivnostjo; statistike in tudi opazovanja na terenu dokazujejo, kako pada delež agrarnega prebivalstva, že na prvi pogled je pa mogoče opaziti, kakšne dimenzije je na Koroškem zavzel turizem.

Bilo bi pa seveda popolnoma napačno, če bi si kdo predstavljal etnične posledice teh socialnih sprememb kot nekaj »naravnih procesov«, ki poteka avtomatično. Iste socialne spremembe so mogle imeti tudi drugačne etnične posledice, kakor dokazuje razvoj v drugih slovenskih pokrajinah. Vse te spremembe spremlja na eni strani pritisk v smislu germanizacije, ki izrablja vse možnosti, katere ustvarja nova doba, na drugi strani pa odpor proti temu pritisku. Slovensko nacionalno gibanje je imelo na Koroškem do leta 1848 značaj kulturnega gibanja, prav tako kakor drugod pri Slovencih. Že v času revolucije 1848/49 in potem zopet po obnovi ustavnega življenja po letu 1860 pa je prišlo tudi do politične nacionalne borbe, ki odtlej ni prenehala do danes. Že odtlej industrija, železnica, turizem, veleposest v glavnem vedno bolj podpirajo germanizacijo, v njenem smislu delajo državna in deželna oblast ter mnoge občine, že pred sto leti se je na Slovenskem Koroškem uvedla kot pravilo znana utrakvistična ljudska šola in so postale osnovne šole s slovenskim učnim jezikom redke izjeme, ki jih je bilo mogoče prešteti na prste ene roke. Na drugi strani obstaja pa tudi že odtlej ne samo Mohorjeva družba, ampak tudi slovenski politični tabor, ki si ustanovi svoja društva in liste, prosvetne organizacije in zadruge ter nastopa pri volitvah vseh vrst. Seveda je postal

to kmalu pretežno tabor konservativnih slovenskih kmetov pod političnim vodstvom slovenske duhovščine. Meščanstvo, posvetna inteligenca in učitelji so bili v splošnem preveč socialno in gospodarsko ranljivi ali so pa podlegali nemški propagandi; poskusi liberalne in obenem odločno nacionalne usmeritve koroških Slovencev so se ponesrečili pred sto leti in pozneje; odtlej so se zavedni Slovenci iz teh plasti in liberalne usmeritve ali iz nacionalnih razlogov podrejali konservativnemu vodstvu ali pa odhajali iz Koroške. Socialna demokratizacija je na Koroškem nastopala z geslom razrednega boja in nasprotovala vsakemu nacionalizmu; ker pa je bila njena organizacija v nemških rokah in ker je obravnavala enako nacionalizem močnejšega in nacionalizem zatiranega naroda, je bila proti vsaki spremembi sistema v nacionalnih vprašanjih in je s tem objektivno podpirala germanizacijo. Tako slovenski politični tabor na Koroškem ni zajel vseh prebivalcev slovenskega materne jezika, pač pa velik del, navadno celo večino.

Po zlomu Avstro-Ogrske je prišlo na Koroškem najprej do krvavih bojov, potem pa do znane odločitve senžermenske mirovne pogodbe, ki je dodelila Mežiško dolino in Jezersko Jugoslaviji, Kanalsko dolino Italiji, Ziljsko dolino zaradi železniške zveze med Avstrijo in Italijo preko Šentvida, Beljaka in Trbiža brez plebiscita Avstriji, za Celovško kotlino je bil pa določen plebiscit v dveh conah, A in B. Plebiscit v A coni (ozemlje približno vzhodno od Baškega jezera, južno od Vrbskega jezera, vzhodno od Krke), ki je dal 59 % glasov za Avstrijo in 41 % glasov za Jugoslavijo, ni bil izveden na korekten način, vendar je pa vprašanje, če so bile nekorektnosti tako velike, da bi bil sicer rezultat drugačen; gotovo je, da je prišlo pri plebiscitu, izvršenem na ozemlju, kjer je celo avstrijsko štetje leta 1910, ki ga je slovenska stran upravičeno kritizirala zaradi njegove pristranosti, ugotovila 69 % pripadnikov slovenskega »občevalnega jezika« (ne materne jezika!), do izraza dejstvo, da slovenska politična orientacija ni zajela dela prebivalcev slovenskega materne jezika; vendar je pa treba poudariti, da je Jugoslavija dobila 41 % glasov in da sta dala dva od štirih plebiscitnih okrajev, zajemajoča vse ozemlje A cone južno od Drave, večino 51 % glasov za Jugoslavijo. Po plebiscitu se je seveda položaj Slovencev v avstrijski republiki v primeri s položajem v času stare monarhije še poslabšal. V utrakvistični šoli je delež slovenščine vedno manjši, Heimatdienst je pa sistematično skrbel

za to, da v vrsti poklicev nacionalno zaveden Slovenec ni mogel dobiti eksistence. Germanizacija je napredovala v neagrarnih naseljih, manj na vasi z izjemo velikovškega okraja severno od Drave, kakor more turist ugotoviti še danes. Kljub temu smemo trditi, da je tedaj v avstrijski republiki živelo okrog 70 000 koroških Slovencev, ki so v domačem krogu uporabljali slovenščino, še več pa seveda pripadnikov slovenskega materne jezika. Slovenska politična stranka se je kljub emigraciji številnih aktivnih Slovencev v Jugoslavijo po plebiscitu obnovila, število njenih pristašev je seveda padlo, vendar ji pa pripada več kakor polovica vseh tistih, ki so pri plebiscitu glasovali za Jugoslavijo, ima svoj list, prosvetna društva in zadruga ter dobiva dva poslanca pri volitvah v koroški deželni zbor, medtem ko pri volitvah v državni zbor ne more več prodreti. Ceni se, da je tedaj pripadala približno ena tretjina slovensko govorečega prebivalstva tej stranki, druga tretjina nemško-liberalnemu Landbundu, tretja tretjina socialni demokraciji. Ko je v Avstriji zavladovala najprej diktatura in potem l. 1938 nacizem, ki je imel med koroškimi Nemci posebno globoke korenine, so postale legalne možnosti za delo slovenskega tabora vedno bolj omejene, popolnoma so pa prenehale z nacističnim napadom na Jugoslavijo l. 1941. Po svoji notranji strukturi in vodstvu je imel seveda slovenski politični tabor tudi v tem času podoben značaj kakor že v zadnjih desetletjih stare monarhije. Nacizem je hotel brutalno likvidirati slovensko manjšino na Koroškem; obstajali so načrti za izselitev vsega slovenskega prebivalstva, dejansko je pa bila l. 1942 izvedena izselitev pomembnejših slovenskih družin po vsej Slovenski Koroški; uporaba slovenščine je bila prepovedana celo v družinskem krogu. Pojavila se je pa tudi nova oblika odpora proti germanizaciji; že v stari avstrijski republiki se je začel pojavljati odpor proti konservativnemu vodstvu slovenske politike na Koroškem, ob začetku vojne l. 1939 je pribežalo v Jugoslavijo nekaj koroških Slovencev, ki niso hoteli služiti nemški vojski, že l. 1942 pa se je tudi na avstrijsko Koroško začelo širiti partizansko gibanje. Nacisti so reagirali z največjo brutalnostjo, kar dokazuje npr. spomenik 13 obglavljenim na pokopališču v Selah, vendar pa partizanskih akcij, ki so na vsem ozemlju današnje Avstrije ostale omejene le na slovensko koroško ozemlje, niso mogli več zadušiti. Ob zlomu nacizma so večino slovenskega koroškega ozemlja zasedli slovenski partizani, ostali del pa angleške čete.

Tik pred to zasedbo je nacistični gauleiter Koroške dr. Rainer v noči med 7. in 8. majem 1945 preko svojega namestnika izročil oblast predstavnikom starih strank iz prve avstrijske republike, ker bodo mogle te bolj uspešno voditi boj za »svobodno in nedeljeno Koroško«; v imenu nove začasne vlade je z nagovorom gauleiterju prevzel oblast njen predsednik socialist Hans Piesch, član nove vlade je bil pa tudi poznejši deželni glavar F. Wenedig. Nekaj dni pozneje je morala Jugoslavija na ultimativno zahtevo not angleške in ameriške vlade umakniti svoje čete na predvojno jugoslovansko-avstrijsko mejo; angleška in ameriška vlada sta tedaj izjavili, da se bo vprašanje meja definitivno rešilo ob splošni mirovni ureditvi. Tako je prišla vsa avstrijska Koroška pod britansko vojaško okupacijo, ki se je pri organizaciji civilne oblasti naslanjala na stranke in ljudi, ki nastopajo že ob prevzemu oblasti 7.–8. maja, na drugi strani pa na vse načine omejevala legalne možnosti kampanje za priključitev slovenskega dela Koroške Jugoslaviji, ki jo je v naslednjih letih vodila na Koroškem Osvobodilna fronta. Vprašanje bodočih meja je ostalo odprto štiri leta, specialno se je pa o jugoslovanskih teritorialnih zahtevah razpravljalo na raznih konferencah od januarja 1947 do junija 1949; tri zahodne velesile so stale ves čas na stališču, da naj ostanejo predvojne meje, Sovjetska zveza se pa s tem stališčem ni strinjala kljub Stalinovemu pismu Rennerju iz leta 1945; končno pa je Sovjetska zveza po resoluciji informbiroja popustila in 20. junija 1949 so se štiri velesile sporazumele, da naj ostane predvojna meja med Jugoslavijo in Avstrijo nespremenjena.

Ob sklepu o ohranitvi prejšnjih meja Avstrije so se štiri velesile zedinile, da morajo priti v mirovno pogodbo določbe o zaščiti slovenske manjšine na Koroškem in Štajerskem ter hrvatske manjšine na Gradiščanskem in to je privedlo končno do čl. 7 avstrijske državne pogodbe 15. maja 1955. V tem členu se zagotavlja naši manjšini pravica do lastnih organizacij, zborovanj in tiska v svojem jeziku, pravica do osnovnošolskega pouka v slovenskem jeziku, do sorazmernega števila srednjih šol in do posebnih nadzornikov za slovenske šole, pravica do uporabe svojega jezika kot uradnega jezika poleg nemškega v upravnih in sodnih okrajih s slovenskim ali mešanim prebivalstvom; v takih okrajih naj bodo oznake in napisi topografskega značaja slovenski in nemški; Slovenci naj bodo v kulturnih, upravnih

in sodnih ustanovah zastopani pod enakimi pogoji kakor drugi; prepovedo naj se organizacije, katerih namen je, da odvzamejo slovenskemu prebivalstvu značaj in pravice narodne manjšine. Ali se te določbe izvajajo? V letu 1945, ko je bilo vprašanje meja še odprto in so se na Koroškem hoteli pokazati pravični Slovencem, so proglasili skoraj vse slovensko etnično ozemlje za področje dvojezičnih osnovnih šol, kjer se obvezno poučujeta ves čas oba jezika, čeprav slovenski v višjih razredih manj kakor v nižjih. Ta princip, ki je veljal za vse šoloobvezne otroke brez ozira na narodnost, je sam na sebi onemogočal pritisk in imel pozitivne posledice pri generaciji, ki je tedaj hodila v šolo, čeprav se že zelo zgodaj ni izvajal povsod. Ko je pa po državni pogodbi prenehala okupacija Avstrije, je postala kampanja proti dvojezičnemu šolstvu vedno hujša, dokler ni bilo leta 1958 na predlog deželnega glavarja Wedeniga odpravljeno, pouk tudi v slovenščini pa omejen na tiste, ki to izrečno zahtevajo; ta »pravica staršev« je na široko odprla možnost za pritisk na otroke, starše in učitelje in povzročila, da število otrok, ki se prijavijo k slovenskemu pouku, stalno pada. Na drugi strani je bila zaradi državne pogodbe ustanovljena v Celovcu gimnazija in sicer kot čisto slovenska in ne kot dvojezična, kakor so želeli nekateri Slovenci, vse v upanju, da se ne bo prijavilo zadostno število dijakov; račun se je izkazal kot napačen in ta gimnazija, ki niti nima lastnega poslopja in ima samo popoldanski pouk, ima že čez 400 dijakov in je po mnenju nekega ameriškega avtorja edino upanje, da bi se mogla zavreti germanizacija. Pravice slovenščine v upravi in v sodstvu so seveda samo na papirju, glede slovenskih oznak in napisov se more pa vsak turist prepričati, da se v tem oziru Koroška predstavlja tujcu s fasado čisto nemške pokrajine. Po določbah mirovne pogodbe bi moral biti prepovedan Heimatdienst, ki pa seveda dela legalno dalje z istimi metodami kakor v prvi avstrijski republiki. Pri štetjih prebivalstva je Avstrija z uradnim priznanjem »vindišarjev« kot posebne skupine in tudi drugače preseгла vse, kar se je dogajalo v stari monarhiji in v prvi republiki, ker hoče čimprej dokazati, da manjšini ne more dati pravic, ker te manjšine pač ni. V današnjem življenju koroških Slovencev je svetla črta gimnazija, če bodo njeni dijaki pozneje izpolnili pričakovanja, in pa tudi dejstvo, da je na Koroškem danes več slovenske inteligence in več

Narava kot grafik in kipar

Foto Ivan Cigala

slovenskega tiska kakor prej, če se bodo posledice teh dejstev čutile. Vendar prevladujejo temne črte deloma zaradi že omenjenih socialnih premikov, deloma pa zaradi pritiska, čeprav ta pritisk danes uporablja drugačne metode kakor npr. v dobi nacizma. Germanizacija danes zaradi podrobne aktivnosti (npr. nemški otroški vrtci) in pritiska na vsakega posameznika prodira tudi v krajih, kjer je prej ni bilo. Na tem v bistvu nič ne spremene dogodki na vrhu (meddržavni obiski, gostovanja gledališč v Celovcu, sprejemi slovenskih predstavnikov na Dunaju itd.), ki prav nič ne vplivajo na stanje na terenu. Kar se tiče samih slovenskih organizacij, je stari dobi s konservativnim vodstvom in dobi po 1945, ko so Slovenci solidarno stali za Osvobodilno fronto, sledil po odločitvi velesil 1949 razcep v dva tabora, ki sta danes znana kot napredna Slovenska prosvetna zveza in konservativni Narodni svet koroških Slovencev. Taka ločitev ob skupnem nastopanju v nacionalnih vprašanjih sama na sebi ne more biti slaba v položaju dejanske notra-

nje diferenciacije, ko zaradi že omenjenih socialnih premikov konservativna orientacija večine ne more več zajeti. V politiki sta pa leta 1949 pri volitvah v času po odločitvi štirih velisil, ko so koroški Slovenci po drugi za Nemce izgubljeni vojni spet pripadli Avstriji, obe stranki nastopali ločeno in dobili skupaj približno tri četrtine tistih glasov, ki jih je v prvi avstrijski republiki dobila slovenska nacionalna stranka. Nato se pa pojavlja – mnogo manj pri Narodnem svetu kakor pri Slovenski prosvetni zvezi – tendenca omejevanja na kulturno in gospodarsko dejavnost in odrekanja samostojnemu političnemu nastopu. Slovenska prosvetna zveza izdaja parolo glasovanja za socialiste, čeprav socialistična stranka ni prav nič odstopila od svojih stališč. Vprašanje je, koliko ni bilo to in pa geslo narodnega miru ob pogojih take

narodne neenakopravnosti razumljeno in tudi objektivno ni pomenilo, da popušča narodni odpor s strani Slovencev. Seveda pa to ne velja samo za koroške Slovence. Ali smemo zahtevati, da Avstrija izpolni določbe državne pogodbe glede krajevnih napisov, ko pa najdemo v naših voznih redih in avtomobilskih kartah za vse področje koroških Slovencev izključno samo nemška imena in se mi mlajši inteligent pritožuje, da v kartah, danes vsakomur pristopnih, ne najde slovenskih imen za koroške slovenske kraje? Mislim, da bi se morali ne samo koroški Slovenci, ampak predvsem mi vsi, Slovenija in Jugoslavija, zavedati, da v narodnopolitičnih vprašanjih prav nič ne pomenijo lepe besede in geste in da je vse odvisno le od aktivnosti, odločnosti in borbenosti, ki se more nato včasih uveljaviti tudi brez večjih konfliktov.

ALPINIZEM IN RAZVOJ

Pod tem naslovom razmišlja v reviji La Montagne 1968/10 francoski alpinist, univerzitetni profesor in politik dr. Pierre Mazesud o pojavih, po katerih naj bi alpinizem iz sfere avanturizma prešel v sfero dokazovanja športne sposobnosti in tekmovanja. Vprašanje se glasi: Ali imajo današnji uspehi skupni kriterij z onimi dosežki od včeraj? Ali se alpinizem razvija ali ne?

V večini športov pospešuje razvoj izkazana sposobnost. V atletiki, na priliko, je kronometer nezmotljiv. Sem in tja je razvoj počasen, vendar je. Jesse Owens je pred 30 leti tekel 100 m 10,2 sek, danes teče že več atletov 10 sek. Res je, da se napredek ne meri samo z rekordom, tudi množičnost športa ima svoje mesto v razvoju, vendar je le izkazana sposobnost tisto, kar izpričuje, da športna disciplina napreduje. Dosedanji razvoj športa kaže, kot da razvoju ni meja.

Pri alpinizmu, ki je zelo kompleksna »disciplina«, igrajo vlogo poleg človeških lastnosti mnogi zunanji dejavniki. Vremenska naključja, novi načini v prehrani, novi rekviziti, nova tehnika idr. spreminjajo okoliščine, v katerih se je plezalo včeraj in danes, in takó razpravljanje a priori onemogoča, da bi z istimi očmi gledali na včerajšnje in današnje uspehe. Če se danes plezajo težje stvari, še ne moremo sklepati, da je današnji alpinizem sposobnejši od nekdanjega, saj so njegovi boljši uspehi odvisni od zunanjih elementov, ne pa od alpinista. Često se svet razhaja ob vprašanju, kdo je največji ali kdo je bil največji alpinist vseh časov. Vprašanje stoji pred nepremagljivo oviro: Različne okoliščine v različnih časih onemogočajo normalno analizo primerjav med Mummeryjem, Preussom, Welzenbachom, Brownom, Cassinom, Bonattijem ali Darbellayem. Vsak od teh velikih mojstrov ima svoje odlike, vsak je po svoji najboljši, vendar uspehi enega ne morejo zatemniti uspehov drugega. Alpinizem ima svojo raziskovalno stran, v kateri je nadvomen napredek, ker omogoča vedno nova odkritja. Brez navez, ki posegajo v neznano, ne bi bilo »direktnih« in ne »direktisim«. Reinhold Messner je v »La Montagne 1968/2« dobro povedal, da napredek alpinizma ni v izkazovanju sposobnosti, kajti včerajšnji uspehi so po svoji vrednosti enaki današnjim, sprememba je le v okoliščinah. Ne strinja pa se Mazeaud s tem svojim »odličnim prijateljem»,

ko govori o razvrednotenju. Na primer: Walker lahko preplezaš v odličnih okoliščinah, kakršnih niso imeli prvi pristopniki, lahko pa se v njem biješ za življenje več dni z nešteti težavami. Vsaka ponovitev je seveda manj vredna, taki smo pač ljudje, vendar pa prav tako precenjujemo prvenstvo. Izbire za prvenstvene vzpone pa je vedno manj.

V alpinizmu torej ni razvoja? Razvoj je samo v zunanjih elementih: v visokem nivoju današnjih plezalnih šol v bližini velemest, ki so pospešila razvoj čistega plezanja, ne pa npr. zimskega alpinizma, v razvoju akrobatskega plezanja in v uporabi umetelnih sredstev, ki omogočajo zmago nad vsemi težavami, v razvoju ekspedicijske tehnike v zimskih razmerah, to je v opremljanju sten. To so nove stvari, vprašanje pa je, če so dobre. Priznati je treba, da je izbira za nove smeri zares pičila in da samo volja ne zadostuje, da prideš čez previsne napušče v stenah. Drži pa, da so najnovejši uspehi v stenah posledica drznih metod v plezalnih šolah. Torej: Velikih uspehov ne moremo primerjati med seboj, ker je prišlo do njih v različnih zunanjih okoliščinah.

Kaj pa bo, ko izbire v prihodnosti več ne bo, ko bo v Alpah (Mazeaud name-noma opušča misel na ekspedicije) preplezano do kraja vse, kar pride v poštev? Mazeaud odgovarja s Heckmairovimi besedami, da alpinizem ni samo v prvenstvu in da ne more biti. Njegova vrednost je predvsem v nešteti možnostih, v bogastvu oblik in načinov. Avanturizem v gorah se ne konča s prvenstvenim vzponom, vsaka ponovitev je pravzaprav novo odkrivanje, novo doživljanje nekdanjih dejanj nekdanjih ljudi. W. Bonatti je mnogo ponavljal, često sam, in je poln hvale in občudovanja do vseh smeri, vedno znova so mu nove. Podobno piše Armand Charlet, ki je stokrat plezal Aiguille Verte. Tu je dejanska možnost za vedno nove izbire. Je sicer subjektivna rešitev, ki jo bo našel vsak po svojem občutku, čustvih in interesih, vendar zanesljiva za vsakogar, ki ima gore rad. Gaston Rébuffat pravi, da ima enako veselje na normalni poti na Aig. du l'M. kakor v Walkerju. Presenetljivo, vendar možno in pravilno, če ima človek do gora zares pristna čustva. Samo tu drži bodoča pot do nepogrešljivih avantur v gorah, samo tu je možno na novo odkrivati gore. Če je v izkazovanju sposobnosti, v tekmovanju pri vseh športih pogoj za razvoj, tega pogoja tu ni. Novi pripomočki sicer omogočajo nezaslišane uspehe tudi v stenah, a zato kljub temu lahko v marsikakšni ponovitvi naletimo na večje težave kakor v današnjih prvenstvenih. Kvalitete alpinistov so poglobilna stvar, te pa se ne spreminjajo. Alpinizem je več kot igra, oddih in šport. Alpinizem je lepa in velika avantura. – Mazeaudove misli so v evropski periodični planinski literaturi zbudile veliko pozornost. Imeti jih moramo pred očmi tudi tedaj, ko ugotavljamo, do kam smo prišli mi sami, posebno zdaj, ko so naše najboljše naveze uspešno posegle po najtežjih smereh v kopnem in v ledu.

NEMŠKA ANNAPURNA 1969

ANNAPURNA, zdaj – ena izmed njih – tudi naš himalajski cilj, se Nemcem l. 1969 ni vdala, čeprav so jo hoteli obiskati za svoj jubilej. Prišli so na Roc Noir (7513 m), Greissel in Reismüller pa sta opravila prvi vzpon s smučmi na 7142 m visoki Glacier Dome. O ekspediciji je znani alpinist Pit Schubert zapisal med drugim tole: »Pravzaprav sem si plezanje v višini 7000 m popolnoma drugače predstavljal. Računal sem s tehničnimi težavami, pa jih ni bilo skoraj nič. Pač pa so bile razmere tam zgoraj trše in človeku bolj sovražne, kot sem si pa mogel misliti. Premalo sem študiral literatura. Himalaja je bila zame tako daleč, nisem pomislil na to, da jo bom kdaj videl. In tak sem se znašel na višini 7250 m pod vrhom Roc-Noir v taboru VI. Prvi dan je bil enoličen. Trije smo se stiskali v dvojčku, ki bi bil komaj dovolj prostoren za ljubavni

parček, in poslušali rohnenje viharja, ki se je podil okoli našega platna, kot da bi bilo železo ali vsaj granit. Zaman smo upali, da se bo unesel. Tretji dan smo popustili mi in se spustili v tabor V (7050 m). Tu ni bilo nič bolje, vihar je bil vedno hujši. Peti dan vihar! Tak, da si se komaj obdržal na nogah, če si zlezel iz šotora! Kaj vse smo si izmislili, da bi svoje človeške potrebe opravili v šotoru, tega ne morem povedati. Naši šotori, zajamčeno preizkušeni za Himalajo, so bili razcefrani. Šesto noč pa je vihar odnehal. Ostanke našega zagona smo postrgali in spet lezli proti taboru VI, v upanju, da nam bo vreme dovolilo priti na vrh. Pa nas je le vleklo za nos, nas zvalo pa spet planilo v napad in to še z mrazom -30°C , tako da je nam misel na vrh dobesedno zmrznila v glavah.

Nekateri smo že deset dni nad 7000 m visoko. Preveč. Tenki zrak, premalo kisika, to jemlje moči. Vihar para živce, para šotore. Telo se ne regenerira več. Kakor napol mrtve muhe smo, ki se zbude o božiču. Umik je neizogiben. Obster in Winkler z Ang Tembo in Pemba Tarkijem prva odrineta v tabor V. Midva z Reiterjem bova šla kasneje, imava šotor za vetrom. Ko sva ga podrla, sva šele videla, kaj to pomeni. Veter in mraz sta se besno zagrizla v najine oslabiljene členke. Najine kletvice je odnesel veter v prepovedano deželo, v Tibet in njegove bajke, in zabrisal sledove prvih dveh. Samo oblaki, megla in besneči vihar naju je obdajal. Pod mano se je udrila kloža, Reiter me je ujel. Oba sva razočarana, oba strmiva neodločno, s preplašenimi očmi. Morava nazaj. Pa ne v tabor V, nazaj do tabora VI, ki ga ni več. Odkidati morava prostor za šotor in razcefrano platno spet razpeti, zlesti vanj kakor miš pred mačko in gledati, kako v šotoru vse zmrzuje: led v slonovih nogah, led v spalni vreči, led na kosih hrane, led vsepovsod. Vse jemlje pogum, nič ne prinaša tolažbe. Kaj bo prinesla noč?

Kisiku sva doslej prizanašala. Zdaj mora priti na vrsto. Visiva na steklenicah. Olajšanje? Vsaj domišljava si. Prstov na nogah že dalj časa ne čutim. So zmrznili? Rok nimam kam dati, vsepovsod je mraz, mraz, pasji, svinjski mraz. Bo že konec vsega?

Ničesar več nočeva.

Ničesar ne moreva več.

Nič več ne gre.

Požvižgam se na vrh, nazaj morava, navzdol morava, tu gori je samo – konec. Jutra mora priti. To veva, po neštetih bivakih v gorah. In prišlo je tudi tu. Nobenega jutra si nisem tako želel.

Nato: šotor, nahrbtnik na rame. Samo za to gre, da se držiš na nogah, da se ne vdaš. Med potjo naju je čakal še vzpon na Glacier Dome. Vsa korak je bil za živce na meji življenja, kot da bi jih koval, vsak korak je sesal poslednje rezerve moči. Še pet korakov navkreber, potem bo šlo samo še navzdol. Nisva jih zmogla, ne da bi počila. Oba sva bila pokrita z ledom, oči so gledale medlo, nos je ozebel, nisem ga čutil več.

Štorkljava z grebena, stran od tega blaznega viharja, stran od tega ledenega pekla.

Nazaj v življenje.

Zemlja naju je spet sprejela. –

Tako Pit Schubert. Upajmo, da bo »naša« Anapurna našim fantom bolj naklonjena. Vsa slovenska javnost jim to želi.

O SLOVENSKI KOČI NA BLEŠČEČI PLANINI

Ljubo Urbajs

elja po lastni slovenski planinski postojanki je stara že preko dveh desetletij. Z ustanovitvijo slovenske fizikulture zveze leta 1947 se nam je slovenskim planincem odprla možnost planinskega udejstvovanja v planinski sekciji zgoraj omenjene organizacije. Ta sekcija je bila zelo aktivna. Hoteli smo imeti tudi lastno kočo. In res smo si izbrali prostor za njo na Ogrizovi planini v Košuti. Selška občina nas je pri tem odločno podprla. Prav posebej se je za nas založil odbornik, danes že rajni Kališnikov Honza. Toda naleteli smo na drugo težavo. Svet, na katerem naj bi stala kočica, je bil last Humperške gospode, od katere seveda takrat nismo pričakovali nikakršne naklonjenosti. Tudi na Mačenski planini smo skušali, pa tudi tu nam je spodletelo. Avstrijsko planinsko društvo je začelo obnavljati požgano Klagenfurter Hütte. S tem je postala seveda za nas gradnja nesmiselna.

Med tem se je iz planinske sekcije Slovenske fizikulture zveze leta 1953 izluščila samostojna planinska organizacija, današnje Slovensko planinsko društvo s sedežem v Celovcu. Še z večjo vnemo smo iskali možnosti, da bi prišli do lastne postojanke. Imeli smo srečo. Od šentjaskobne pastirske zadruge smo dobili v najem pastirsko kočico na Rošci. Po treh letih uporabe je omenjena zadruška zvišala najemnino, ki ji takrat nismo bili kos, kočica je dobila novega najemnika, telovadno društvo iz Vrbe, ki je bilo finančno krepkejšo. Še leta 1963 se nam je posrečilo dobiti od kmeta Jozeja Stickerja, po domače Koparnika, na Bleščeči planini 200 m² sveta v najem. Na tem mestu je stala takrat razvalina požganega in porušenega skednja, poraslega s kropivami in več metrov visokim grmovjem. Vse to smo kultivirali, zidove izravnali in pripravili za betoniranje betonskega venca in temeljev.

Gradbišče stoji v višini 1050 m in je bilo takrat nedosegljivo za vsakršno vozilo. Pogoji za gradnjo so bili skrajno neugodni. Voda in pesek sta 400 m daleč, pot na planino na dveh mestih strgana. Kako spraviti gradbeni material na

planino? Pa smo se spomnili na večkratno izjavo Franja Klotjnika, predsednika koordinacijskega odbora gorenjskih planinskih društev iz Kranja, da je rad pripravljen pomagati pri gradnji. Prosili smo ga in prišel je s 40 planinci. Ta akcija je trajala en dan. Pri tem so fantje zgradili most, ki je še danes dober, da smo mogli s konjsko vprego splah na planino. Pri tej akciji smo spravili na gradbišče (planino) ves potreben material (cement, betonsko železo in opažne deske) in pesek, ki smo ga nakopali na planini. Teden po uspehi akciji, konec oktobra 1965, smo betonirali temelje. Vreme je bilo obupno. Deževalo je in celo snežilo. Morali smo končati delo. Popolnoma premočeni in kljub temu srečni, da so zidarska dela končana, smo se umaknili v dolino.

24. 8. 1966 smo vložili pri ledinški občini prošnjo za gradbeno dovoljenje, ki je bilo povoljno rešeno 6. 10. 1967. Misleč, da bo pot obnovljena do Bleščeče planine, kot je bilo sklenjeno na občinski seji, smo naročili gradnjo in transport pri tesarskem mojstru Gasserju iz Bilčovsa. Koča je bila meseca maja 1968 zgrajena, pot na planino pa ne. Sicer so jo gradili, približno 600 m pred planino, to je v Paprotnici, pa se je delo končalo. Teren za gradnjo ceste je bil od tu naprej zelo težaven in bi zahteval precej denarja, zato so odgovorni ustavili delo. Ta odločitev je bila za nas porazna. Sprijazniti smo se morali z dejstvom, da bomo ves nadaljnji material morali znositi na planino.

Po pogodbi bi morali zgraditi kočico najkasneje do 31. 10. 1968. V nasprotnem primeru bi bila pogodba razveljavljena. Bili smo torej pod pritiskom časa. Poleg tega pa je bila pot do Paprotnice v obupnem stanju in še dež je nagajal. Čakali smo teden za tednom, da bi se vreme izboljšalo, pa se ni. 7. septembra pa smo se odločili. Tesarski mojster Gasser nam je preskrbel specialno vozilo, traktor s prikolico s pogonom na vsa kolesa. Z bojaznijo in stisnjenimi zobmi smo spremljali prvo vožnjo proti planini. Pot je bila razmočena, in le malo smo imeli upanja, da pridemo srečno do Paprotnice. Najnevarnejši pa je bil Tomanov klanec, strm je in blata je bilo do kolen. Kako smo se odahnili, ko smo imeli klanec za seboj. Še dvesto metrov in bilo smo v Paprotnici, kjer smo imeli bazo. Še trikrat je pripeljal traktor. Gradivo smo potem znosili na planino. Pri teh akcijah so nam pošteno pomagali planinci iz Slovenije, ki jim gre zahvala, da je bila kočica pravočasno zgrajena. 17. oktobra 1968 smo hoteli slav-

nostno otvoriti kočo, pa je zapadlo 30 cm snega in prisiljeni smo bili odpovedati otvoritev.

Za gradnjo koče smo potrebovali 305 delovnih dni, od tega za transport gradbenega materiala 138 dni. 14 ton smo znosili na ramah.

Pri teh akcijah so planinci iz Slovenije opravili 132 delovnih dni. Glavna zasluga za to pa gre tov. Franju Klotniku, ki je znal pridobiti planince za pomoč pri gradnji prve slovenske postojanke v republiki Avstriji. Ob tej priložnosti se še enkrat v imenu koroških planincev najiskrenejše zahvaljujem vsem tistim predsednikom in planincem, ki so garali za našo kočo in nam s tem omogočili, da smo pravočasno dokončali gradnjo in da se nam je končno izpolnila dolgoletna želja.

SPOMINI IZ MLADOSTNIH LET

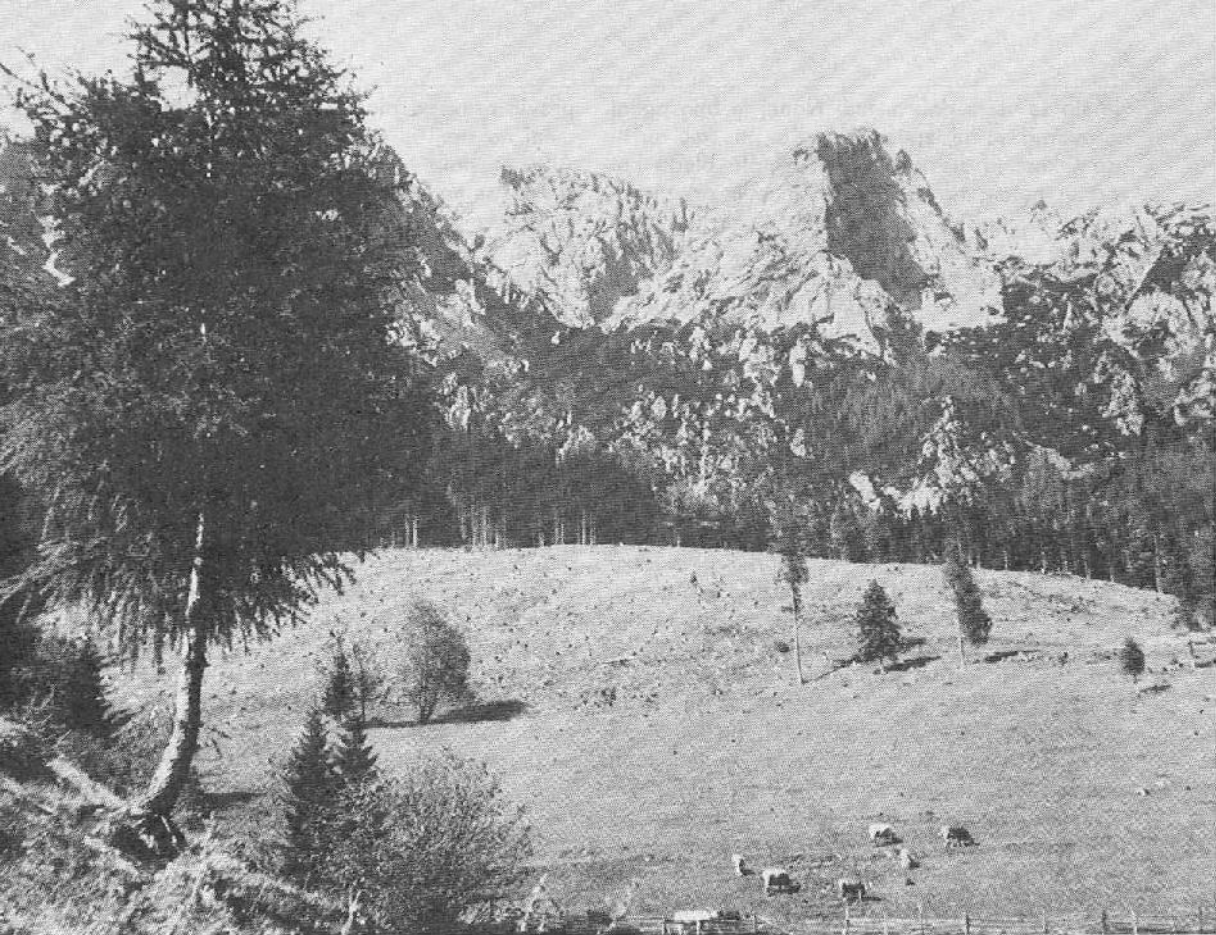
Jozej Miklavčič-Ščedernik

1. Na Golico in Triglav

Leta 1908 sem bil učenec četrtega razreda Narodne šole v St. Petru. Razrednica nam je bila šolska sestra Gosak, petje in telovadbo pa nas je učil Gregor Bürger, doma iz Škofič ob Vrbskem jezeru. Ker pri šoli ni bilo telovadnice, smo telovadili samo v poletnem času in sicer na tamošnjem dvorišču. Kadar pa je bilo tam prevroče, nas je peljal učitelj v bližnji gozd Tešinjo (3 fante), kjer smo na travi pri Mlinu napravili v vrsti nekaj gibov, nato pa se lovili po grmovju in plezali po drevju za rekorde. Med odmori nam je učitelj kaj rad pripovedoval o svojih spominih na Stol, Kepo, Triglav itd. Nekoč nas je peljal na Miklovo Turne, kjer so razvaline starega gradu in se nudi lep razgled na šentjakobsko okolico, proti jugu pa na Golico, Roščico in Babo. Ko je učitelj videl, da se za te vrhove bolj zanimamo kot za telovadbo, nam je že naslednji dan v šoli najavil in določil dan za skupni izlet na Golico, nas podučil o disciplini in najpomembnejši opreči. Slednja je bila: močni čevlji, šolska torba (ker nismo imeli nahrbtnikov), precej

kruha, sadja in po možnosti kaj za pod nož. – Težko pričakujoč smo se zbrali neko soboto meseca avgusta ob štirih zjutraj pod vaško lipo v Podgradu, nato odšli v Leše k Janežiču, kjer so se nam pridružili sošolci iz Svalen in Podkroja, potem pa šli proti opekarni v Podroščici in mimo Pukelnika. Na skednjiču te kajže smo opazili prvi kažipot na Golico z označbo: »Na Golico – 3 ure – SPD«; poleg napisa pa znamenje: modro-rdeča obročka z belo piko, enako znamenje je bilo vidno že na Janežičevem domu in na vseh križiščih in ovinkih nadaljnje poti. Preko Ošnejevega in Grilovega rovta smo dospeli v Činkovec, kjer je znani studenček »Pri vodici«, napis na bližnji skali z omenjenim znamenjem (SPD) nam je to potrdil. Pozneje sem zvedel, da so to pot markirali tedanji šentjakobski študentje: Anton Janežič (pozn. zobozdravnik na Bledu), Janko Kobentar (pozneje živinozdravnik na Jesenicah) in še nekaj njihovih sošolcev. Ker tedaj še nismo prav nič umeli te markacije, nam je na vprašanje učitelj Bürger pojasnil pomen te kratice, tako da smo potem s ponosom stopali po poti Slovenskega planinskega društva in se bližali našemu cilju. Med potjo – na planini, kjer se nam je pridružila pot, ki drži iz Podroščice skoz Medvedji dol in Švigenco, nas je iznenadil napis: »Kahlkogel – (Golica) 1 ura D. Ö. A. V«. Večji del tovarišev in učitelj se za ta kažipot niso zmenili, jaz pa sem ob tem napisu še dolgo premišljeval in obenem sezuval čevlje, ki so mi povzročili boleče mehurje na nogah; bili so krojeni iz svinjskega usnja in so že par mesecev počivali v podstrešju, ker smo poleti hodili bosi. Dal sem čevlje in nogavice v torbo in hajd bos za onimi. – Vrh Golice se nam je prikazala veličastna slika – prekrasen razgled na vse strani. Prvič v življenju smo videli Triglav z njegovimi sosedmi, prvič večni led in sneg.

V koči se nismo dolgo zadrževali, ker za pijačo nismo imeli denarja, vode pa je imel oskrbnik komaj za lastno porabo; zato smo se kmalu vrnili domov. Dobro se še spominjam velike slike Franceta Kadilnika, ki je visela v gostinski sobi. – Takrat sem spoznal ta paradiž, vzljubil sem ga in sklenil, da bom obiskal ta kraj vsaj enkrat v letu, dokler mi bo dopuščalo zdravje in okoliščine. In res sem hodil na Golico od takrat vsako leto do moje selitve leta 1942. Še celo med prvo svetovno vojno, če mi je bil dopust še tako skromno odmerjen, sem bil dani obljubi zvest. V tej dobi sem spoznal vse oskrbnike, med njimi tudi Čopovo Jerco in njenega daleč znanega planinca brata Jožo. Občudoval

Peca z južne strani

Foto Maks Dolinšek

sem njegovo zmogljivost, ko je nekoč prinesel Jerci ad Križev sadček vina (50 litrov), v rokah pa še cekar z drobnarijami.

No, pozneje nisem več hodil bos na Golico. Ščasoma sem si nabavil za gorske ture primerno opremo, si oskrbel izkaznico SPD v Celovcu in dobil zvestega tovariša v osebi Primkovega Miheja, ki je bil največkrat moj spremljevalec. Za vzpona sva se šolala v steni Petelina, ki sva jo nekajkrat preplezala. – Do smrti mu dolgujem hvaležen spomin za rešitev iz kritičnega položaja v Petelinu (kakor tudi v bojih predplebiscitne dobe), ko sem gledal smrti v oči.

Kot taka, po najinem mnenju dosti izkušena, sva si zaželela ture na Triglav. In res se nas je odločilo za ta izlet četvero: Mihej z bratom Lojzom, moj brat Tevžej in jaz. Za vodnika nam je bil naš dobri znanec Vahun, mizarski mojster z Jesenic. Ta pa je vzel s seboj svojo svakinjo Nanijo, ki je bila tudi Korošica. – Bilo je 24. julija l. 1926, ko smo se opoldne zglasili pri Vahunu, tam do-

bili cepine in se popoldne odpeljali z vlakom na Dovje. Omenim naj, da Nanej ni dobila cepina, ker kljub vsemu prigovarjanju ni hotela obleči hlač, marveč je ostala pri svoji »dirndli«. V Mojstrani smo si ogledali v hotelu Rabič lovske trofeje, nato pa zavili v Vrata. Nismo hodili dolgo, ko se je začelo temniti in vtil se je dež s tako silo, da smo bili kmalu premočeni do kože. Stopili smo med potjo v pastirsko bajto, se tam za silo ogreli. Da bi nam Triglav ne ušel, smo jo kmalu odkurili od tam; deževalo pa je venomer, da niti Peričnika nismo slišali. V Aljaževem domu smo bili sprejeti kot stari znanci, čeprav so neki gostje poznali samo Vahuna. Starejša, tam zaposlena ženska, ki se nam je predstavila za Brinarjevo Mojco, je poznala naše starše in »vso žvahto«, nam je skuhala kot najožjim sorodnikom. – Medtem ko smo se sušili in pili kavo, je nehala deževati; naslonili smo se okoli štedilnika, za kar smo imeli izredno dovoljenje, malo zadremali, ob dveh pa pri najlepšem vremenu naprej po Tominškovi. Začetkoma nam

je šlo še vsem dobro, tudi Nanej je bila dokaj zgovorna in ni zaostajala. Ko pa smo prišli do Okna, je zlezla k tlom, postala bleda kot prti in hotela nazaj. Ker pa je bila pri glasovanju v manjšini, se je morala pokoriti sklepu večine, da gremo naprej, govoriti pa je nisem slišal do Kredarice. Plazila se je po vseh štirih, počasi in oprezno, pri tem pa trgala »dirndlo« in nogavice, da je bilo joj. Pri skalnati steni na Kredarici smo odložili bremena in se odpočili. – Hoteli smo kreniti naprej, ko zapazimo prihajati preko ledenika z desne strani žensko v prav drznem gibu; zdajci pa se ji spodrsne, pade, zavpije »Hilfe« in že se pelje proti prepadu. Zdelo se nam je, da nima »returkarte« in bo morda srečala v steni Čopovega Jožo. Pa je imela srečo, obstala je tik pred prepadom na omehčanem snegu in tam ležala kot mrtva. Takoj se je opogumil Vahun, vzel nekaj žganja in cepin ter šel zelo oprezno po nesrečnico; v trdi led je klesal stopinje, z velikim trudom prispel do nje in jo rešil najhujšega. Bila je to fletna dečva, Nemka, kakih dvajsetih let, ki pa za pogovor ni bila razpoložena, ker je bil na njenem obrazu viden še smrtni strah. Tada sem spoznal pomen cepina, na katerega sem bil dotlej zelo nejevoljen.

Po kratkem oddihu smo se podali v Triglavski dom. Gotove smrti oteta planinka je tu našla svojo družbo, bila pa je še dolgo časa redkobesedna in je solznih oči objemala svojce, Vahunu pa je v priznanje hvaležnosti pritisnila par iskrenih poljubčkov, tako da je bil ta že nekoliko v zadregi, mi pa kar ljubosumni. – Naša Nanej se je med tem s svojo razcefrano janko prav pohlevno in skoro neopažena zmuznila v zapeček, da bi kolikor mogoče ušla pogledom na spodnje hlačke. Mi smo se kmalu zagnali na vrh, ta čas pa je oskrbnica kače zakrpala »dirndlo« in Nanijo rešila večje zadrege, da je bila ob naši vrnitvi že prav zdravna in nasmejana.

Razgled je bil veličasten, nepopisen in nepozaben. Jaz pravim vsakomur, kdor si želi spomina vrednega doživetja, naj gre ob lepem vremenu na Triglav. Pri stolpu so nas fotografirali dijaki iz Ljubljane in nam obljubili nekaj slik za spomin. Zato pa sem moral nositi aparat s ploščami vred v svojem nahrbtniku do Kredarice. Nisem hotel omeniti, da imam v nahrbtniku klin, ki sem ga med potjo skrivaj pobral. In ravno ta klin je kriv, da nimam onih slik, ker je pri sestopu poškodoval plošče, četudi so bile zavite v črna bisago. Tako sem bil kaznovan, ker se nisem docela zavedel temeljnih

pravic pravega planinca. Sicer pa visi klin pri meni na steni in čaka, da ga ponesem nazaj v Aljažev stolp.

Vrnivši se na Kredarico smo si privoščili v dobro razpoloženi družbi tudi mi okrepčila in novega paguma, poiskali smo našo Nanijo, ki je bila že bolj v družbi tiste »Hilfe«, nato pa jo z najlepšimi vtisi ubrali z gamsovo naglico proti Bohinju na postajo Boh. Bistrica. Od tam se nas je peljalo pol vlaka samih planincev na Jesenice. Vahun in Nanej, ki ni hotela za dne priti z zakrpano janko na Jesenice, sta namenoma zamudila vlak. Mi štirje smo se zglasili pri Vahunovi ženki Neži, ki nam je postregla kot na ohceti. Opisali smo ji vse dogodivščine, izrazili priznanje in zahvalo njenemu možu, za sestro Nanijo pa zapustili nasvet, naj se sprijazni s hlačami in naj nikoli ne hodi z »dirndlo« v skale. – Ob enajstih ponoči smo se peljali z brzim skozi predor. V Podgradu (Št. Jakobu), kjer je bil ravno semenj, smo se še malo zavrteli, potem pa domov, kjer smo se zjutraj dobre volje lotili vsakdanjega dela. Triglav pa smo še dolgo, dolgo videli ponoči in podnevi.

2. Na Peco

V naslednjem vam povem, kako sva hodila z Miho na Peco, preden sva odšla v zakonski jarem.

Na Roščici smo imeli takrat živino na paši. Tej živini je treba v obrokih dajati tudi lek (tj. žitni zдроб in sol). Da sva imela z Miho izgovor, biti ob nedeljah zdoma, sva te obroke precej pomnožila, češ da je živina teh zelo potrebna. Tako je bil lek v obojestransko korist. Tisto nedeljo sva vzela lek in mavžno (malico) že ob dveh in se gnala skozi Tešinjo in Fužine (Podroščico) mimo Tabora, skozi Medvedji dol, preko Strmca na Roščico. Živino sva dobila na Ležah, ji dala lek in pa poklicala pastirja, da bi nama skuhal kavo. Ker pa to na pužadu (odprto ognjišče) v bajti ne gre tako hitro kot v »ekspresu«, sva šla tačas v Petelin pogledat planike, katerim sem prejšnje leto dal umetnega gnoja. Ugotovila sva bohotno rast, velike krone, toda razcefrane in brez žametne mehke. Zdelo se mi je, da naju niso gledale tako ljubó kot prejšnja leta.

S poskusom nezadovoljna sva jih prepustila naravi, šla nazaj v bajto, izpila najino kavo, med tem pa sklenila, da greva na Kepo, potem pa k Mojčiji v ves.

Užgala sva jo na Sedlo, za Velikim vrhom na Mlinco, od tam na Rdečico, kjer nama je Mi-

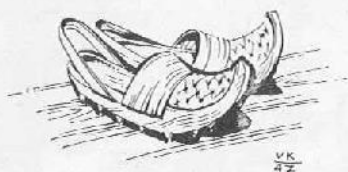
kulov Hajnžek postregel z dobro ovčjo skuto, nato pa naskočila Kepo. Ko sva se bližala zadnjemu stolpu, naju je srečal vihar z dežjem, bliskom in gromom; meneč, da se podira svet, sva se stisnila na zapadni strani v Lopo, da naju ni odneslo; mokra pa sva bila do kože. Kmalu smo se, burja in midva, poslovili od Jepa (midva sva šla preko Jepce v Brezovec). Tam sva na samotnem kraju zakurila ogenj, se slekla in prikladala hraščo, da je švigal plamen do neba, pri tem pa se je vžgal del obleke in ni veliko manjkalo, da nisva šla v spodnjih hlačah domov. Ker pa sva zares imela več sreče kot zlomek, sva se z Miho še vendar prav dostojno oblekla in odšla. Med potjo sva tuhtala, kako bova sprejeta pri Majciji. Pa ni bilo večje zadrege. Vstopivši v izbo se je začudila najinemu obisku z nahrbtnikom, dro dala roko, obenem pa zavihala nasek, ker sva dišala po sajah in dimu. Pojasnila sva ji vzrok in smisel najinega križevega pota, pa je bilo vse dobro. Mojcej je bila do vseh »zvo« fletna, kate-rega pa je imela najrajši, pa še danes ne vem. Izkazala nama je tudi to pot svojo zvrhano gostoljubnost, obenem pa smo z njenim očetom obdelovali gospodarske in narodne probleme. Tokrat se tam nisva dolgo mudila, ker sva bila pozna in imela sva za seboj že dolgo pot, hodá pa še dve uri. Domov grede sva pomnila najine doživljaje in kovala načrte za bodočnost. Ko že nisva vedela kaj, sva si začela nagajati. Zvedel sem namreč nekaj novega, kar mi Miha ni povedal – Zato sem mu zagodel:

Jes pa moja lubica,
kaku medva trpiva;
ponoč vkap ne prideva,
podné pa vkap ne smieva.

Pa mi je Mihej dal takoj pod nos:

V Rute ves hodit,
to more fletno bit;
gortej po kolienah,
dovsej pa po rit!

Pa nisva drug drugemu prav nič zamerila, rada se imava še danes.

SELE

Alojzij Vauti

Se se pelješ iz Borovelj proti jugu, pustiš za seboj Bajtiše, nekdanje fužine. Kmalu dospeš do jeza; tu se cesta razcepi, desna drži na Kot, leva pa v osrčje Sel. Če kreneš po tej, te objame gozdnata samota dveh strmih bregov, pod teboj se peni hudojamski potok, v ozki so-teski imata cesta in potok komaj toliko prostora, da se prerijeta skozi visoke skalnate stene. Kam se bom pripeljal – si misli potnik pri prvi vožnji – ali bom z avtom končno trčil v Košuto? A že se za sosanko pokrajina malo odpre, in že so vidne prve hiše. Pred Hudo Jamo se cesta krepko zavije in zložno spenja po Rebri. Na vrhu pa se potniku odkrije krasen pogled: tam se nenadoma razprostro pred njim dolina, njive, travniki, lična vas s cerkvijo. Take lične naselbine bi v teh gorah ne pričakoval.

Sele so podolgovata gorska pokrajina severno od Košute. Deli se na več naselij: Sele na Šajdi, Sele na Borovnici, Sele pri Verkvi, Sele na Srednjem in Sele na Zavrhnjem Kotu. Od sedla Šajda do sedla Oslica je pet ur hoje. Vso pokrajino obkrožajo visoke gore: na severu Harlovc, Javornik, Setiče; na vzhodu Obir, na jugu Košuta, dolina samo pa obdajajo nižji gozdnati hribi: Kladvo in Rob na severu, Tolsti Vrh, Zelenec in Ibovc na jugu. Dolina od Cerkve do Borovnice je dolga 5 km. Skupina hiš, torej vas, je edino okoli cerkve, drugod so poslopja raztresena in celo oddaljena drugo od drugega, posebno na Kotu.

S Harlovca, Setič in Obirja uživa turist krasen razgled po Koroški in sosednji deželi. Zelo lahko dostopen je Obir s selske strani po zložni stezi. Imenujejo ga »koroški Rigi« zaradi obširnega razgleda. Tudi ljubljanski grad je z vrha ob jasnem vremenu lahko videti. Košuta je na severu, s selske strani skalnata in težko prehodna. Ob Košutnikovem turnu je za vzpon na nevarnih mestih pritrjena žica. Lažji je prehod čez Škrbino na Kofce. Čez Babo in preko Grunta so Selani pred leti hodili v Tržič in na Brezje; sedaj prestop meje tam ni dovoljen. Morda se bo sčasoma turistom s planinsko izkaznico prehod le spet dovolil.

Ko gledaš v tem gorskem zakotju na pobočjih stoječe hiše, ti vstane vprašanje: Zakaj neki so se ljudje naselili v teh od sveta oddaljenih krajih? V dobi napadov Obrov so se ljudje zatekali v gore, da bi bili pred roparskimi tolkami bolj skriti in varni. Tako so si verjetno prvi naseljenci postavili domove v gozdnatih planinah približno že okoli l. 1000. V listinah se omenja l. 1364 cerkev v Selah. Do l. 1728 so oskrbovali dušno pastirstvo v teh krajih menihi samostana v Vetrinju in pozneje kaplani rožanske prafare Kapla v Rožu. Ko so jahali v Sele, so medpotoma trobentaje naznanjali, da je duhovnik došel.

Vsa leta so bile Sele dokaj odrezane od zunanjega sveta. Edina strma gorska pot do Zgornjih Bajtiš in slaba ozka cesta preko Homeliš in Šmarjete sta vezali Sele s soslednjimi kraji. Zaradi tega položaja so hudomušneži nazivali Sele kot »selsko republika«. Ta oddaljenost pa je Selane obvarovala slabih vplivov. Svojo samobitnost so Selani ohranili do sedanjih časov. L. 1925 in 1926 pa je humberško veleposstvo, ki ima v teh krajih obilo gozdov, s prispevkom občine zgradilo od Zgornjih Bajtiš do selske vasi zložno cesto, ki jo je med zadnjo vojno dežela prevzela in jo stalno širi in izboljšuje.

Enako je v dobrem stanju deželna cesta, ki veže Sele z Apačami in Šmarjeto. Od nje se na Borovnici odcepi cesta, ki drži čez Sedlo Šajda na Obirsko in dalje v Železno Kaplo. Tudi v Selah samih so se po vojni razpredle ceste tako, da se z avtom pripelješ do zadnje hiše ali vsaj v njihovo bližino. Povsod se vidi velik napredek.

Glavni vir dohodkov je pred desetletji kmetom nudila živinoreja in les, kajzarjem pa delo v gozdu. Gozdnih delavcev pa je sedaj vedno manj, ker nudi delavcem industrija v Borovljah lažje delo in dober zaslužek.

Znamenitost, ki privablja mnogo obiskovalcev, je nova moderna cerkev tik pod staro farno cerkvijo, zgrajena v letih 1960–1964 po načrtih dipl. ing. arhitekta Janeza Oswalda, slovenskega koroškega rojaka z Zilje. Na trgu pred njo stoji spomenik padlim partizanom in drugim vojnim žrtvam. Spomenik kaže plakajočo mater, v katere naročje je omahnil umirajoči sin. Je delo hrvatskega kiparja Marijana Matijeveča z Dunaja, učenca slavnega Meštroviča. Pod cerkvijo je farni dom s prostorno dvorano, balkonom in odrom. Tu je sedež prosvetnega, pevskega in športnega društva. Na drugi strani asfaltiranega trga stoji nova občinska hiša,

Sele na Koroškem s Košuto (2136 m)

zgrajena po načrtu istega arhitekta. Na njej beremo poleg nemškega tudi slovenski napis. Enako nosi dvojezičen napis tudi ljudska šola. Teh slovenskih napisov nihče ni oskrnil, kakor se je zgodilo ponekod.

Letoviščarje, ki se hočejo v miru in svežem zraku odpočiti od mestnega hrupa, sprejemajo tri gostišča. Izletnikom nudijo Seles naravne lepote in prijeten oddih. Naj bi nas iz Slovenije obiskovali še bolj in več kot dosedaj!

ZILJSKO ŠTEHVANJE

Dr. Pavle Zablatic

osebnost koroških Slovencev Spodnje Ziljske doline je štehvanje, ne najdeš ga nikjer drugje med Slovenci, pa tudi ne pri sosednih Nemcih. Gre za svojevrstno slavlje, ki se praznuje na dan patrocinija – po ziljsko »na žegen«, t. j. na žeganje ali proščanje in je bilo še pred nedavnim v navadi vsaj v 30 spodnjeziljskih vaseh, kjer je bila doma konjereja. Odkar pa se ziljske »more«, to so kobile, ki jih zajahajo fantje pri štehvanju, vedno bolj umikajo traktorju, je tu pa tam nujno odklenkalo staremu običaju. Ponekod je štehvanje le še občasno; redno vsako leto ga do danes prirejajo vsaj še v devetih krajih – in sicer na Zgornji in Spodnji Bistrici na binkoštni ponedeljek, v Blačah na prvo nedeljo v juliju, v Čačah in na Čajni okoli Velike gospojnice sredi avgusta, v Zahomcu, Gorjah in Dravljah na nedeljo po Mali gospojnici v začetku septembra, na Brdu pri Šmohorju pa okoli »šmišelice«, to je na nedeljo, ki je najbližja 29. septembru.

Če pregledamo podrobni opis ziljskega štehvanja iz leta 1813, ki ga nam je zapustil naš ziljski narodopisec in slavist Urban Jarnik, in povrh še poročilo Matija Majarja Ziljskega iz leta 1865, vidimo na prvi pogled, da je imel ta običaj pred 150 ali 100 leti še pristno slovenski značaj, da se je od tedaj do danes zlasti v tem oziru, pa tudi sicer še v tem in onem marsikaj spremenilo, da pa je obredje v svojih bistvenih delih ostalo nespremenjeno, tako da od nekdanj jasno razločujemo tri dele praznovanja: božjo službo, štehvanje in raj pod lipo.

Dopoldne se podajo fantje in dekleta v narodni noši v cerkev k maši. Tam duhovnik blagoslovi lepo ovenčano steklenico z vinom, tako imenovani »štefan«. Po božji službi stopijo fantje pred cerkvijo in krog ter zapojejo staro obredno pesem:

»Zakoj bæ jes kristjan besiu ne biu,
kæ sæn næco pr' sveti mešæ biu;
tan sæn bidu Ježæša
in njegova mater žaustna.«

Nato zaigra godba, starešina »konte«, t. j. vaške fantovščine, pa napije navzočim iz štefana, nakar se vsi podajo domov.

Po bogatem žegenskem kosilu se staro in mlado zbere na vasi v bližini vaške lipe, kjer je zasajen »štebeh«, to je lesen drog, ki mali približno tri metre iz zemlje. Na drog je nataknen pol metra visok lesen sodček, ki mu na Brdu pravijo »barigelca«, drugod pa ga nazivajo z nemško izposojenko »fasl«. Fantje zajahajo neosedlane, z odejami pokrite in s pisanimi trakovi okrašene kobile, zapojejo primerno pesem ter poženejo kobile v dir. S kratkim, vendar dosti težkim železnim kopjem ali kolčkom, ki mu pravijo »kuvlač«, količ ali pa tudi »štehvan«, zbijajo v diru na drogu se vrteči sodček. Po Jarnikovem poročilu so temu običaju pred 150 leti še rekli »sod pobijati«, pač pa se je že tedaj začela uveljavljati poleg slovenskega naziva nemška izposojenka »štehati« in »štehvati«, ki prihaja od nemškega glagola »stechen«. Kajti Nemci pravijo temu običaju »Kufen-stechen«. Odtod tudi izposojenka »štehvanje«.

Med štehvanjem pristopi v narodni noši »štehovska dečva« z vencem v rokah ter se ustavi tik ob drogu, ki je nanj nataknen sodček. Ko je sodček tako razbit, da se razsuje, »štehovci« lovijo na štehvan še obroče, ki jih jim nastavlja »štehovski mojster«, nato pa se še spustijo v dir za venec, ki ga je pripravila štehovska dečva in ga štehovski mojster dodeli za nagrado tistemu, ki je bil najboljši štehovec.

Medtem pa že pristopijo ostala dekleta v pestri ziljski narodni noši, ki ji pravijo »slovenca«, ter stopijo s fanti v krog, nakar štehovski zmagovalac otvori s štehovsko dečvo »prbo rej« (prvi ples) pod lipo. Plesalci slovesno korakajo v krogu ter pojo v domači ziljščini drugo obredno pesem:

»Buah nam dej an duæbar æs,
tæ prbæ rej zæciæla smo.
Tuar je z Buæhan, Buæh je æ njin,
sæn Ježæš je Marijen sin.«

Sele z Obirjem (2141 m)

Po tej prvi kitici plesalci preidejo iz korakanja v ples. Oglasi se godba in svira tako dolgo, da pari zaplešejo trikrat v krogu. Nato godba spet utihne, plesalci pa spet stopijo v krog kakor ob začetku ter zapojejo drugo kitico, nakar se nadaljuje ples kakor poprej. Ples in petje se menjata tako dolgo, da je pesem pri kraju. Kitice te pesmi so po vaseh deloma različne. Čeprav ponekod med rajem pod lipo pojo že mešano, slovensko in nemško, ali pa že pretežno nemško, pa zapoje vsaj to obredno pesem »v prbæ rej« le povsod še slovensko razen na Čajni, kjer jo je šolski ravnatelj Andreas Fischer potujčil z ohlapnim nemškim prevodom.

Na »žegen« smejo štehvati le samski fantje, prav tako je »prbæ rej« ta dan pridržan samcem in samicam, fantom in dekletom. Naslednji dan pa štehvajo in plešejo tudi poročenci, ponekod pridejo pri plesu na svoj račun celo še otroci. Pač pa je ta navada brezdvomno še razmeroma mlada, kajti starejši viri je ne omenjajo.

O izvoru tega svojevrstnega običaja je že pred 150 leti razglabljal Urban Jarnik. Kot romantik in zaveden Slovenec je kajpak najprej zastavil vprašanje, ali je to častitljivo žegensko obredje, ki se je ohranilo samo pri koroških Slovencih, ni morda le ostalina stare slovanske dediščine. Ko tega vprašanja ni mogel zadovoljivo rešiti, se je kot znanstvenik stvarnosti na ljubo le še

vprašal, ali si koroški Slovenci Spodnje Zilje tega običaja navsezadnje niso izposodili od sosednih Nemcev. Proti tej domnevi pa je že dosti jasno pričalo dejstvo, da je ta običaj pri sosednih Nemcih popolnoma neznan. Zato se je Urban Jarnik spraševal še dalje, ali ni morda štehvanje posnemanje starih rimskih dirk – vprašanje je bilo vsekakor opravičeno, če pomislimo, da so stari Rimljani imeli naše kraje skozi več stoletij pod svojo oblastjo – ali pa kaka vojaška vaja. Nazadnje pa je postavil še vprašanje, ali ni to obredje mitološkega značaja.

K prvemu Jarnikovemu vprašanju naj samo omenim, da je nemški narodopisec F. Franziszi v svojih kulturnih študijah o šegah in navadah na Koroškem (Sitten und Bräuche in Kärnten) iz leta 1879 izpovedal mnenje, da bi vsaj zadnji del ziljskega žegenskega obredja utegnil biti slovanskega izvora, češ da raj pod lipo zlasti po svojih melodijah zelo spominja na slovansko kolo. Dokončno sodbo o tem seveda prepustimo strokovnim raziskovalcem glasbene in koreografske plati narodopisja.

Da je ziljsko štehvanje »nemški običaj«, brez dokazov in kljub dejstvu, da Nemci nikjer ne štehvajo, najbolj trdovratno trdi koroški nemški narodopisec Georg Graber v svojem površnem delu »Volksleben in Kärnten«. Ugovarjal mu je zlasti Fr. Marolt v svoji študiji »Tri obredja iz

Zilje», odločna apologija proti neznanstvenim, neutemeljenim Graberjevim trditvam pa je tudi moja narodopisna disertacija o duhovni kulturi koroških Slovencev (*Die geistige Volkskultur der Kärntner Slowenen*), ki jo je potrdila graška univerza leta 1951.

Proti koncu prejšnjega in v prvih desetletjih sedanjega s toletja sta narodopisna raziskovanja močno usmerjala dva znamenita narodopisca: W. Mannhardt s svojo teorijo o gozdnih in poljskih kultih (*Wald- und Feldkulte*) iz leta 1874 in F. G. Frazer s svojim delom »The golden bough« o ljudskih verovanjih in navadah (1928). Pod vplivom njunih teorij so se raziskovalci ziljskega štehanja skoraj vseskozi odločali za zadnjo možnost, ki jo je nakazal Urban Jarnik, da gre pri tem običaju morda za obredje mitološkega značaja. Po vrsti so narodopisci, med njimi tudi France Marolt, celo do najnovejše dobe videli v štehanju ostalino drevesnega kulta, v zajezdah štehanovcev pa kultne zajezde. Z obilnim primerjalnim gradivom so odkrivali mnogotere zveze štehanja z drugimi podobnimi običaji na širšem evropskem ali celo indoevropskem območju.

V luči teh odkritij se razodevata štehanje in raj pod lipo kot starodavno kultno obredje, čigar korenine bi morale segati še v dobo, ko

so indoevropski narodi še častili drevesa in rastlinske duhove. Štehanje potemtakem predstavlja simbolično borbo proti demonom neplodovitosti, raj pod lipo pa obred češčenja rastlinskega božanstva, čigar simbol naj bi bila zelena lipa.

Štehanje se da dobro primerjati s podobno dirko donskih kozakov, ki ji pravijo »džigitovka«. Izurjeni jezdec dirjajo mimo droga (»badja«), ki je nanj nataknen sodček (»bočka«). S sulicami in meči razbijajo »bočko«, ki jim je nekoč baje pomenila demonsko bitje, danes pa jim predstavlja tatarsko glavo.

Podobno pomeni tudi Ziljanom sodček na štebhu – po današnji ljudski razlagi – glavo turškega poglavarja (»guyuača«). Pripovedujejo namreč, da so Turki pred več sto leti pri nekem vpadu v našo deželo zažgali cerkev v Gorjah in opustošili vso okolico, Ziljani pa da so jih pod vodstvom podkloštrske gospode končno le premagali in pognali v beg, turškega poveljnika pa da so ujeli ter obesili na drog. Od tistega časa – tako se pripoveduje – prirejajo v spomin na to zmago vsakoletno štehanje, pri katerem predstavlja sodček na dragu obešenega Turka s turbanom na glavi.

Kakor pri kozaški »džigitovki«, tako je tudi pri ziljskem štehanju po Mannhardtovi in Frazer-

Štehanje v Zahomcu

jevi teoriji ljudska domišljija ob spominu na krvave tatarske oziroma turške boje pač lahko zamenjala nekdanji simbol sovražnega demonskega bitja z glavo ubitega Tatara ali Turka, posebno ko je ljudstvu pod vplivom krščanstva že močno obledel spomin na nekdanje poganške predstave. Krščanska doba pa je dala običaju tudi sicer več ali manj krščansko lice. To se jasno kaže v tem, da se obred štehanja začneja z božjo službo, z blagoslavljanjem vina in z religiozno pesmijo. Prav tako se tudi drugi del slovesnega obreda, raj pod lipo, pričeneja z obredno pesmijo verske vsebine.

O nastanku te pesmi vé ziljsko ljudstvo pripovedovati še tole etnološko pravljico: Pred davnim časom se je med rajem pod lipo pridružil plesalcem tujec prav čedne postave in privlačnega vedenja. Plesalke so norele za njim. Tako urno se je vrtel po plesišču, da je njegovim plesalkam zastajala sapa in se je ena izmed njih vsa upehana mrtva zgrudila plesalcu v naročje. Ko se je naslednje leto »na žegen« spet pojavil isti tujec in je raj pod lipo spet zahteval smrtno žrtev, je domači župnik svetoval, da naj v bodoče raj pod lipo vedno začnejo s kako nabožno pesmijo. Tedaj je nastala pesem: »Buah nan dej an duəbər čes...« In od tedaj ni bilo več nesreče na plesišču.

Naj se še ustavim pri najnovejši znanstveni razlagi ziljskega štehanja, ki nam jo je predložil prof. dr. Niko Kuret v svoji knjigi »Ziljsko štehanje in njegov evropski okvir« leta 1963. Izhodišče za Kuretova raziskovanja pa je bilo Jarnikovo vprašanje: Ali ni štehanje morda le posnemanje starih rimskih dirk ali pa kaka vojaška vaja?

Kuret pravi, da je Jarnikovo vprašanje, ali bi utegnili biti štehanje ostanek iz rimskih časov, že »blizu resnici«, da pa je Jarnik z domnevo, da je štehanje nemara vojaška vaja, »zadel žebelj na glavo«. Kuret namreč trdi in prepričljivo dokazuje z izčrpnim primerjalnim gradivom, da ima ziljsko štehanje svoj vzrok v posnemanju bojnih in športnih iger, ki so bile v navadi od antike do konca fevdalne dobe pri visoki gospodi. Ziljani so lahko gledali v srednjem veku in še pozneje viteške igre v sosednjem Rožu in po vseh drugih krajih in deželah, kamor so prihajali na svojih vozarskih in kupčijskih potih, zlasti v sosednji Furlaniji in na Goriškem. Videli so npr. lahko v Vidmu in drugod, kako so vitezi v diru s sulicami zbijali »kvintano« (quintana), na drogu pritrjeno leseno lutko, ki je navadno predstavljala Saracena ali Turka. Po Kuretovi domnevi so Ziljani to igro,

ki jim je kot konjerejem morala še posebno ugajati, prevzeli in doma po svoje ponovili. Tarčo so si poenostavili. Umetelno izdelanega Saracena ali Turka, ki si ga je pač lahko privoščila gospoda, so nadomestili s starim sodom, ki so ga nataknil na drog, da jim je predstavljala turškega poglavarja (»guyauča«) s turbanom na glavi. Etiološka pripovedka o linčnem Turku po Kuretovem mnenju ne prikazuje toliko zgodovinsko ozadje turških vpadov v Ziljsko dolino kot bolj »legendarno zabrisani spomin na lesenega Turka s turbanom«, ki so ga zbijali fevdalni gospodje v viteški igri.

Kakor je svoj čas gospoda svoje viteške igre prirejale le ob posebnih slavnostih, tako so tudi Ziljani svojo štehovsko igro uvrstili v slavje svojega največjega praznika v letu ter ji »na žegen« odmerili častno mesto tik pred obrednim prvim rajem pod lipo. Z igro so slovesnost praznika še posebno povzdignili, hkrati pa pred zbranimi gosti s kmečkim ponosom lahko tudi še pokažejo veljavnost svojih konj.

ŠTALENSKI VRH NAD GOSPOSVETAMI

Jaroslav Šašel

elo znan hrib Štalenski vrh ni posebno visok, in vendar ima tako lepo lego, da obvlada tisti, ki je na njem gospodar, Koroško od Plešivca do Tur. Ali je kdaj prišla ta njegova prednost do veljave? Je kdo vladal na njem? Leteče procesije, ki so vsako leto na drugi petek po veliki noči od polnoči do jutra hitele s Štalenskega Vrha na tri gore in jih je preganjalo sonce, so medel spomin med slovenskim in nemškim ljudstvom na Koroškem, da ima Štalenski Vrh slavno preteklost. Dajejo nam slutiti, da v davnih časih na njem ni vladal samo bog ampak tudi človek, ki je poskrbel za njegovo slavo. A kdaj že je ta slava zatoni in utihnila.

Stoletja so smreke rasle na Štalenskem Vrhu in so smole dišale v poletni vročini in gluhi tišini. Le stari koroški kmetje so se spominjali, da so slišali od svojih dedov in babic pripo-

vedko o gradišču. Gradišnik se imenuje kmečki rod, ki živi stoletja na terasah v gozdu. Živi samotni, skrbi za cerkev sv. Helene¹ na vrhu in orje. Vedno se je na hribu izoralo tudi kaj takega, kar je s staro patino na prvi pogled potrjevalo zgodbe o knezih, o bogastvu in o zlatu. L. 1502. je do cesarskega dvora na Dunaju prišla novica, da so v Vojvodini Koroški – na Štalenskem Vrh – našli bronast kip z latinskim napisom. Učenjaki, humanisti, so takoj povedali svoje mnenje o njem in delajo to še danes. Tako presenetljiva je bila ta najdba. Mladenič v pozlačenem bronu je grška mojstrovina iz Polikletove šole, ki je proti koncu 2. st. e. prišla na Vrh kot dar akvilejskih podjetnikov za uspešno trgovanje z noriškimi kraljestvom. Poklonili so ga noriškemu božstvu Latobiju in ga postavili v njegovem templju na Štalenskem Vrh. Med bliski poletnih noči so videli tempelj ljudje daleč naokoli. Morda je bilo v njem preročišče, morda je bil bog rodovni zaščitnik.

Znameniti kip ni ostal edino presenečenje. Vsekakor so se najdbe nabirale, izgubljale pri zasebnikih, kopičile v muzeju in to, kar nam kažejo ohranjene zbirke, ni malo in ni navadno. Vzodbujalo je vedno znova, vedno nove strokovnjake, da so izkopavali, če so imeli sredstva, da so poskušali najti razlago, ki bi zadovoljila vprašujočega. Po drugi svetovni vojni se je koroška deželna vlada na pobudo strokovnega sveta in predvsem avstrijskega arheološkega instituta za redno vsakoletno subvencioniranje izkopavanj (poročila so redno objavljali v glasilu koroškega zgodovinskega društva, Carinthia I). Ko so ta pokazala prve rezultate, je dala zgraditi do vrha avtomobilsko cesto.

In kaj lahko na kratko povemo v Štalenskem Vrh danes, po skoraj dvajsetih letih načrtnih raziskovanj?

Okrog Vrha samega so sledovi nasipov in utrdb starega gradišča – prejkone halštatskega –, ki ga še niso raziskali. Prav tako doslej niso našli Latobijevega templja, ki se skriva zelo verjetno pod cerkvijo na samem vrhu. Od gradišča navzdol po južnih pobočjih s čudovitimi razgledi po Koroški pa si sledijo iz pobočja izrezane terase, na katerih je noriški človek – nedvomno pod akvilejskim vplivom – od sredine 2. st. e. začel snovati svoje mesto. Prav mesto. Preseneča nas dejstvo, da si je prostor zanj izbral na 1058 m visokem vrhu. Mislim, da je to dediščina halštatskih mestnih in knežjih naselij, ki so vsa

na vrhovih in utrjena. Na drugi strani pa tudi posledica vremenskega opazovanja, saj ima višinsko naselje neprimerno več sončnih dni kot nižinsko, torej tudi več toplejših. Neko vlogo pri tem je imelo nedvomno tudi sakralno središče na vrhu, ki seže nemara v pradobe. Vsekakor so se mestnim graditeljem, Noričanom, kmalu, če ne takoj, pridružili Rimljani, s katerimi so živeli v zavezništvu, ne le s tehnično pomočjo, organizacijo trgovine in obrtništva, marveč prav z rimsko naselbinsko kolonijo, ki je pozneje ob aneksiji Norika – mislimo, da je to bilo okoli l. 15. st. e. – gotovo predstavljala važen most v novo ureditev. Ker je na Vrh živela noriški knez, verjetno deželni poglavar, ga je v njegovih funkcijah po okupaciji nadomestil zastopnik rimskega imperatorja, sprva prejkone kot prefekt, pozneje pa kot prokurator. Med tem se je po terasah izgradilo mesto z vsem, kar spada vanj. Dobilo je trg za shode in razprave, rimski državni tempelj, sodne prostore, trgovsko četrt, vodovodno napeljavo s kopališči. Pred mestom v smeri proti vzhodu (Lugbichl) je že nastajala nekropola in rasla, neprestano rasla. Danes je odkopanih nešteto grobov in nagrobnikov.

Najdbe so razstavljene v izkopanih in delno konserviranih delno restavriranih prostorih samih. Odkritja se kopičijo in izkopavanja prinašajo vsako leto nova presenečenja ne le v mestni kompoziciji ampak tudi v drobnarijah. Drobne posebnosti predstavljajo npr. tablice bančnikov za denarne vrečke, keltski kovi, železni izdelki, za katere spričujejo tamkajšnji napisi, da so jih izvažali v daljna mesta, kot so Velutonia, Bononia, Lanuvium, Anxur, Verulae, Bantia, v Volubilis v Afriki ter v Rim in Akvilejo. Znamenite so pestre in lepe freske z upodobitvijo Ifigenije, dalje napisi v čast Avgustove žene, Avgustove hčere Julije iz l. 9. st. e. (ki jo je moral pozneje – l. 2. st. e. – oče sam kot cesar zaradi javne morale izgnati²) in Avgustove vnukinje. Ni izključeno, da se ta žena iz pokrajinskega dvora v Akvileji,³ kjer so nekaj časa bivale, obiskale Noricum in Štalenski Vrh.

Vendar, kar najbolj presenetli, sledi. Leta 45. novega veka (morda kako leto prej ali pozneje) življenje na Vrh čez noč preneha. Ni ga uničila kuga, ne vojna ne kaka druga katastrofa. Najdbe sežejo v obdobje imperatorja Klavdija, nakar nenadoma prenehajo. Tedaj je

² V afero je bil najbrže vpleten tudi pesnik Ovid.

³ V Akvilejo sta se Avgustu, ki je vodil in nadziral zadnjo Iliriko, prišla l. 12. st. e. pokloniti sinova kralja »Herodeza«.

¹ Nemci so – ni še tako dolgo tega – začeli po svetnici v stranskem oltarju imenovati hrib Magdalensberg.

bilo na vznožju, nekako okrog današnjih Gosposvet, ustanovljeno novo mesto – pred tem je bila tu najbrž že vas – Virunum. Vprav to preselitev vsega oficialnega, reprezentativnega, s tem povezana seveda ekonomsko vodilnega, močno približuje misel, da je na Vrh v resnici obstajal rodovni noriški center, kajti Virunum je poslej administrativno, kulturno in ekonomsko središče rimske province Noricum. Kot središče so ga – 500 let pozneje – prevzeli Slovani, ko so se naselili v Vzhodnih Alpah. In središče dežele z manjšim premikom na jug je še danes Celovec. Zgodovina Koroške pa se je začela na Štalenskem Vrh. Štalenski Vrh je njena akropola.

SLOVENSKA KOROŠKA IN NAŠ KRAS

Dr. Roman Savnik

Izven bolj ali manj sklenjenega Dinarskega krasa na Slovenskem, ki zajema domala tretjino naše ožje domovine, saj seže od tržaške obale nekako do Mosta na Soči, do Idrije, do južnega oboda Ljubljanskega barja, do Stične, do Novega mesta in čez Gorjance širom po Beli krajini, vidimo severno od tod na alpskih tleh večje ali manjše zaplate zakraselih površin v vseh pokrajinah z izjemo Prekmurja. Kraški svet se uveljavlja na Bovškem in Tolminskem, marsikje na Gorenjskem, ponekod v Zasavju in v Spodnjem Posavju, počez čez osrčje naše Štajerske od Olševe do Makol, pa tudi počez čez Slovensko Koroško od Dobrača do Plešivca nad Kotljami.

Alpski visokogorski kras z vrtačami, žlebičjem in brezni se kaže na Dobraču domala v tolikem obsegu kot v območju Kanina. Na plečatem Obirju, kjer so začeli v prvi polovici 18. stoletja kopati svinčevo rudo, so rudarji marsikje trčili na naravne kraške votline. Doslej jih je znanih in raziskanih kak ducat, obsegajo pa skupaj nad poldrug km rogov. Posamične kraške jame pa se odpirajo tudi drugod; v bližini Borovelj, Št. Janža v Zgornjem Rožu, Grabštajna, na koroški strani Olševe, kjer je zlasti biologom že

dalgo znana Pavličeva jama. Od l. 1954 premore slovenski del Koroške tudi že prvo turistično urejeno jama. Odkrita je bila pred koncem zadnje vojne l. 1945 tik osrednjega trga v Grebinju, ko so tam pripravljali zaklonišče pred letalskimi napadi. Grebinska jama je domala vodoravna in okoli 200 m dolga. Ponaša se z raznobarnimi kapniki in drugimi sigovimi tvorbami; poseben pomen pa si je pridobila v znanstvenem svetu, ker so v njej našli kosti pleistocenskega živalstva, ostanke oglja in kamnito orodje pračloveka, ko se je še preživljal z lovom. Koliko so pripomogli slovenski domačini k spoznavanju svojega krasa in koliko je kdo med njimi sodeloval pri speleoloških raziskavah, je zaenkrat zavito v temo. Po vsem tem, kar že vemo o njihovem deležu pri raziskovanju podzemlja na klasičnih tleh Notranjskega in Tržaškega krasa, ni dvoma, da so pokazali dovolj zanimanja tudi za lastne prirodne posebnosti. Kmalu po najdbi notranjih prostorov Postojnske jame srečamo med drugimi raziskovalci kar tri koroške Slovence. Ko so v njej domači jamski delavci in idrijski rudarji v 30 letih minulega stoletja širili ozka grla in prebijali pregrade med posameznimi rovi, se je tu udeleževal takratni idrijski rudniški nadzornik Mihael Glančnik, po rodu iz Naborjete. L. 1834 je izdelal rudniški jamomerec Ivan Fercher, slovenski Ziljan iz okolice Čajne, prvi podrobni načrt Postojnske jame. Fercher (1801–1869) se je nastanil v Idriji že l. 1825 ter je tu bival do svoje smrti. V Idrijo je prišel iz Slovenjega Plajberka, kjer je bil dotlej zaposlen v ondotnem rudniku. Še pomembnejše pionirsko delo je v Postojnski jami opravil l. 1836 naš rojak s same Gospe Svete, znameniti botanik Friderik Velbič (1807–1872), ki se je tu l. 1836 prvi lotil nabiranja in proučevanja jamske flore. Po poklicu zdravnik je marljivo botaniziral širom po svetu, v okolici Dunaja, na Portugalskem in v daljni Angoli. Bil je prvi botanik, ki je spoznal v raznobarnih trakovih in pegah, ki jih imajo skale in jame na našem krasu, posebno vegetacijo alg. Zaradi najbolj skromnih življenjskih pogojev so se ohranile do danes iz davne geološke preteklosti.

Koroški Slovenci so sodelovali tudi pri prvem načrtnem raziskovanju podzemlja na Tržaškem krasu, ki ga je vodil Anton Friderik Lindner. Pobudo zanj je dal pereč problem oskrbe razvijajočega se Trsta z zadostno pitno vodo. V ekipi, ki je sodelovala zlasti pri napornem prodiranju v Trebensko jama ali Labodnico pri Trebčah, sta bila koroški Slovenec rudar Arh (več o njem doslej ni znano) in ponovno Ivan

Fercher, ki je po uspelem prodoru do podzemeljskega toka Notranjske Reke izdelal l. 1841 načrt tega 329 m globokega brezna, za daljšo dobo najgloblje znane jame na svetu. Delež koroških Slovencev, ki so v prvi polovici in sredi minulega stoletja toliko prispevali k slovenski kulturni rasti, je bil torej takrat izredno tehten tudi pri odkrivanju in proučevanju podzemlja širom po svetu znanega klasičnega krasa na Slovenskem.

PISMO DR. VIKTORJA VOVKA PRED IZLETOM NA KOROŠKO

Z okrožnico z dne 13. t. m. 1968 smo slovenski planinci obveščeni, da pripravljate skupaj s celovškim SPD in ljubljanskim Turistično-avtobusnim podjetjem »Kompas« za prve dni junija planinski izlet po Koroškem. Zelo lepa misel. A ne zamerite, če si dovoljujem zaradi samega sporeda 4-dnevnega izleta, še bolj zaradi nekaterih imen tule dobrovoljno izraziti nekaj pomislekov. Bi se mogoče ta ali oni od njih kdaj kasneje ustrezno upošteval.

Je hvale vredno, da si gremo še kdaj ogledat Celovec, še pred 100 leti središče slovenskega žitja in bitja. Pojdemo na Gosposvetsko polje, videli bomo Gospo Sveto, Krnski grad, vojvodski stol, sijajne spomenike naše slavne preteklosti. Če nas bo pot peljala mimo deželnega muzeja, stopimo tam v vežo, kjer se zdaj hrani Knežji kamen. V naši družbi bo mogoče kak zgodovinar, ki nam bo ob tem, kar smo videli tukaj, kaj povedal o naši stari slavi.

Toda ali ni škoda dragoceni čas izgubljati s potovanjem na Osojsko jezero? Mar bi se dlje pomudili v prelepem slovenskem svetu od Vrbe na sever, po domače bi pomarnjali z ljudmi v Dvoru, na Zgornjem Jezercu, postali bi v Kostanjah, zadnjem večjem slovenskem kraju med velikima jezeroma. (Če se kdo posebej zanima, naš vodilni dialektolog prof. Tine Logar obravnava v Slavistični reviji 1967 poseben govor te vasi. V razglasu ste zapisali Gozdanje, kar se le redko vidi, kajti prav je Kostanje, iz česar so Nemci naredili Köstendorf. Mehkonebnika k in g se v izgovorjavi v koroških narečjih rada zamenjujeta.) Na Kostanjah so prav pred kratkim v cerkvi še imeli slov. pridigo. Zdaj jim je umrl

stari župnik, Čeh po rodu, in z njim je v njegovi cerkvi šla v grob slovenska beseda. S Kostanj bi se sprehodili še naprej skozi Gornjo vas in Zgornje Vogliče ter pomalicali pri Zakoparniku, kjer se je v dobi med obema vojnama še po slovenje govorilo. Naprej gre pot, Na Turah smo, pa še nekoliko dalje, do robu, in pod nami se razgrne Osojsko jezero s široko, zelo slikovito okolico.

Na Vrbi pa nikar predolgo postajati! Lep kraj, načičkan, monden, nasičen fičfiričevske kulture – nič prijateljev ne bomo našli tam. Vse naokrog so prikupne slovenske vasi s prijaznim ljudstvom, ki je ostalo v boju, se ni ponemškutarilo. Pojmo jih obiskat, pojmo v pisane Žoprače, v Logo ves poslušat njihov pevski zbor, krenimo v Škofiče, poglejmo še v Loče, Št. Ilj – ah, saj je toliko lepote in dobrote, kamorkoli se v tistih nepozabnih krajih obrneš.

Veselim se ture na Obir, zelo posrečene izbire. Avtobus nas popelje do Trkel, piše v razglasu. Ko sem jaz hodil na Obir, ondod še ni bilo cest za avtobusni promet. A zdi se mi, da je imel sestavljalec razglasa v mislih naselje Trkelj, Pri Trkljih. Torej ne do Trkel (pa se ja nismo nameravali izogniti sklanjatvi, češ važno je, da nas tujec razume), ampak do Trklja, do Trkljev, rodilnik. Malenkost? Kakor se vzame. Ali ko gremo ljubljanski planinci na Koroško, pa tja še v goste k slovenskim planincem, bi rekel, da bi bila povsod na mestu posebna natančnost, skrbnost, previdnost, uglajenost – torej vse drugo kakor brezbriznost, ki pa jo prečesto vzamemo za stil vedenja, kadar pridemo na mejo ali smo jo celo že prekoračili. Ko zmanjka duhovitosti, si znamo kmalu pomagati, porečemo kruglc pira, namesto lonček ali vrček piva ali ola na Koroškem, in rešen je človek zadrege.

Za štehanje nisem kaj prida navdušen. Da bi ga videli vsaj bliže na Zilji, postavim v Štefanu, ker tukaj so pravi štehvalci doma, in upam, da opravljajo igro še dandanašnji z besedjem v domačem jeziku. Žal prodira tudi k Štefanu nemštvo kar vidno. Kje so časi, ko je tam dolga leta županoval še oče rajnkega dr. Antona Urbanca! Lani je umrl stari župnik, tudi ta po rodu Čeh, prišel je v cerkev mlad domačin in začel s slovensko pridigo, pa so kristjani zagnali divji vik in krik, v slovesno razsvetljeni cerkvi – zgrozili so se ob tem verni Slovenci – a ubogi mašnik je na nemško presuknil...

A da smo si slov. planinci izbrali za ogled štehanja prav na nemštvo preobrnjeni Šmohor, že St. Hermagor, to se mi pa več ko čudno zdi. Rinemo skozi prelepo slov. Ziljsko dolino in se

ustavimo šele v enem od takih gnezd! O ne, pardon – saj se ustavimo – kje, v Noči? Do vasi Noč se bomo peljali po Ziljski dolini, ste zapisali. Noč? Bogami, ako bi tam ne stalo, da se iz Noči povzpemo na Dobrač (turo sem delal na božični dan s težkim nahrbtnikom in vso smuško prtljago, zato so mi imena ostala tem trje v spominu), kje bi se mi moglo sanjati, da ni Noč, ampak Čajna, po poštnem žigu Nötsch am Dobratsch, na levem bregu širokega ziljskega proda, nasproti Ziljski Bistrici. Pod Dobračevim zapadnim rebrom teče Čajna ali Čajnski potok, ki se kraj Čajne, vasi, izliva v Ziljo. Še druge prijazne vasice so tam, Zahomec, Smerče, Labenče, Dvorče, Škovče.

Lepa je tura na Stol s koroške strani. Vidim, da se popeljemo »od vasi Podner«. Sem moral pogledati na zemljevid, kaj in kje je ta vas. Po spominu le vem, da smo hodili skozi Poden mimo kmetije Podnar in čez Ogrizovo planino. Beseda Poden je res iz nemškega der Boden, toda udomačena v našem gorskem svetu (poden, Povden, Zapoden, Zapodnem). Podnarija ga piše tudi zemljevid slov. ozemlja iz l. 1921. A vi Podner. Niansa? Vsekakor se Podner bolj po tujskoprometno čuje kakor pa preprosti Podnar. Je vse zastoj, nihče ni kriv, propadanja se niti ne zavedamo. »Bralci« izgublajo živce ob listkih, ki jih prilaga hrvatska in srbska zdravilska industrija svojim izdelkom brez slovenskega besedila. Mene te tožbe že utrujajo. Zakaj problem je mnogo širši in globlji. Kakor obsedeni tolčemo tole tujsko-prometno kampanjo, in ko da ne vemo ali ne vidimo, jim trosimo, požrešnežem, duhovne dobrine, plodove, v stoletjih s težavo nabrane. Nemški »Perlen den Säuen vorwerfen« mi prihaja na misel.

Proč, grde sanje. Ostanimo na zelenem, sončnem Koroškem. Oho, kaj pa spet to – Nassfeld sedlo! Še s tem ste nas kaznovali. Kakšno sedlo, kakšen Nassfeld, ko pa so v mislih Mokrine, vrh Mokrin, ki čeznje poteka ital.-avstr. državna meja! Na obeh straneh stoji gostišče, tam in tu sem bil po slovensko postrežen. Na tvojem vedenju je vse, o popotnik, ko si prišel v tuji svet. Povsod te bodo po tem ocenili, ali si v hišo stopil kakor gospod ali kot hlapec.

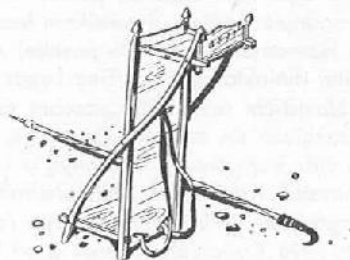
Z Mokrin sem lani napravil prelep izlet na Krniške Skale, a zdaj pojdemo planinci iz slovenske prestolnice na Gartnerkofel, tura bo s tem bolj intimna. Kar domačini pomnijo, tisti edinstveni vzpetini se je zmerom reklo Krniške Skale. Zemljevid slov. ozemlja 1921 piše Gorniške Skale in naši pisci so tudi tako pisali, k in g se na Koroškem v izgovorjavi rada zame-

njujeta. Zdaj pa že dosledno pišemo Krniške Skale, gl. tozadevno PV 1964, str. 299–300. Naj gre, komur je ljubše tako, na Gartnerkofel, jaz pa bom do smrti hodil na Krniške Skale, ker so vredne večkratnega obiska. In bomo šli vsi skupaj na Krniške Skale poleti, ko cvete po ondrotnih planinah vulfenija, Wulfenia carinthiaca, čudežna modra roža, ki jo štejejo med največje botanične posebnosti naše zemlje (gl. PV 1964, str. 343 i. sl.). Pod Vočiško planino bomo sploh postali, tam na klopici pod križem, da se ob bujnem cvetju vulfenije naužijemo v obilni meri ponujanih nam lepot. Z vsega sveta so sem prihajali botaniki in drugi učenjaki, vseh vrst turisti, ker Krniške Skale so domovina koroške vulfenije, kakor se najde zapisano po mnogih knjigah. Med tisoči in tisoči obiskovalcev tega izbranega gorskega območja se imenuje slavni John Ruskin, umetnostni kritik, sociolog in pisatelj, ki je pred 100 leti prišel sem in bil ves prevzet, globoko ganjen, ko je na milje daleč zagledal očarljivo sliko razsežne, živo modre preproge čudovitega cvetja. Tako se piše v učenih knjigah.

Še bomo šli tja gor in če nam ostane kaj deviznega drobiža, podaljšamo dopust za en dan, prenočimo na Mokrinah, drug dan pa se ločimo, ena skupina pojde na Visoki Koritnik, druga na Konjski špič. Obojni bodo tudi s teh dveh vrhov domov prinesli veliko lepih planinskih spominov.

Ne zamerite, čemu vam to pošiljam, ko šele na kraju vidim, da sem le zase pisal, za svoj spomin.

Dr. Viktor Vovk

SREČANJE Z GORO – SAM V HERLETOVI SMERI

Janez Resnik

teza je zadnjič zavila, se izvila izpod dreves in se izgubila navzgor po travi, ki jo je venomer preraščala in ni dovolila, da bi jo človeško stopalo enkrat za vselej utrlo v prst. In kakor se je gozd razmahnil, sem obstal, utrujen, vendar srečen. S pogledom sem poromal od Kamniškega sedla preko hrbta Planjave na Rjavčki vrh, ki je tak kot pred letom dni objemal in varoval vdolbino Grla ter ponujal svoja šibka ramena v pomoč mogočni steni Ojstrice, da se je ta v silovitem zadnjem zagonu vzpela kvišku in odprta nanj obmirovala kot spoštovanje vzbujajoč kolos. Na drugi strani pa ji je delala družbo Krofička, visoko poraščena z macesni in bori, šumečimi in šepetajočimi si v vetru. Velik krajec lune je sipal svoje žarke na te čudovite kamnite velikane, osvetljeval plati in stolpiče in poigravajoč se z njih senco ustvarjal po skalah čudne podobe. Kolikokrat sem že stal takole, obsijan z jarko sončno lučjo, in iskal v steni smer, kjer sem želel, da bi stopila moja noga. Vsak rob, vsaka poč mi je pri teh ogledih postala domača in že preplezane smeri sem imel trdno zarisane v spomin. Končno pa je le prišel ta čas, ko sem stal sam pred tem skalnim velikanom, sam in kot tak njegov poštenu nasprotnik.

Pot, prej vroč in hlapljiv, je postal zdaj mrzel in lepljiv. Zavil sem mimo dveh skal in uzrl pred seboj kočo, pravzaprav dve koči na Klemenčih jamah. Temni sta bili. Majhna okenca so slepo režala v noč in sence, ki so jih metala drevesa, so naredile kočici še bolj zapuščeni, bolj osamljeni kot sicer. Iz lesenega korita je otekala voda in njen šum se je mešal z vzdihovanjem vetra. Obstal sem pred manjšo kočo. Preden sem zaškripal s ključem, sem se še enkrat ozrl na steno Ojstrice za seboj. Med sencami lusk, stolpičev in temino peči sem poiskal smer. S pogledom sem jo sledil od vrha do tal.

Pravkar se je docela zdanilo, ko sem se usedel v zavetje skal, pod vstopom v Herletovo smer v severni steni Ojstrice in se zastrmel navzgor. Skale so bile sive in neprijazne, počl so se, temne in globoke v svojih sencah, videle kaj malo vabljive in megla se je v velikih kosmih vlekla ob steni. Veter, ki je pihal v krepkih sunkih, me je pošteno mrazil. Počasi, skoraj obotavljaje sem si privezal na hrbet najlonsko vrv, obesil kline na vrvico, ovito okoli pasu ter si tesneje zavezal kvedrovce. Nič kaj me ni mikalo spoprijeti se s skalami, kipečimi v nebo, ki ga ni bilo videti. Rahel nemir se me je pollaščal, tihota in posvečena samotnost skal sta me navdajala z rahlim strahom. A kljub temu me je prevzemalo ugodje, podobno onemu, ki ga človek občuti, ko se z deklico z roko v roki sprehaja po prvem mraku majskega večera. Vse, celo vonj po cvetočem drevju, sem imel v tistem trenutku v nosnicah, le deklice ne. A ko sem stopil h skalam in zastavil nogo na prvi stop, roke pa položil na prvi zaobljeni oprimek, mi je bilo tako, kot bi bila tudi deklica tu. Hladen je bil ta oprimek, a vendar nekam tako znan, tako domač in prisrčen, kot stisk roke. Nisem se skušal premagati; pristonil sem lice k mrzli steni in dihnil vanjo, kot bi jo hotel oživetiti. In res je pod mojimi rokami in nogami oživela.

Meter za metrom sem lazil po steni navzgor, skala sama mi je ponujala najlepša mesta, kamor sem položil nogo, in stegovala mi je roke nasproti tako, da mi ni bilo potrebno storiti drugega kot položiti svoje roke nanjo. Vsak oprimek je bil bolj topel, bolj gladek in tudi zanesljivejši od prejšnjega. Strah in nemir, ki sta gospodarila v meni spodaj, ko sem se še urejal, sta izginila. Namesto njiju se je naselila vame toplota zaupanja in njen žar mi je sijal skozi dlani, ki so počivale na nedrih Ojstrice. Kot bi s prstom sledil žilo odvodnico, skrivajočo se zdaj globlje v rahlo meso, zdaj utripajočo tik pod prosojno kožo, sem se vzpenjal po počl, izstopil kdaj na njen rob, da sem tako obšel zagozdeno skalo in napredoval tako hitro, kot je le lahko noga dohajala roko. Prag je bil že globoko pod menoj; preklada na njem, zaznamovana z dvema klinoma, zabitima v srž skale, mi ni delala težav. Dozdevalo se mi je,

7. septembra t. l. nas je pretresla zla novica, da se je v severni steni Štajerske Rinke smrtno ponesrečil Janez Resnik, član šoštanjkega AO, doma iz Velenja. Letos je bil član velenjske naveze, ki je zmogla severno steno Eigerja. Ta in druge njegove storitve v stenah ga postavljajo v prednjo vrsto naših plezalcev. Gora nam je vzela mladeniča nadpovprečnih sposobnosti, preden jih je izpričal v vseh njihovih dimenzijah.

da jo klina skrunita, a kaj ko le tako lahko ljudje, kot sem sam, premagamo svojo majhnost, nebogljeno v primeri z razsežnostjo gora. Skoraj sem dosegel votlino, v kateri navadno počivajo popotni, zagnani kvišku ob stenah, tavajoči od gore do gore, večno omamljeni od njih lepote. Človek, ki mu srce zatrepeče ob pogledu na gore, jim ostane zvest, pa četudi ga življenjska pot še tako neusmiljeno vodi stran od njih.

Kdor se z enim samim vzponom zapiše v večno pričujočo knjigo kamnite stene, je kakor zapisan mamilu; naj beži še tako daleč proč od skal, naj ga življenjski boj še tako melje, v nemirni svoji notranjosti bo vedno našel prostor za podobo gora. Le koliko takih zanese-njakov je že stalo tu ob navpičnem skalnem robu in zrla daleč naokoli in globoko navzdol? Iz doline so se oglasili zvonovi. Dva, trije. Daleč nekje je pozvanjal še en zvon in njegovi zvoki so bili rahli, vendar jasni in pojoči.

»Kot navček,« me je presinilo.

»Le komu zvoni zdaj?« sem se vprašal in mrzlo me je spreletelo, kot prej, ko sem še stal pod skalo in z velikimi očmi strmел vanjo. Misel, da pozvanjajo vsi ti zvonovi, med njimi še vedno tudi srebrni navček, vsem mrtvim, katerih dan je danes, se mi je zarila med rebrne kosti. Zdajci me je obšlo malodušje; megla mi je zakrila pogled, zvonovi so zveneli skozi ta vlažni zid še bolj otožno in počutil sem se nebogljen, tako neznansko majhen v razsežnostih, ki so me vsrkavale vase. Glava mi je omahnila v roke in misel za misljo je begala skozi njo.

»Sem smel narediti to? Sem kršil s tem pieteto vsega mrtvega tako globoko, da se mi bo skala, bolj mrtva kot najbolj mrtev človek, a vseeno povsod pričujoča in v svojem začetku in nehanju neskončna, kaznovala za ta greh?«

»Morda.« Ne verjamem v silo, ki bi bila lahko nad vsemi nami, vodnica in sodnica mojega lastnega jaza, a v tistih trenutkih me je prevzel občutek, kot da moje življenje ni več samo moje, kot da se je prelilo v zrak in veter in skalo in zaplato rdeče, težke prsti pod mojimi nogami. V občutku, strahu podobnem, ki me je delal brezbržnega in čudovito sproščenega, sem se raztelesil. Ko sem se znova dotaknil skal, ko sem znova občutil to grobo nežnost, mi je bilo, kot bi se samo duh, neumljiv in večno pričujoč v sferi, ki se je razgubljala v neprosojno a vseeno občuteno šir, dotikal teh poklinic, drobnih oprimkov in se vzpenjal, vzpenjal vedno više v megleni pajčolan, pokrivač vso

steno. Obstal sem, zravnal sem se prislonil na dokaj gladko plat, ki je rasla nad menoj s titansko mogočnostjo, pa vendar ujeta v oklep megle in samo majhno. Klini so se izgubljali navzgor skoraj tako, kot bi človek pobiral stopinje in v njegove sledi ostajale zaznamovane za vsakogar, ki bi se hotel povzpeti po njih naprej, navzgor. Najtežji del poti je bil pred menoj, del, ki bi bil lahko eden izmed vzrokov mojega prejšnjega strahu. Prejšnjega? Ne! Od-rival sem misel na to tesnobo, odrival misel, da je danes pravzaprav dan mrtvih, odrival spomine na vse tiste, ki so daleč od tu, ki jih imam rad ali pa naj bi jih moral imeti rad. Ti spomini, ki so se mi kradli v podzavest, so se mi dozdevali znanilci slabega, ustrašil sem se, da bi bili ti znanilci slovesa. In memoriam! Le kdo bi vedel, kdaj napoči tisti trenutek, ko se posloviš, ko zamenjaš bit z ničem, neznanim in ravno zategadelj strašljivim.

Izgubljal sem se v klobčiču misli, roke pa so iskale uho klina, vpenjale lestvice in prusikove zanke s samoumevno rahločutnostjo metulja, ki seda na cvet. In zopet sem plezal navzgor. Korak za korakom sem prestopal v prečke nihajoče lestvice, vpel drugo in prestopil nanjo, prepel prusikovo zanko. Potem mi je noga zastala, roka se je trdneje oprijela klina. Iz megle, ki me je ovijala s steno vred, sem zaslišal zamolklo pozvanjanje. Prihajalo je do mojih ušes, kot bi prihajalo od nekje daleč. Vsak zven posebej se mi je zaril v mozek kakor električna iskra, se širil in valoval, dokler ga ni ujel drug zven, in se združil z njim v zvok, ki je paral vsak del mojega tkiva. Stisnil sem se k skali, v sebi pa sem iskal odgovor: »Kaj bi lahko bilo to? Morda pa imam prisluhe? Umiri se, fant!«

»Saj ni nič.« Potne srage so mi stopile na čelo. Oprl sem nogo na steno in se nagnil vznok. Ko je sunek vetra malce razcefral meglo nad menoj, sem videl vzrok svojega strahu. Lestvice so bile. Le nekaj metrov nad menoj so, vpete v klin, ob vsakem sunku vetra s kovinskimi prečniki udarjale v skalo. Neobtežene so se grozljivo zvijale, zdaj komaj še razločne v mlečni megli, potem zopet povsem vidne. Nič kaj vzpodbudno ni delovala njih podoba. Pozvanjale pa so kar naprej. Otožno, zamolklo, skrivnostno. Bile so tam kot novo znamenje. Šele ko sem jih snel in obesil okoli vratu, sem si oddahnil. Zven je prenehal, zopet je bila vse naokoli gluha tišina.

Po majhnem nagnjenem robu sem prečil na levo in že sem bil v luknji. Prav zviška sem se

Pokojni
dr. Ljilje Dolhar
pod Kaninom.
Dr. Dolhar
je posebno
dobro poznal
gore na oni strani
naše zapadne
in severne meje

usedel čisto v kot in prižgal cigareto. Roke, rahlo drgetajoče, so se mi pričele potiti. Obrisa sem si jih in jih na silo umiril. Napetost v meni je počasi popuščala; struna za struno, dosedaj napete in brenčeče ob vsakem gibu telesa, ob vsakem impulzu možgan so ohlapele. Bila pa je drugačna glasba, ki se mi je tisti trenutek vselila v ušesa. Tiha, spokojna in prelivajoča se »Vltava«. Zvok flaut se je nežno razlil po meni in le kadar mi je srce močnejše udarilo, je reka tonov zabučala in se hip kasneje zopet umirila. Počakal sem, da so toni v meni poslednjič zarorili in se valujoč umaknili v širine duha. Potem šele sem vstal, zopet zbran, miren, rahlo oto-

žen, in nadaljeval s prečenjem. Še vedno sem prestopal na levo in malo navzgor, do mesta, kjer tvori polička kot s poševno zajedo. Megla se je razkadila in obzorje se je ponujalo očem v vsej svoji lepoti. Daleč tam na avstrijski strani so gledali zasneženi vršaci iz morja belih oblakov. Umiti so se svetili v sončnih žarkih in kdaj pa kdaj je lesk na ledu odbitega žarka igrivo poskočil. Srce je postajalo tudi samo igrivo. Najraje bi si prešerno zapel, čeprav se sam nisem kopal v sončnih žarkih, kot tisti vrhovi. A vseeno sem dojemal radost sonca, ki se je poigravalo po snežiščih in skalah. Tudi sam bi bil rad takšen. Podil bi se od

skale do skale, se prekopicaval po snegu, božal nalahno vrhove smrek in se smejal. Sam sem v tistih trenutkih delil to ljubezen s skalami. Zdelo se mi je, da ta zadnji del poti plezam lahkoživo in prešerno. Kot bi ob poskočni polki plesal po stopih in v širokih obratih stiskal k sebi brhko deklet. Bolj ko sem se bližal vrhu, lahkotnejši mi je bil korak po strmi plošči, razčlenjeni in mikavni za nogo in oko. V širokih, razigranih gubah je padala peča z glave ponosne Ojstrice na njena nedrja. Kakor prešeren žarek sem se lovil po teh gubah in z raskavo dlanjo prijemal bogate naborke. Kot se telo zaobli iz prepadnih strmin v oblino ramena, tako se je stena nagnila vase in mi olajšala hojo po teh zadnjih metrih poti. Že sem ugle dal markacije na Kopinškovi poti, že sem videl na ono stran, proti Robanovemu kotu, proti Lučam in še dalje, vse tja do Pohorja in Kozjanskega. Veter je vršal skozi veje borovcev z neznansko močjo. Poganjal se je iz Robanovega kota kakor iz zibeli, se pretikal skozi ozke kamine, drvel po izlizanih hudourniških strugah in se razbijal ob stenah tu gori. Ob vsakem njegovem pišu je porumenela trava šelesté poglobila k tlom, ruševje in nizko grmičevje pa se je vilo in šumelo. Mogočno je zvenelo to piskanje in šumenje. In ko sem se uzrl nazaj, v globino, iz katere sem se znova radil, se je bučanje okoli mene sprevrglo v mogočno hručenje V. Beethovnovih simfonij.

Zaprl sem oči, nem, srečen, da mi je dano stati tu gori. Zavedal sem se, da bom nosil to občutje vedno s seboj.

TOKRAT NA SNEŽNIK

Lado Božič

Obljuba dela dolg. Zares. Pred letom dni ob kolovratenju po tisočakah naše notranje dežele je nastala. Romanje se je tedaj izognilo njihovem najvišjemu predstavniku iz strahu pred dolgo belo kačo, ki se vije in vije po razsežnih gozdovih kar dobrih četrtr stotaka kilometrov. Leto je bilo naokoli in spoštovani vrh ni mogel utoniti v pozabo.

Med tem se je v planinske načrte in na planinske poti urinil nov činitelj – avtomobil. Čisto navaden avtomobil, kakršnega nam nudi naša domača industrija z vsemi sončnimi in senčnimi platmi. Enostavna pločevinasta škatla na štirih kolesih, tudi fičo ali »pufič«, še pogostejše pa vozilo za široke ljudske množice imenovan. Z njim je nastopila v romanju po slovenski deželi prava revolucija. Zmanjšale so se razdalje, ponizale so se gore in še marsikaj se je spremenilo. Predvsem pa je odzvonilo dolinskemu pešačenju in zastojarskemu drobljenju cestnega kamenja, pa avtobusni gneči in železničarski natančni uri.

Čisto tako enostavno pa le ni šlo. Med staromodnim in novim načinom hoje h goram in v gore se je vnel oster boj. Bila ga je stara planinska duša na eni in že zdelani planinski podplati na drugi strani. Duša je vztrajala na tradiciji, meso pa je hrepelo po novem, po odpravi nepotrebnih naporov, odvečnem napihovanju pljučnega meha in nabijanju srca. Duša se je odločno upirala novemu planinskemu pripomočku, ki je razglašal načelo, čim hitreje in čim bliže v gore. S strahom se je spraševala, ali se bo res treba sprijazniti z novotarijo. Ni ravno treba, je pa pametno in koristno, so ji odgovarjali podplati. Kdo pa še danes požira trde in prašne dolinske ceste. Malo, prav malo je takih bedakov. Le redek je še med starimi, v mladih vrstah pa ga ne najdeš niti z žegnano lučjo. Čas je še vedno zlato, za upokojenca morda ne več, ker so oni njegovi gospodarji. Velja pa ta rek še vedno za množico tistih, ki se z vsemi silami pehajo v drvečem življenjskem toku. Dvogovor se je počasi obrusil in upehal. Tradicija ni vzdržala napadov razvoja in tehnike pa je v boju omahnila. Vkoreninjena in preizkušena preteklost je vrgla na mizo še zadnji adut. Ali ne boš potem, ko se boš odločil za novo premikalno in potovalno sredstvo, za večno obsedel v njem in dočakal, da ti noge okrnejo? To pa je moja stvar in vprašanje moje odločnosti, je pribilo in boj je bil končan. Zakaj neki bi tožili po starih, lepih časih, ko so bile na svetu noge, dobro nabite s pravimi kvedrovci, edino prevozno in prenosno sredstvo? Ne odpoveduješ se nogam in njihovemu nadaljnjemu delovanju. Slej ko prej ti bodo še potrebne, dokler ne zasedejo vrhov žičnice in helikopterji. Tedaj pa bo mnogim nogam v resnici odzvonilo. Danes je tu šele prvi korak k modernizaciji in motorizaciji planin: Avto, večji ali manjši, lepši ali grši, ožji ali širši, kakršnega pač zmorejo razne plasti naše družbe.

Prosvetni delavec in upokojenec si šele s pomočjo tretjega lahko privoščita le najbolj utesnjeno vozilo, kot je naš slavní »pufež«. Pa naj bo že tak ali tak, tu je, vstopi, sedi in izroči se kratkim valovom časa in kilometrskemu števcu. Odslej pa tako čim več proti goram in na gore, dokler je le mogoče.

Snežniku je bilo treba izpolniti obljubo. Obisk so mu napovedali trije in eden. V tako popolnem sestavu še ni bilo ture. Odfičotali so: Ona, trivogelni steber; on, enovogelni opornik in ono, v gradbenem oziru še neopredeljeno bitje, saj še ni niti opeka niti cement. Ono pa je bilo v fiču najodločilnejši in vse odrešujoči dejavnik. Poganjal je štiri kolesa pod seboj in enega pred sabo. Brez njega bi ona in on lahko ostala kar doma v zapečku. Tako je. Nekje ne pomeniš nič, drugje mnogo ali pa vse. Nikakor ni omalovaževati nikogar, niti nadobudne mladeži.

Pokadilo se je in odbrzeli so cilju nasproti. Ono je vneto pritiskalo na nogalnik za plin, ona je ugotavljala vozniške in cestne prekrške, izpit ji je prav prišel, on pa je preko ramen voznika živo buljil v živahni kazalec merilca hitrosti in kilometrov ter neprestano opozarjal na možnosti in zmožnosti proletarskega vozila in naših »avtostrad«.

Pa ni pomagalo ne eno ne drugo. Obcestni kamni so se ob strani zlepili v cestni zid, drevesa v pragozd, ovinki pa so se izravnali v neskončno ravno cesto. Lasje so vstajali, živci pokali, zobje šklepetali, oči niso razločevale ničesar več, ušesa ne doznavała drugega kot ropotanje izpušnika, kateremu je odpadla cev. Kaj hočeš! Izroči se vetrovom in valovom, naj gre kamor hoče, naj se srce najoče, saj bo po morebitnem srečnem koncu tudi zavriskalo in zapelo. In v resnici je zavriskalo in zapelo tam gori pod vrhom.

Na pot so se zagnali vsak s svojimi pogledi na turo in tako tudi vsak v svoji uniformi. Ona v turistično-promenadni obleki in salonarji; on v visokogorski uniformi z gojzaricami, v pumparicah in vetrovki pa s krušnjakom; ono pa tako, kot se dolgolasa mladina oblači za družabne priložnosti. Kaj si bo neki mislil in dejal noš notranjski očeak Snežnik? Da ga podcenjujejo, da ga omalovažujejo ali da brijejo norce iz njega.

Pospešeno se je fič-firič poganjal in vzpenjal tudi po ozkem cestnem traku skozi temne gozdove, skozi domovino mrcinarjev in rogovilarjev ter pod slavoloki s slovesnimi napisi: Vozite na lastno odgovornost! Kdaj stopi v veljavo ta

odgovornost? Kadar srečaš medveda? Jelena? Kakšna je takrat ta odgovornost?

Že je švignilo mimo Sviščakov, ki jih niso niti opazili. Navzgor in navgor je brzelo, dokler ni furijo ustavil cestni usad. Drvenja je bilo v smeri proti cilju konec. Na kolesih ni bilo več mogoče naprej. V akcijo so morala stopiti človeška stojala in gibala. Zunaj pločevina-stega ohišja je potegnila ostra burja in pretresla kosti dolinskih planincev, ki niso bili zavarovani proti njej. Ono je kratko in malo odklonilo v danih pogojih vsak premik s lastnimi silami. Da se bo na varnem in v zaveitju raje poglobljalo v življenje velikega skladatelja Mozarta kot pa v zavijanje burje in v meglena obzorja. Da mu je Mozart dosti bliže kot pa vrh Snežnika.

Trojica se je stopila na dvojico. Ali se bo tudi ta na enico? Ne, ni se. Boljša polovica se je kljub slabim vremenskim razmeram junaško in drzno odločila za pohod in vzpon. Malce je mislila tudi na dežni plašč v krušnjaku. Ročunala je na poslabšanje vremenskih front in na kavalirstvo sopotnika.

Začela sta pobirati cesto, ki se je vedno bolj vila v zapentljan ovinek, prisluškovala vetrovom, ki so vlekli okoli gore in peli svojo jutranjo budnico, in opazovala greben Malega Snežnika, za katerega sta menila, da je Veliki. Blizu se je zdel in dosegljiv v zelo kratkem času. Cesta se je ustavila na majhni ploščadi in odtod se je odprl pogled tudi na Veliki Snežnik. Konec ceste. V ruševju se požene v breg planinska steza. Nekam daleč se zdi vrh. Toda daljave varajo. Zdelo se je, da bo pot dolga, zavita in zelo težavna. Pa ni bilo tako. Proti vsakemu pričakovanju sta v kratkem času in po sprehajalni stezi dosegla teme očaka, njegovo kočjo in v njej topel čaj.

Ali lahko turo še prištevamo k planinskim ali morda le med turistične izlete? Z bojaznijo, da se bom zameril, se odločam za drugo. Ne bi pa hotel zamere na strani planincev v neposrednem vznožju mogočne gore, zato naj zaenkrat kar še ostane planinska, dokler je ne bo popolnoma požrl turizem. Na vrh drži tudi prava planinska in markirana pot. S Sviščakov preko Malega Snežnika. Odločitev je torej lahka: srednja pot, fifti : fifti, za planinstvo in turizem. Napredku turizma se bo prav tako težko upirati, kot so se upirali podplati avtomobilu. Markirani poti bo kmalu odzvonilo, kot je že mnogoterim po slovenskem planinskem svetu. Planinske idile je ali pa bo konec tudi na Snežniku in v njegovih bregovih. Civiliza-

cija je že prodrla tudi semkaj in človek bo planinsko samoto spremenil v hrupno rekreacijo. Očaku Snežniku vse globoko spoštovanje! Njegov ugled na Slovenskem naj se še krepí in raste. Res, lep je, privlačen za vsakogar, ki le želi biti na njem, zanimiv le za redke, občudovan pa morda bolj od daleč in v pozni pomladi, ko mu sedi na glavi bela kučma, ki jo obrača in razkazuje vsemu slovenskemu svetu severno pod in pred seboj.

Čez vrh je v valovih vlekel pošten mraz, burja s severa pa se je polagoma približevala gosta meglena koprena, čeprav je bila še zgodnja dopoldanska ura. Za razgled se je bilo treba kar podvzivali in udarno zasukati na peti ene noge ter objeti čim hitreje vse, kar se je dalo še ujeti s pogledom. Učka, pod njo komaj sluteno morje; Klek, na katerem so se zaradi mraza poskrile celo coprnice, da se ogrejejo, so požgale svoje melle; Loška dolina v prazničnem pokoju in še nekaj bregov in vrhov tja proti zahodu. Nič več in nič manj. Pa vendar obisk ni bil slab. Mladina in mladina. Novi avtomobilski planinci. Pa še izletnik, ki si je privoščil obisk s taksijem, nato pa dolgo zbiral in zlagal pozdrave na lepih razglednicah. Kakor komu prija in kakor kdo zmore.

Planinska tura z avtomobilom in pol ure peš hoje res ni kar v tri dni. Vse je lepo in udobno: avtomobil, steza, kočja, vrh in razgled. Toda brez prvega bi bila tura pravo samomorilstvo, duhovno in telesno. Ubilo bi te pešačenje po dolgi dolgi gozdarski cesti brez bližnjic. Živce bi ti požrl hladni napis: Vozite (hodite) na lastno odgovornost. To odgovornost ogrožajo mrhovinarji, ki se utegnejo vsak trenutek postaviti na zadnjih nogah pred tebe. Tako hudo seveda ni, a strah ima velike oči. Gozdovi raztegnjeni daleč, daleč na okrog. V njih so vijugaste in skrite poti ter redka gozdarska in lovska naselja. Lep svet za samotarja, za planince samorastnike in samohodce.

Vrh pa je čudovit in edinstven: Če je čez in čez razgrnjena modrina neba, ki se zliiva z modrino morja; če je ozračje čisto ko ribje oko, če vdihavaš topel in slan morski zrak; če je po vrhu raztresena že vsa lepota pomladi in zgodnjega poletja, tedaj naš notranjski očiak nima para daleč naokoli. Pa še njegovo cvetje! Česa bi si še želeli! Žal, da kljub papirnatim zaščitni postaja še vedno plen nekulturnih izletnikov.

Vzpon je uspel in v zavetju avta je vladalo praznično zadovoljstvo. Pa kaj, saj na vrhu

ni bilo pravega planinca. Vsi so bili opremljeni po dolinsko, zahmašno. V vsaki opremi in opravi lahko premagaš višino nekaj manj kot tisoč osemsto metrov. Z visokimi in nizkimi petami, lahko tudi brez njih, v japonskah ali pa bos; v kratkih in dolgih hlačah, lahko tudi v plavalkah; v maksí in mini krilih; v eno ali dvo delnem bikiniju, morda pa tudi samo s figovim peresom. Nahrbtnik zaradi lepšega lahko nabašes s kamenjem, da je tovor pošten, junaštvo toliko večje, utrjevanje volje in hrbta pa na višku. Tudi brez nahrbtnika boš opravil turo, le da imaš v žepu bolj rejeno listnico, ki te bo reševala na vrhu v kočí in v gostilni in domu na Sviščakih. To so napotki, sedaj pa na pot!

Povratek proti Sviščakom. Ono se je ob Mozartu krepko nadremalo in se v prebujanju krepko pretegnilo. Ona je žarela od zmage nad seboj in nad visokim in veličastnim vrhom. V vsej ženski prešernosti je spustila ostro puščico: za pol ure se je pa le splačalo obuti gozdarice. On, ki je bil tarča, se je le nerodno odklašjal in nekaj zamomljal in krepko požrl slino, saj mu drugega ni kazalo. Pa še zaradi ljubega miru.

Trije v fiču so se naglo spuščali. Njihova pozornost se je usmerila v pazljivo iskanje smeri in poti do nujno potrebnega okrepečevališča. Ali bo to dom ali okrevališče, gostilna ali zavetišče, niso mogli vedeti. Bili so tujci in prvičkrat v teh divjih gozdovih. Po večkratnih premikih sem in tja so iz avta po napetem buljenju po drevesih le zagledali napis na bukvi: Gostilna. Končno. Že se je pred njimi odprla široka jasa sredi lepih gozdov in s pogledom na oba Snežnika.

Zastave, zastave! Belo-modro-rdeče; modro-belo-rdeče; rdeče-belo-modre. Vse v neredu pomešane med seboj. Tistemu, ki jih je obešal, je bilo povsem vseeno, s katere strani začne bela in kje konča rdeča in obratno. Glavno je, da so v zraku frfotale oznanjale nekaj, kar našim trem še ni bilo mogoče ugotoviti. Vedeli so, da so vse te barve last jugoslovanskih narodov, kdo koga časti in kdo kaj slavi, o tem jim sedaj še ni bilo jasno. Znano jim je bilo, da je ta zemlja od davnega slovenska, zato tudi pred nedavnim osvobodjena, da bi slovenska ostala naprej. V tem času pa smo pozabili na slovensko zastavo, ki so jo Slovenci za časa taborov in čitalnic dobro poznali in pravilno razobešali. Naša trojica se ni čudila vsej tej pestrosti barv in zastav. Niti ni spraševala, zakaj in komu so namenjene. Saj pri nas se to

kaj rado zgodi ob različnih rodoljubarskih in gasilskih priložnostih in veselicah. Nekaj avtomobilskih izletnikov, tudi avtobusnih ne preveč, se je zbralo okrog koč, saj javnost ni bila obveščena o posebnem dogodku pod Snežnikom.

A presenečenje. Tu so znanci Tolminci, krajevni planinski funkcionarji, meddruštveni in zvezni gadje. Pozdravi sem, stiski rok tja. Kakšna prijetna in ljuba srečanja! Zakaj neki je zbrana tu tako rekoč vsa organizacijska smetana planinstva?

Poglej, poglej, Tine prihaja, je dejala ona. Ono je obrnilo glavo proti prihajajočemu, on pa je obstal kot ukovan. Kakšno bo neki to srečanje, prvo iz oči v oči? Kakšen bo medsebojni vtis? Vse to se mu je gnello po možganih in rahel srh ga je spreletaval od nog do glave in nazaj. To je torej tovariš glavni urednik. Pred mnogimi leti sta se srečala ob prvem prispevku za glasilo. Takrat je bilo uredništvo še na Štajerskem. Srečanje torej na precejšnjo razdaljo. Za tem je nastopil daljši premor. Skoro ducat let so bili stiki pretrgani. Nastopila je odjuga in izmenjava pisem s podatki o tem in onem o naših idrijskih krajih in naših hribih je oživela. Lani pomladi naj bi se prvič tudi osebno srečala, da bi skupaj pohitela na idrijsko kraljevsko goro, na Jelenk. Toda iz tega ješprenja ni bilo ničeta. Pismo v kotel, naslovnik iz kotla na Kozjak. Nekje na Kalcih sta se najbrže srečala, vsak v svojem avtobusu. Pismo je prišlo prepozno, sam glavni pa jo je naslednji dan s svojimi prijatelji brez idrijskega spremstva udaril na Jelenk. Načrtnega srečanja tedaj ni bilo, sedaj pa tu nastaja povsem nepričakovano.

Opazoval ga je, kako se približuje. Skozi možgane so s filmsko naglico šinili prvi pozdravi in novoletna voščila izpred mnogih let in odlomek iz pisma... še se oglasite v Vestniku, saj imate sposobno pero... in priporočam se za nadaljnje sotrudišstvo. Izšel je prvi prispevek. Potem pa dolgo, dolgo ne duha ne sluha z nobene strani. Čez toliko in toliko let je prišlo v kot pismo predsednika prijateljske zveze turistov: Z zanimanjem sva jaz kot tudi naš publicistični strokovnjak tovariš profesor... prebrala tvojo monografijo o Idrijskem in Cerkljanskem. Večino monografije bi s pridom objavil Turistični vestnik in s tem informiral našo turistično javnost...

Lečina pa je ostala še nadalje nedotaknjena in pokril jo je molk. Šele pred nekaj leti se je premaknilo in udarilo. Poštne zveze so zaživele

v obe smeri. Led je bil prebit, pero je zaškripalo, prva brazda zaorana z »Golci«: »Hvala za Golce; z veseljem, z apetitom sem jih prebral...«

Tako se je začelo in vztrajno nadaljevalo do danes, ko je tu dolgo pričakovani trenutek: osebno srečanje. Že sta stala drug pred drugim. To je torej razsodnik, ali ti teče pero in kako ti teče. Kako človeško zna pritisniti na pravi gumb in spodbuditi k delu. Njegovim nasvetom slediš, njegove besede te podžigajo.

Pa kaj in zakaj neki bi še iskal primernih besedi? Zakaj bi se postavil v položaj nepoklicanega? Vsi ga poznamo. Vedno znova, iz meseca v mesec prihaja med nas z novo številko planinskega glasila. V vsaki številki ga znova srečujemo, v njej ga vidimo in čutimo, iz nje ga spoznavamo. Tako že dvajset let, leto za letom, ki tečejo in naj bi prehitro ne stekla.

Srečanje ob neizogibni črni kavi. Že je hitela beseda o planinah. V živahen pogovor je posegal s svojimi domislicami in dvigal razpoloženje družbe. Kakor da bi se videli že neštetokrat, kakor da bi bili stari znanci. Prekratko je bilo to srečanje, a stik je bil vendarle vzpostavljen.

V zraku je bila ves čas neka napetost. Kaj neki tiči za plotom? Zarožljali so ključi in domačinov glas je sporočal: Prosim, spraznite dom, začela se bo slovesnost. Kočo bomo odprli in ključe izročili oskrbniku.

Naši trije planinci so se spogledali. Nevede in nehote so padli v slavnost, kot Pilat v vero, kakor smo dejali v starih časih. Niti sanjalo se jim ni, da so prišli na praznik snežniških planincev, nihče pa jim tega tudi ni povedal. Vsem se je zdelo jasno in samo ob sebi razumljivo, da so naši prišleki nekaki uradni predstavniki svoje domače planinske organizacije. V ozkem krogu pred vhodom so se zbrali gostje in domačini. Prvi govornik je stopil na pozornico. Pozdravi sem in tja. Zgodovina temeljev koč. Pod tujcem je bila tu vojaška »štala«, pa tudi D'Annunzijevo zavetišče. Z vsem tem je čas pometel. Danes stoji tu nov planinski dom. Zahvala vsem, ki so pomagali tako ali tako. Sledil je dolg seznam darovalcev in pomagačev. Mnoge domoljubne besede do ginjivosti.

Mladi je sunil starega pod rebra. Ali slišiš, kako brenči po zraku elkanje kot pred sto leti na taborih. Potrpeti bo treba, je menil stari in se je namrščil. Misel pa mu je obstala na današnji naši mladini. Ostra je in kritična, kaj

hočemo. Težko, nemogoče je starim z njo hoditi vstric. Razumljivo. Ko se oči ozirajo samo še v preteklost, ko ti misel obstaja samo še na lavorikah preteklosti, ko gre mimo tebe današnj in ko te ne briga več jutrašnji dan, je treba spreči. Bolje je sam odkorakati vzravn na obeh nogah in o pravem času, kot pa leteti samo po eni. Boljši je zaslužen trd stol kot pa podarjen in za teboj vržen star in oguljen gugalnik. Mladina drzno stopa v vse pore in celice našega življenja, težav in odpora je povsod še veliko. Zakaj bi se ji upirali. Treba jo je razumeti, ji pomagati in odpreti vrata.

Filozofiranje je pretrgal drugi govornik, ki je razumel trenutke prazničnega dne. Skušal je vlti v ozračje nekaj novega. Poklical je v spomin pot slovenskega planinstva na Primorskem od Staniča do Juga in na njej kazal na novo. Ozračje se je osvežilo. Še tretji je prišel do besede. Pozdrave prinaša od tu in tam. In mnoge želje za uspešno delo, pa topla voščila novemu za uspešno delo, pa topla voščila novemu domu. Beseda mu utemeljuje nujnost tesnejše povezave med planinci in večjo strnjeno njihovih vrst.

Niso še odzvene le želje in voščila v zraku, pa je udarilo: Evviva D'Annunzio, pa še njegova štala in »rifugio«. Dobrodušen pijanček je po svoje praznoval dvojni praznik. Komaj so se oči navzočih obrnile stran od smeh vzbujajočega gosta, pa so obstale na pasjem ščenetu, ki je motovilo v zaprtem krogu pred vhodom stoječih zastopnikov. Hotelo je izsiliti izhod. Toda noga je stala pri nogi, nihče se ga ni usmilil, vsak poskus prodora pa je bil nemogoč. Kaj je hotel revež. Vrtel se je in vrtel in končno zadel ob podstavek pisanega senčnika, ki ga je rešil težav. K sreči, da je bil tam. Oči navzočih so se sramežljivo obrnile proti vrhu notranjskega očaka in rahel nasmehek je šinil čez lica. Preden so se zresnili, je zastor padel. Predstava je bilo konec. Nič hudega. Življenje ima resen in vesel obraz. Gorje, če ne bi bilo tako.

V ključavnici so zaropotali ključi. Dom je bil odprt in »narod je navalil«, da si ga ogleda temeljito tudi od znotraj in da se znotraj tudi pohladi. Domača harmonika je s poskočnimi vižami oznanila veseli dogodek na slovenski zemlji. Nov dom v planinah se je pridružil vrsti že obstoječih in svojo planinsko nalogo uspešno vršečih domov na Slovenskem. Vso srečo tudi novemu.

Zastave so vihrale v poletnem vetru in ob kopah težkih oblakov je sijalo toplo sonce.

Naši trije popotniki so se poslovili. Z novimi doživetji v kraljestvu Snežnika so jo potegnili po drugi plati skozi gozdove in mimo zaprtega snežniškega gradu v Loško dolino in po njej proti Cerknici. Tu so si šele privezali dušo in želodec. V Rakovem Škocijanu so si mimogrede ogledali še prirodne zanimivosti in lepote. Nikjer ni bilo gneče in sklepali so, da praznujejo Slovenci svoj praznik vstaje v glavnem na jugoslovanskem morju, saj domače slovensko tako ne more sprejeti vseh.

Trije v fiču so končali svojo turo. Vsak je bil po svoje zadovoljen. Tudi sporazum z avtomobilom je bil sklenjen. Fičo je koristna stvar tudi za planinca. O tem ne more biti več razprave. Samo po zdravi pameti: čim bliže goram, čim više v njihove bregove, od tam pa pogumno in veselo z lastnimi hoduljami na njihove vrhove. Ona in ono nista bila prav takega mnenja, a so se vseeno nekako pobotali.

Izlet je bil bogat. Kopica novih srečanj, obilica novih doživetij in vrsta novih spoznanj je prinesel. Bodi lepo zahvaljen, dragi Snežnik, ponos naše lepe notranjske dežele.

V letni sezoni 1969 so naši plezalci v Alpah zunaj naših meja dosegli nenavadno lepe uspehe. V prihodnji številki bomo objavili pregled preplezanih velikih tur s kratko analizo stanja slovenskega alpinizma. Uredništvo najavlja ta članek namesto voščil in čestitk, ki so jih naši plezalci zaslužili in tudi dobili od vsepovsod.

V SPOMIN NA DR. JOŽO PRETNARJA

Evgen Lovšin

Ker se je ura iztekla, je prav, da prijatelju Joži posvetimo nekaj, žal, zadnjih spominskih besedi. Leta in leta smo skupaj besedovali, načrtovali in se ukvarjali s kulturo in organizacijo planinstva in imeli domačo goro v mislih, njeno cvetlično okrasje, njeno favno in človeka – gorjana. Nedeljo za nedeljo smo hodili v gore in se potem pri kozarcu rebule spominjali planinskega doživetja. Tako smo z leti vedeli za veselje in tegobe tudi družinskih članov, se

Dr. Jaša Pretnar, Marko, Tomaž in Evgen Lovšin na izletu

Foto Stanko Hribar

radovali in čustvovali in postali iz tovarišev dobri prijatelji.

Planinska družčina, ki ji je v mladoletju prve Jugoslavije Joža načeloval, se je imenovala »gojzarica«, da bi z besedo gorskega, močno podkovanega čevlja izpovedala svoj poglobitveni namen: hojo po gorah. Niso samo hodili v hribe, planinski organizaciji so dali novo vsebino in nov mladeniški polet. Mnogi so se že poslovili za vedno: Arnošt Brilej, dolgoletni urednik Planinskega Vestnika, bančnik Lavoslav Dolinšek in sodnik Adolf Hudnik, inženir Jelenec, odvetnik Vrtačnik, Stane Tominšek, eden naših prvih alpinistov in drugi. Tako zdesetkano družčino je sredi letošnjega poletja zapustil Joža Pretnar. Njegova »gojzarica« se je uvrstila med naše prednje čete: triglavske prvopristopnike, bohinjske žanovce, Trentarje, piparje, drenovce, skalaše, in pripomogla, da si je planinska misel krčila in utirala pot v odločilno vojno dobo in še v današnji, razgibani čas ter krepila narodu duhovno in telesno zdravje. V zadnjih dneh svojega življenja je Joža posedal po tivolskih klopcah, poslušal žvrgolenje ptičjih pevcev, gledal sinje nebo, se oplajal z že poletnim zelenjem in s hrepenečimi očmi božal gorenjsko ravnino. V opoldanskem času

so bili snežniki in kamniški vrhovi nekoliko zadimljeni. Prisedel sem k njemu, da bi premlela najnovejše o planinskem muzeju, ki mu je bil pri srcu in v mislih nekaj zadnjih let. Potem mi je z rahlo otožnostjo pripovedoval o bohinjskem vodniku Škantarju, ki ga je še učenca ljudske šole vodil na Triglav. Pretnarjev oče je bil več let učitelj na Bohinjski Bistrici in Lovrencu dober prijatelj. Pa je oče dejal vodniku: »Jožek mi ne da miru, rad bi se vzpel na sam vrh Triglava. Tebi, Lovrenc, bi poba zaupal.« »Od takrat me gore niso več izpuštile iz svojega objema,« je Joža nadaljeval. »Na tisoče izletov, na tisoče kilometrov v daljavi in višine, v lepem in grdem, pozimi in poleti, po domačih in tujih gorah! Zdaj si lahko samo še zapojem tisto narodno:

S triglavskega veter gorovja
prav lahno in mirno pihlja,
me vleče in žene v vrhove,
v dolini miru mi ne da.«

Potem je še vprašal, kako napredujeta Tomaž in Marko, predstavnika najmlajših na naših skupnih izletih. »Odlično,« mu pravim, »le nič več ne verjameta, da živijo tam v tistih votlinah

in jazbinah pogradske Grmade škrtati, bradati možički, in da boš enega zagrabil za brado in ga jima prinesel za igračo.»

Ko je Joža še predsedoval SPD, je bil vedno v skrbeh za mladinske odseke, a sinu, hčerki in vnuku je razkazal lepote bohinjskih in triglavske višin ... z željo in upanjem, da ne bi naše gore ostale brez naraščaja. Kogar pomni mladina v tako prijetnih in zanimivih izletih ter pogovorih, spomin nanj še dolgo ne bo obledel. Petkov večer je bil naš, pri »Sokolu«, pri Jelačinu na Dolenjski cesti, pri »Žabarju« na Viču. Tu smo sklepali o nedeljskem izletu, saj bi težko našli mesto na svetu, ki bi jih imelo toliko na izbiri kakor Ljubljana! To je bila tudi najlepša priložnost za obujanje spominov. Joža nam je pripovedoval o svojih otroških letih v Veliki Dolini pri Brežicah in o bližnjem Mokriškem gradu, kjer so mučili kmete po hrvaško-slovenskem upor. V gimnazijskih letih sta z mlajšim bratom Slavkom obiskovala očetove sorodnike na Gorjah pri Bledu in seveda hodila v bližnje visoke gore. Prav razvnel se je, ko je pripovedoval, kako je prišlo do tiste znamenite planinske družine 1931. leta, ki je zastarelo upravljanje poživila in požlahnila, in kako sta s častnim predsednikom dr. Franom Tominškom presajala planinsko misel v Bosno, Srbijo in Makedonijo. Kako je brata Slavka pokopal v Južni Italiji, kjer je med drugo vojno umrl v taborišču, kako sta s Stanetom Tomin-

škom zaradi organizirane oddaje materiala partizanom bila določena za talca, pa le v jezerskih hribih srečno dočkala konec vojne ... »Talec s tistim grenkim, odvratnim okusom kakor obsojenec s smrtno obsodbo!«

In še sto in sto drugih zgodb iz burnih in mirnih dni, s katerimi je Joža svojo družnico spodbujal k novim mislim in načrtom.

Zdaj pa je treba končati s temi spomini in se posloviti! Morda se kdaj srečamo v »neskončnem miru neizmerno dobrega Boga ob srebrno jasnih angelskih glasovih, ki jih družijo ubrane melodije, kot da valovi skozi nebeško prostorje sveto petje ... Gloria na gorskih višavah!« (Kugy.)

Ali nas bo našlo v Hadu, kjer senca grškega junaka Ahila otožno odgovarja Odiseju, boj-nemu drugu pred Trojo: »Ko si mrtev, si mrtev! In ti povem, da bi raje na zemlji hodil v dnino h gospodarju, ki mu je samemu trda za hrano, kakor pa vladal tu vsej množici mrtvih!«

Morda pa se nas usmili Prešernov »svetovni duh«. »Iz luči srebrne bo odposlal genija, naj med svetle zbrane nas pelje brate« k praluči, kjer se porajajo viharji in sonca triglavske višin ...

Prvo petelinje petje je že za nami, obeta se jutro, sveže, jasno.

Podajmo si, Joža, rok v slovo!

Sončni vzhod in novi dan nista več naša!

A spomin bo ostal!

POJ, SRCE

L. Stanek

*Z bleščeče planine,
cvetoče poljane
pod skalno Jeko
nese pogled
tja čez jezero,
tja čez gmajnico
v zibel jutra
in krsto večera.
Prisluhni,
kaj marnja ptiček
v pomladnem zelenju,
slap žuboreči
izpod rušnatih brad.
Slišiš in vidiš:
nikjer ni meja in pregraj
za pola in jezik srca!*

DRUŠTVENE NOVICE

PROFESOR IVAN ŠUMLJAK – 70-LETNIK

6. avgusta letos je na vrhu Ojstrice preživel svoj sedemdeseti rojstni dan prof. Ivan Šumljak, savinjska korenina, sicer pa vsej slovenski planinski javnosti znan kot mariborski planinski delavec. Na Ojstrico se je za svoj rojstni dan povzpel iz Logarske doline, vračal pa se je čez Vodole in Planico. »Bilo je čudovito lepo, posebno planinsko cvetje nad Klemenškovo planino in na poti proti Lucam,« piše s te poti mož, ki je zaverovan v planinstvo že več kot 50 let, saj se je vpisal v podravsko podružnico SPD v Rušah že kot učitelj in 1. 1915.

»Po osvoboditvi se je vključil v planinsko društvo Maribor. Prevzel je nelahko delo markacista in ga opravljal skoraj dvajset let. Ob tem delu, ko je obnovil številna zanemarjena pota in zasnoval mnogo novih, se mu je porodila misel, da bi se glavna planinska pot, ki je tekla vzdolž vsega pohorskega hrbta in ki so se vanjo stekale skoraj vse stranske poti, nadaljevala kot magistrala prek Plešivca, Smrekovca in Raduhe v Savinjske in Julijske Alpe ter se prek Notranjske in Dolenjske vrnila na Štajersko, v izhodišče – velika krožna planinska pot, ki bi zajela vso pestrost, vse lepote naših gora in nižjega hribovitega sveta,« tako pravi zapis v mariborskem letopisu »Planine ob meji« 1961. Kdor pa bi rad vedel, kakšne misli so mu ob spočetju slovenske planinske poti rojile po glavi, kaj je z njo hotel doseči, naj bere njegov razgovor z uredništvom PV l. 1957. Takole pravi:

Slovenci svojo ožjo domovino kaj slabo poznamo, čeprav je tako lepa kot malokatera na svetu. Poznamo pač Blejsko jezero, Postojnsko jamo, Triglav in še nekaj lepih krajev. Koliko ljudi pa ve za Robanov kot, za Cerkniško jezero, za Kras in njegove zanimive pojave, za dolino gradov, Slovenske gorice in za številne druge bolj skrite lepote slovenskega sveta? Do-

kaj let sem poučeval zemljepis in vem, koliko knjižnega znanja si pridobi učenec pri tem predmetu. Res je, Indije in Niagare si ne moremo kar tako ogledati, niti Pariza ali norveških fjordov; Slovenijo samo, ta naš rodni svet, bi pa že mogli bolj temeljito spoznati. In to ne samo iz knjige ali bežno iz vlaka ali avtobusa, ampak z natančnim ogledom posameznih krajev, predvsem s pešačenjem. Saj naš človek pravzaprav rad hodi.

Iz njegove zamisli o tej poti je nastal v nekaj letih »Vodnik po slovenskih gorah«, menda edina knjiga, ki Planinski založbi ni delala finančnih preglavic in je zdaj že tretjič ponatisnjena. V zgoraj omenjenem »Razgovoru« je na vprašanje o »rekorderjih« odgovoril s celo bero nasvetov, ki kažejo prof. Šumljaka, čeprav ve, da »preveč nasvetov nikoli ni dobro«, kot ne navadno razgledanega, plemenitega, v resnici kulturnega človeka, ki mu je polovanje ena sama priložnost za duhovno rast in izobrazbo. Enega samega od desetih navedimo:

»Pozdravljaj in mnogo govori z domačini, ki jih srečaš. Spoznal jih boš, spoznal človeka z gore, iz doline, kako misli, kaj ga teži, kaj veseli. Spoznal boš človeka, ki pripada k tistemu ljudstvu kakor ti sam. Videl boš, kako mu teče jezik, ali je pri tem spreten ali neroden. Pazi na narečne oblike, kako isto besedo npr. mleko, kruh, meso v raznih krajih izgovarjajo, recimo za besedo lep (zauber, fejš, šikan, čeden. zal itd.). S tem boš spoznal samega sebe. – Poslušaj, kako pojejo! Zapišuj neznane pesmi, pravljice, pripovedke. Morda odkriješ kaj novega. Zanimaj se za zgodovino krajev, skozi katere hodiš! Glej, kako so ljudje oblečeni, kakšno poljsko orodje uporabljajo, kako spravljajo seno s planine, kakšne so hiše zunaj in znotraj in zakaj so take. Na vse to glej, vse je zanimivo, vse te bogati! Zbiraj kamne za svojo mineraloško zbirko pa tudi rastline za herbarij, liste

raznih dreves, in vse, kar te posebej zanima!«

Te in druge nauke in nasvete je jubilat razširjal s pisano in živo besedo. V PV se je večkrat oglašil v zvezi s transverzalo ter skrbno popisal Janeza Koprivnika, ki je Slovencem prvi napisal knjigo o Pohorju in mnoge druge. »Planine ob meji«, letopis PD Maribor, ga štejejo med svoje glavne sotrudnike, vsa Slovenija pa ga pozna kot imenitnega predavatelja, ki ob svojih posnetkih oživlja srečne trenutke, ki jih je doživljal in jih še doživlja. S svojo srečo zna osrečevati tudi druge. Prav zato mu voščimo srečo, trdno zdravje in še mnoga leta, ki naj jih prešinja blagoslov gora.

T. O.

Ing. ANTON GOSAR PETINŠESTDESETLETNIK

Skromno in brez hrupa je sredi junija letos proslavil svoj 65. rojstni dan. Kot ponavadi, tudi tokrat o sebi ni mnogo govoril. Rajši je prisluhnil drugim, svojim prijateljem, ki so mu na skromni slovesnosti zaželeli veliko lepih in prijetnih trenutkov. Kakor zna prisluhniti naradi, tako prisluhne tudi človeku. Nato razmišlja kratek čas in doda še svoje mnenje. Z nekaj besedami pove veliko, posebno kadar govori o gorah. In o njih se najrajši pogovarja, saj mu pomenijo poleg elektrike glavni smisel življenja.

Ing. Anton Gosar

Inž. Gosar je že deseto leto predsednik PTT iz Maribora, ki je prav pod njegovim vodstvom zelo uspešno zaživelo. Dosledno izvaja programska načela in naloge društva, ki ga vodi. Velik pomen daje mladim. Zaupa jim tudi najtežje naloge ter jih tako naravnost in odkrito vpeljuje v življenje, v vsakdanje delo.

»Priroda je tako pestrna, da ne more biti nihče prikrajšan,« jim govori, ko jih pošilja v hribe. Zaveda se, da človeku gore ne pomenijo le telesno in duševno razvedrilo. Zato je ob podobnih priložnostih poln nasvetov in dobrohotnih opozoril, ki jih očetovsko deli med mlade zanesenjake.

Težka in dalj časa trajajoča bolezen mu je vzela nekaj telesnih zmogljivosti. Odpovedati se je moral dvatisočakom, toda v mislih je še vedno pri njih. Rad obiskuje Pohorje, Slovenske gorice, Kozjak. Velikokrat ga vidimo pri Poštarski koči pod Plešivcem, pa tudi na vrh se povzpne kdaj pa kdaj.

Kot velik poznavalec prirode in Slovenije vzbuja občudovanje in spoštovanje. Cesar človek ne pozna, tega si ne želi (Ovid) – to dobro ve, zato daje poseben pomen vzgoji mlajših. Navdihuje jih z lepoto prirode ter jih seznanja s potjo, ki vodi v svet čudovitih spoznanj in doživetij. Ing. Anton Gosar je zaslužen mož tudi na političnem in gospodarskem področju. Predsednik republike Tito ga je pred kratkim odlikoval z redom dela s srebrnim vencem, prejel pa je že tudi zlato značko Planinske zveze Jugoslavije in srebrno Planinske zveze Slovenije.

Ob življenjskem jubileju tovarišu Tonetu priskrbo čestitajo ter mu želijo še veliko zdravih let in prijetnih doživetij njegovi prijatelji in planinci.

B. Fras

DR. JOŽE PRETNAR

Ponoči 31. julija t. l. je umrl za težko srčno boleznijo dolgoletni predsednik Slovenskega planinskega društva dr. Jože Pretnar. Na zadnji poti smo ga spremili na Žalah v ponedeljek 4. avgusta. Pokojnik je imel širok krog prijateljev in znancev,

saj je v svojem življenju opravljal vidne funkcije v javnem življenju, aktiven pa je bil do zadnjega prav do poznih let. Prvi se je poslovil od njega generalni direktor »Metalke« tov. Stane Bregant in v svojem govoru pokazal na pokojnikov delež pri uveljavljanju tega največjega slovenskega podjetja. Za njim je na žalni govorniški oder stopil predsednik dr. Miha Potočnik, ki je očrtal osebnost in delo dr. Jožeta Pretnarja ter med drugim dejal:

»Od dr. Jožeta Pretnarja se v globokem tovariškem spoštovanju poslavljamo tudi slovenski in jugoslovanski planinci.

Poslavljamo se od moža, čigar ime bo ostalo za zmerom zapisano v zgodovini slovenskega planinstva, saj ga je vodil od l. 1931 pa vse do l. 1945, to je v dobi njegovega velikega razcveta in v dobi njegove velike preizkušnje. Njegov nastop je pomenil pravo prelomnico v delu SPD, sprostil je razgibano uveljavljanje številnih mladih sil. Novi časi in razmere tridesetih let so zahtevali po eni strani temeljito in razvojni stopnji slovenskega planinstva ustrezajočo organizacijsko preobnovo SPD, po drugi strani pa so mladi tokovi terjali, da se slovensko planinstvo ideološko in vsebinsko usmerja po zgledih moderne in naprednega alpinizma. V organizacijskem pogledu je bilo treba razbiti pregrado nezaupanja in nasprotstev med ljubljanskim osrednjim društvom in podružnicami, ki so se z leti že zelo zaostrila. V ideološkem pogledu je bilo treba uveljaviti načela naprednega alpinizma, ker so bili pojmi o nalogah planinstva pri velikem delu članstva tako v osrednjem društvu kakor tudi podružnicah še zelo zastareli in nejasni.

V drugem delu petnajstletnega razdobja, ki je trajalo do izbruha svetovne vojne, se je po novih društvenih pravilih krepko utrdila enotnost slovenske planinske organizacije. Hkrati sta se razširila samostojnost in obseg dela posameznih podružnic v različnih panogah planinskega delovanja. Ideologija naprednega alpinizma, ki jo je temeljito formuliral zlasti dr. Henrik Tuma in pa mladi rod skalašev, je prodrla v celotnem društvu. Na teh temeljih je moglo sloven-

ske planinstvo pobudno in uspešno sodelovati ter se koristno uveljavljati tudi v jugoslovanski in inozemski organizaciji planinstva. Zadnji del tega razdobja pa gre v dobo okupacije in prvo leto po osvoboditvi.

Naša domovina je bila med okupacijo več let razkosana, naša planinska organizacija pa razbita. Kakor je bila ta doba težka, je osrednje društvo vztrajalo na zadnjih ostankih svojega okoliša. Še potem, ko so ljubljano zaprli z žičnimi ograjami in bunkerji, je na svojem sedežu zbiralo preostale planinske tovariše iz naših razgnanih podružnic, ki so se zatekli v ljubljano iz pregnanstva in taborišč. Hkrati je v okviru svoje lastne ilegalne organizacije OF – SPD matica aktivno delovala v naši zmagoviti osvobodilni borbi.

Naloge teh treh razdobj so bile obsežne in pomembne za nadaljnjo rast SPD. Predsednik dr. Jože Pretnar jih je uspešno reševal in s svojimi sodelavci izpolnjeval, vselej drugim zgled po svoji delavnosti, vestnosti, vztrajnosti, objektivni poštenosti in vnmni.

Ko je teklo SPD prvo desetletje, so pokojniku minevala otroška in mladeniška leta na Dolenjskem v Velikih Dolnah in v Ljubljani, najlepši dnevi pa v najlepših slovenskih krajih od gorjanskega Zatrnika nad Bledom do Srednje vasi v Bohinju in po gorah tod in drugod. Počitnice v Bohinju je izbral zato, da je že kot gimnazijec spoznal Triglavsko kraljestvo, nato še Grintovce, za temi pa dobršen del Hrvatske in Bosne. Svetovna vojna mu je pretrgala študij, ne pa njegovega zanimanja za gore, ki jim je ostal zvest vse življenje kot sodnik, kot dolgoletni generalni tajnik zbornice za TOI in kot še vedno izredno aktiven in vitalni upokojenec. Vsa leta po vojni je svoje pravno znanje nudil raznim ustanovam in podjetjem. S svojimi planinskimi prijatelji dr. Brilejem, Dolinskom, Adolfom Hudnikom, Janezom Bizjakom in drugimi je proti koncu četrtega desetletja SPD postal glasnik pomembne mlade skupine, ki se je pridružila skalašem in z njimi vred prevzela zgodovinske dolžnosti v zvezi s

prerodom slovenske planinske organizacije.

Dr. Pretnar je bil za vodstvo te organizacije nad vse sposoben mož zaradi svojega širokega poznavanja planinstva, splošne razgledanosti, organizatorične spretnosti, odločnosti, nepristranosti in ustvarjalne iznajdljivosti. Kot tak je bil tudi vodilna sila v Zvezi planinskih društev Jugoslavije, katere predsednik je bil njegov predhodnik v SPD dr. Fran Tomižek.

Dr. Pretnar je dosegel, da je bil od l. 1931 določen tej jugoslovanski planinski zvezi stalen sedež v Ljubljani, kjer je bilo že takrat nesporno prvo središče planinskega delovanja v Jugoslaviji. Dr. Pretnar pa je bil viden in delaven funkcionar tudi v Asociaciji slovanskih planinskih organizacij (ASPD), katere kongres se je po l. 1931 vršil tudi v Ljubljani. Poskrbel je za to, da se je SPD uveljavilo tudi v Mednarodni uniji planinskih organizacij (UIAA). Že l. 1933 je Zvezo planinskih društev Jugoslavije na kongresu te ves svet obsegajoče ugledne mednarodne planinske zveze v Pontresini zastopal dr. Henrik Tuma, med tem ko smo l. 1939 že dobili in do dandanašnjih dni ohranili stalno mesto v izvršnem komiteju te še vedno živahno delujoče organizacije.

Pod vodstvom dr. Jožeta Pretnarja je slovenska planinska organizacija tudi v dobi NOB izpolnila svojo narodno dolžnost. Slovensko planinstvo se je v časih usodne preizkušnje kot organizacija v celoti kot posamezniki pa v ogromni večini vključila v OF in v narodno-osvobodilni boj. Dr. Pretnarja neopozabna zasluga je, da je pred okupatorji in pred uničenjem rešil in ohranil arhiv osrednjega društva, kar danes predstavlja veliko zgodovinsko in muzejsko zbirko.

Dr. Jože Petnar nam bo ostal za vselej v spominu tudi kot kronist in zgodovinar našega planinstva. L. 1954 je v PV zapisal pragmatično obrazloženo razdobje SPD od l. 1931 do l. 1945, l. 1933 je razpravljal o nalogah slovenskega planinstva padel na slovom »Naša pota«, l. 1945 pa je v planinskem Zborniku spet razmišljal o »Bodočih potih slovenskega planinstva«. Pomemben je njegov zapis o planinski

družini Tomižkov in njegovo delo za slovenski planinski muzej, za katerega se je zavzemal pravzaprav od l. 1931, še posebej pa v zadnjih petih letih. Planinskemu muzeju je posvetil tudi svoj zadnji članek v letošnjem letniku PV in je dobesedno sredi urejanja gradiva za slovenski planinski muzej tudi umrl. V pismu predsedniku PZS z dne 1. 7. 1969 piše:

»Pri perspektivi v moji starosti nad 78 let in ob taki bolezni, kot me je zagrabila, so šli k vragu vsi moji načrti, da se bom po koncu svoje honorarne zaposlitve lanske jeseni posvetil v svojih zadnjih letih dela za planinski muzej PZS... Hočem kljub težavam, neizpolnjenim obljubam in nezadostni podpori v Zvezi in pa terena vsaj glavno glade SPD zaključiti do jeseni...«

To nalogo moramo prevzeti sedaj mi in izpolniti eno od pokojnikovih zadnjih želja.

Ko se danes poslavljamo od tega zasluženega moža, nam je pred očmi predvsem delo, ki ga je opravil. Premnogim njegovim prijateljem in znancem pa je težko za človekom, ki je bil zvest goram, narodni skupnosti in svojim najbližjim s posebno toplino svoje markantne osebnosti in z vsemi silami svojih sposobnosti. Spominjali se ga bomo kot človeka, ki je v polni meri izpolnil prevzete dolžnosti in kot tak bo v naši planinski organizaciji po tako temeljito opravljenem prostovoljskem delu vedno pričujoč, še vedno dejaven in kar naprej vzpodbujajoč.»

Ob odprtem grobu se je v ime- nu ožjih prijateljev od pokojnika poslovil prof. Evgen Lovšin. Njegov nekrolog prinašamo na drugem mestu. Končno je naslovil spominu dr. Pretnarja tople poslovilne besede še predsednik sindikata »Metalke« tov. Albin Erklavec.

O zaslužnem pokojniku nam je nekaj dni po njegovi smrti poslal pismo njegov predvojni sodelavec **dr. Milko Hrašovec**. V pismu ga takole označuje:

Tov. urednik, z umrlim me je vezalo iskreno prijateljstvo, saj sem imel čast, da sem kot predsednik najmočnejše podružnice Slovenskega planinskega dru-

štva tj. savinjske podružnice zavzemal častno mesto prvega podpredsednika Slovenskega planinskega društva.

Rad se spominjam sej glavnega odbora, ki jih je dr. Pretnar vodil z razumevanjem in preudarnostjo. Vedno mu je bilo pred očmi celotno ozemlje Slovenije in njenih podružnic, pa naj je bila to matična podružnica v Ljubljani ali pa podružnice po Gorenjskem, pod Karavankami, ob Pohorju, na Primorskem, na Notranjskem, v Zasavju, pod Gorjanci in povsod tam, kjer so bile in kjer so nastajale številne podružnice društva.

Včasih v vročih debatah, ki so bile posebno ob delitvi ne prevelikih podpor raznih korporacij, je dr. Pretnar vedno z večjo roko uravnaval spore tako, da so seje potekle v splošno zadovoljstvo.

Njegova skrb za naše planinske postojanke, za oskrbo v njih, za planinska pota in za osebe v planinskih postojankah je bila naravnost vzorna, saj je poznal in se je zavzemal prav za vse malenkosti, da bi bili domači pa tudi tuji obiskovalci naših prelepih gora v naših postojankah dobro sprejeti.

Na kongresih jugoslovanskih planincev v Beogradu, Sarajevu, Novem Sadu in drugod je ob spremstvu tajnika in urednika Planinskega Vestnika rajnega dr. Arnošta Brileja z njemu lastno preudarnostjo vodil debate na skupščinah.

Še pred dvema letoma, ko je bil na oddihu v Robanovem kotu in je tam modroval z Robanom-Vršnikom, je koval načrte, da bi se ta prelepi kraj naše domovine oklical za narodni park in pripojil narodnemu parku Logarska dolina-Okrešelj. Ta je bil ves čas v ospredju zanimanja savinjske podružnice, ki je bila sicer lastnik velikega dela te doline, ki pa se ji do danes ni posrečilo, da ta načrt postane zakon.

Zapisal sem te vrstice rajnemu v spomin, saj je bil zvest in ne-sebičen prijatelj, ki se ga radi spominjam. Ko smo se kot pregnanci iz Srbije zbirali v Ljubljani, je ravno dr. Pretnar vsem izgnancem in tudi meni šel širokogrudno ne le z besedami, temveč tudi z dejanji na roko.

V spomin rajnemu prijatelju vam istočasno nakažem znesek 250 N din. Uporabite ga kot skromen prispevek za fond slovenskega planinskega muzeja.

T. O.

LANI OSOREJ...

(V opombo dr. Viktorju Vovku)

K nam v Vikrče prihaja pismo-noša iz Medvod šele kasno popoldne. Tudi tisto oktobrsko soboto lani osorej sva ga s starejšim vnukom že težko čakala, najbolj zaradi časopisa. Vnuka zanima prevsem športna rubrika, jaz se ozrem najprej po osmrtnicah, kakor to menda počno tudi drugi starejši upokojenci kjerkoli po svetu.

In kaj sem videl tam zapisano? — — — Soj skoraj nisem mogel verjeti:

Umril je... dr. Viktor Vovk. Pogreb bo danes v soboto ob 17.30 iz Frančiškove mrliške vežice na Zalah...

Na vrat na nos sem se preoblekel in pohitel v Medno, da ujamem kak avtobus za Ljubljano. Če bi pogreb ne bil določen na tako pozno uro, bi ga bil tako zamudil.

Pred tremi meseci je bral v Delu mojo drobno notico o naši bi-serni maturi. Ni mu dalo, da bi mi poln ognja, kakor je bil zmerom pri taki stvari, nemudoma ne napisal:

Dragi gospod Mazi, dobro Vas vidim v daljavo, med prvimi ste pri Cirmanu, fant med fanti, vsi krepkih apetitov, potem pa vesela pot čez Savo in dve, tri lepe, nepozabne ure v Vaši zatišni domačiji. Čestitam Vam iz vsega srca! Pa koliko vas je bilo, in že takšna leta! — Tudi mi, z goriške gimnazije, l. 1911, smo se zbirali vsako leto. Letos nam je umrl prof. Ivančič, in ni nas več toliko, kolikor je prstov na eni roki...»

Še sanjati se mu ni moglo, da je že vrsila na njem...

Trd mrak je legel po grobeh, ko smo se razhajali od odprte jame, ki je čakala le še grobarja, da jo spet zasuje.

Ta jama je bila že prej enkrat odprta, pred petimi leti, in takrat je sam stal ob njej, kakor sem zvedel iz pisma (11. aprila 1963), v katerem se mi zahvaljuje za čestitke k sedemdesetletnici ter pristavlja:

»V ponedeljek smo v Ljubljani pokopali mojo sestro, morda ste jo poznali, bila je učiteljica (nazadnje v Mostah), žena prof. Čermelja. Kako svetlo so pod modrim nebom sijale Kamniške planine! In ptiči so veselo gostoleli v lepi spomladanski popoldan. Tu pa črna, mokra jama in vanjo pogrezajo človeka... Vendar upam, da mi niste zaman izrekli prisrčnih čestitk za vse preteklo in toplih želja za bodoče. O, resnično upam in težko čakam, da že nastopi lepo vreme.«

Na koncu pisma pa se živo spomni nekdanje Šmarne gore:

»O, kolikokrat me je neslo tja gor! Če je bila Ljubljana v gosti megli, nič nisem tarnal, pokosil sem nekoliko bolj zgodaj, vlak par minut pred poldnem do Medna, naglo gor po najkrajši, enkrat okoli cerkve, razgled — kar po divje navzdol, še malo po dolini, in sem bil po prihodu popoldanskega vlaka že spet v pisarni!«

V naslednjem pismu, štirinajst dni kasneje (25. aprila 1965) dobesedno:

»Dragi, spoštovani gospod Mazi, lepo ste mi pisali, lepo pismo ste mi poslali, tako reč je človeku zmerom ljuba. Zahvaljujem se Vam za prisrčen izraz sožalja, ko mi je umrla sestra Olga. Njena smrt me je v resnici pretresla. Bila je poldrugo leto starejša od mene. Imam brata, je tu v Kopru odvetnik, ki je poldrugo leto mlajši od mene. Tako smo se v starih časih vrstili otroci drug za drugim. Deset nas je vseh imela mati.

V ostalem veje iz vašega pisma sladak vetrič spod Šmarne gore. O, mora zdaj lepo biti tam pri vas! Tudi tukaj v Kopru je pomlad v vsem svojem razkošju, vendar se mi toži tja gor, pod gore, kjer so sončne trate, gozdovi, bistre vode. Tu je

vse nekam preveč lenobno ali ne vem, kako naj bi rekel. Na Triglav žalibog ne bi mogel, praznoprav ne bi smel več riniti. Srce ni več za naglo in naporno hojo. Počasi! Se več ko kdaj razgledujemo. Koliko jih je, ki še te sreče ne morejo biti več deležni!« —

V. Mazi

50-LETNICA PD MARIBOR-MATICA

6. junija t. l. je PD Maribor priredilo slavnostno sejo v počastitev 50-letnice svojega obstoja. Seja se je vršila v mali dvorani Doma družbenih organizacij. Predsednik društva Ciril Verstovšek je med gosti posebej pozdravil predsednika PSJ dr. Marijana Breclja, predsednika PZS dr. Miha Potočnika, podpredsednika tov. Fedorja Koširja, prvega predsednika mariborske podružnice SPD dr. Ljudevita Brenceta in številne predstavnikove oblasti, družbenih organizacij ter zastopnikov prijateljskih in sosednih društev. Častno predsedstvo seje so prevzeli vsi živeči predsedniki podružnice med obema vojnoma in povojnega društva. Slavnostno besedo je imel sedanji predsednik Verstovšek in z njo očrtal tvorni in duhovni obraz mariborske planinske organizacije: 6. junija 1919 je društvo ustanovila v Narodnem domu skupina narodno zavednih planincev z namenom, da društvo doprinese svoj delež pri odpravljanju sledov nasilne germanizacije v Mariboru in njegovi bližnji in daljni okolici. To nalogo je častno izpolnilo in se v njej ponovno preizkusilo v obrambi pred navalom nacistične organizacije v dobi NOB v boju na življenje in smrt. Planinski pionirji prve povojne dobe so bili poleg dr. Brenceta Franjo Majer, Ciril Hočevnar, dr. Makso Šnuderl, okoli njih pa so se zbrali še mnogi drugi. Za njimi so društvo vodili predsedniki dr. Davorin Senjor, ing. Vladimir Šlajmer, dr. Jože Bergoč, ing. Friderik Degen in ing. Ivan Juvan. V njihovi dobi so nastopile markantne planinske osebnosti: Ferdo Soršak, Dore Gajšek, Ferdo Voglar, Matija Fras in ing. Jože Jelenc, ki je s

svojim humorjem, s svojo vedrino in optimizmom znal vsako družino razigrati in jo navdušiti. In tako so zrastle širom po Sloveniji znane planinske postojanke: Mariborska koča, Ribniška koča, Senjorjev dom, Koča na Zavrčarjevem vrhu, razvil se je mariborski alpinizem, ki je dal Sloveniji nekaj vrhunskih navez, med drugimi Mirana Cizlija, ki je padel v boju z okupatorjem sredi svojih ljubih gora.

Po osvoboditvi je bilo PD Maribor s svojim navdušenjem in svojimi uspehi pri obnovi planinstva na Štajerskem med najvidnejšimi društvi v Sloveniji in državi. Danes upravlja s premoženjem, katerega vrednost je ocenjena na četrto milijarde S din. Z Ribniško kočo je postavilo tudi temelje za razvoj zimskošportnega in turističnega centra na Pohorju, podobno vlogo pa je odigrala tudi Mariborska koča na vzhodnem Pohorju. Gospodarska dejavnost tega društva je kazala pot v turistično prihodnost tega lepega dela Slovenije. Vsi vemo, da se ni izčrpalo samo v postavitvi in ureditvi štirih lepih postojank, ampak da ima za seboj še druge dalekosežne gospodarske uspehe.

Pomembni so tudi organizacijski uspehi društva. Danes deluje v sestavu društva še 14 planinskih skupin: v Ribnici na Pohorju, v Zg. Kungoti, Selnici ob Dravi, v Pernici, na sedmih mariborskih osnovnih šolah, na pedagoški gimnaziji in na Pedagoški akademiji. Doslej je društvo priredilo nad 700 uspešnih izletov v razna planinska področja v Sloveniji, v bratskih republikah, nekaj pa tudi v inozemske gore. Za seboj ima nad 300 planinskih predavanj. Med predavatelji so bili tudi dr. J. Kugy, dr. Henrik Tuma, Jakob Aljaž, Janko Mlakar, Uroš Zupančič, Ivan Sumljak, Ante Mahkota, Aleš Kunaver in drugi. V Mariboru je vzniknila ideja o slovenski transverzali, pomembni transverzali našega planinstva, tu živi in deluje njen tvorec prof. Ivan Sumljak. Društvo se ponša z letopisom »Planine ob meji«, s katerim daje svojim planinskim prizadevanjem tudi globlji kulturni smisel in skrbi za prepričljivo družbeno utemeljitev svojega dela.

Ob koncu svojega slavnostnega govora se je Ciril Verstovšek zahvalil vsem, ki gredo društvu na roko in ga kakorkoli podpirajo, posebej pa svojim sodelavcem, ki jih pri nesebičnem društvenem delu prežema ljubezen do planin in družni zvestoba do planinske skupnosti.

T. O.

50 LET PD PREVALJE

10. avgusta t. l. so se prevalljiški planinci spominjali petdesetletnice svojega obstoja. Društvo poganja svoje korenine globoko v slovensko zemljo in niso odrezane niti tiste, ki segajo v plebiscitno dobo, v Pliberk, kjer je l. 1919 zaslužni dr. Dušan Senčar poskrbel za društveno osnovno kal in jo l. 1921 presadil v Prevalje. Društvo je dedič nekdanje koroške podružnice SPD in je, kakor pravi njen ustanovitelj dr. Senčar, nosila sprva ime »mežiška«.

Za proslavo 50-letnice je društvo izdalo brošuro z naslovom »Goram pozdrav«. V njej je na uvodnem mestu zapel hvalnico Uršlji gori in koroškim vrhovom tam za njo dr. Fran Sušnik, dolgoletni gimnazijski direktor v Ravnah in upravnik tamkajšnje študijske knjižnice. Za njim je spregovoril dr. Dušan Senčar, nato pa Franc Telcer, ki je na kratko opisal 50-letno delovanje društva. Takole pravi o začetku društva med drugim:

»Po zlomu Avstro-Ogrske je bilo vse ozemlje slovenske Koroške pod jugoslov. upravo cone I. Za našo Mežiško dolino je bil Pliberk nekakšno središče, saj so bili tam vsi uradi in druge ustanove. Naravno je bilo, da so bila v tem času razpuščena vsa nemška turistična društva in državna sekvestracijska oblast je izročila vso njihovo imovino tedanjim slovenskim planinskim društvom. Na teritoriju Koroške so bile ustanovljene tri planinske podružnice, in sicer: podružnica za Rož v Borovljah, belska podružnica v Velikovcu in mežiška podružnica v Pliberku.

Med številnimi zavednimi uslužbenci takratne plebiscitne uprave v Pliberku je bilo tudi precej navdušenih planincev. Ti so se skupaj z domačini 16. avgusta 1919 zbrali in ustanovili meži-

ško planinsko podružnico s sedežem v Pliberku. Glavni pobudnik za ustanovitev planinske podružnice je bil dr. Dušan Senčar, ki je tedaj služboval na sodišču v Pliberku.

Ime »mežiška planinska podružnica« je bilo izbrano namenoma. Od treh že omenjenih koroških podružnic je bila ustanovljena kot prva naša. Kot naša najbližja sosedja je bila mesec dni prej ustanovljena tudi mislinjska planinska podružnica s sedežem v Slovenj Gradcu. Poleg dr. Senčarja kot glavnega ustanovitelja našega planinskega društva je treba omeniti tudi uslužbenca gozdne uprave grofa Thurna, sedaj že pokojnega Janka Rožmana, Seveda je k takratni ustanovitvi podružnice pomagalo še precejšnje število domačinov iz Pliberka in okolice.

Na novo ustanovljena planinska podružnica je morala ravno v svojih prvih korakih dela usmeriti svoje delovanje na plebiscitno ozemlje in tako skušala s svojim delovanjem prispevati svoj delež k ugodnemu izidu.

Vse to dobro načeto planinsko delo na Koroškem pa je pretrgal nesrečni izid plebiscita. Planinski Vestnik iz leta 1921 je med društvenimi novicami objavil naslednje: »Takisto smo udarjeni na Koroškem. Že je kazalo, da ostanejo vse Karavanke naše, že smo započeli živahno planinsko delo tudi po Koroškem, ustanovili smo nove marljive podružnice, in obračali smo promet tudi na severno stran Karavank. Od svoječasne Koroške nam ostane tudi v turistovskem okviru zanimivi vzh. del, to je Mežiška dolina z enim delom Pece, in čisto naša je znana Uršlja gora. V teh krajih bo treba zasnovati planinsko delo.

Tako je bil dr. Senčar prisiljen, da je preselil sebe in planinsko podružnico na Prevalje. Od tega dne se začne delovanje mežiške planinske podružnice na Prevaljah. Leta 1921 je bil sklican prvi občni zbor na Prevaljah.

Teritorij takratne planinske podružnice je segal tja do Radelj in vse do Solčave. Naša prva sosedja je bila mislinjska podružnica, ki je imela v oskrbi planinsko postojanko na Uršlji gori vse do leta 1942.«

Nato nas seznanja z rastjo društva med obema vojnama v gošpodarskem, markacijskem, smučarskem, mladinskem in alpinističnem odseku, o zatonu društva med okupacijo in njega obnovi januarja 1946. in ponovnem razcvetu, ki je našemu spominu bližji in ki se zdaj širi v društvih, nastalih v Mežici, Dravogradu, Vuzenici, v Črni in na Ravnah (prva tri društva so nastala že pred vojno). Predsedniki so bili za dr. Senčarjem, Karel Doberšek, Rajko Gruden, Ludvik Avšič, Franc Ferjančič, Jože Pernuš, Rajko Vute, danes pa društvo vodi tov. Roman Kolglik.

V jubilejni poslanici »Goram pozdrav« je dalje predstavil Macigojevo domačijo pod Uršljo goro prvoborec Karel Aberšek-Pero, o gorskih potih, ki drže iz Mežiške doline v bregove na vse strani, pa pomenljivo razmišlja pisatelj Leopold Suhodolčan. Prav ima: Goro je treba prigarati. Pot nanjo je strma, kakor pot k znanju in spoznanju. Slovesnosti ob 50-letnici društva sta se udeležila predsednik dr. Miha Potočnik in univ. prof. Boris Zihl. Društvu čestita vsa slovenska planinska javnost, posebej pa naj sprejme tudi čestitke planinskega glasila, ki je spremljalo snovanje društva ves čas njegovega dela.

T. O.

javnost v zadnjem času uveljavila.

Dr. Golob je poudaril, da bo imelo društvo perspektivo le, če bo v svoje neposredno vodstvo vključevalo kar največ mladincev. Izrazil je željo, da bi PD sklenilo pobratimstvo z enim od slovenskih planinskih društev v zamejstvu na Primorskem ali Koroškem in z njimi navezalo tesnejše stike. Tako pobratimsko sodelovanje bo omogočilo počitniško zamenjavo otrok, tako da bi skupina otrok iz Avstrije ali Italije v prihodnjih letih preživela počitnice v domovih PD Zagorja na Zasavski gori in Čemšeniški planini, skupina planincev iz Zagorja pa bi preživela nekaj dni v planinskih domovih v zamejstvu.

Občnega zbora na Zasavski gori so se udeležili tudi številni predstavniki zasavskih planinskih društev iz Trbovelj, Senovega, Hrastnika in Dola-Hrastnika. Predstavniki PD Lj-matica, prof. Lovšin je najbolj delovnemu mladincu v minuli sezoni podaril svojo knjigo »Gorski vodnik v Julijskih Alpah«, predstavnik PZS tov. Stanko Hribar pa je izročil najzaslužnejšim članom društva srebrne in zlate častne znake in diplome PZS. Kar številna so bila imena teh odlikovancev. Društveni odbor, sestavljen iz UO in vseh odsekov, se je sestajal po potrebi, ker so bile seje gospodarskega odseka redno vsak drugi četrtek in so jih obiskovali več ali

OBČNI ZBORI

PD ZAGORJE

Že kar štiriindvajsetič po vojni so se zbrali v domu na Zasavski gori člani PD Zagorje in pregledali svoj letni obračun. Kar precej nad 300 jih je bilo, seve največ planincev pa tudi nekaj takih, ki sicer uradno niso člani društva, pa vseeno radi stopajo po planinskih poteh. Največ, blizu polovice vseh pa je bilo pionirjev in mladincev, ki so v zadnjem času v društvu še posebno aktivni. Za tako številno družino pa je bila notranjost doma razumljivo premajhna ter so se zato odločili za zborovanje kar pred kočo.

Prvi je spregovoril predsednik PD Zagorje dr. France Golob in orisal na kratko delo društva ter težave in uspehe v minuli sezoni. Tudi stiki PD z občinsko zvezo za telesno kulturo so se v zadnjem času zelo izboljšali. Društvo pa kljub temu ni bilo deležno pomoči, potrebne za normalno dejavnost.

Zagorsko PD se je lepo uveljavilo v akciji 75 tisoč članov slovenskega PD, saj so z organizirano akcijo v društvu uspešno povečali svoje vrste.

Kar 890 članov šteje sedaj PD Zagorje, od tega pa je dobra polovica mladine, ki se skupno

ali posamič udeležuje izletov po Zasavju. Še največ teh mladih je na osnovni šoli Toneta Okrogarja. Tu sta posebno delovna zakonca Poznič. Ta dva sta samo v lanskem letu popeljala po Zasavski planinski transverzali kar 42 pionirjev in pionirk, ki so na občnem zboru sprejeli transverzalske značke. Tudi na ostalih zagorskih in okoliških osemletkah se je planinska de-

Od leve proti desni: Dr. France Golob, Janex Mrnuh, Janex Grebenc in Pavel Weinberger

manj vsi člani odbora. V razgibano dejavnost pa nameravajo člani novega UO PD vključiti še v večji meri mladinski in propagandni odsek. Ravno omenjena odseka bosta morala v društvu v prihodnje odigrati vodilno vlogo.

Kljub številčnosti članov PD Zagorje in urejenemu pobiranju članarine pa društvo še vedno ni uspelo dobiti svojih poverjenikov za okoliške kraje, kot so Kotredež, Jesenovo, Čemšenik, Šentgotard, Čolnise, Senožeti, Tirna, Ravne in Mlinše.

J. Turk

VARSTVO NARAVE

ZMAGA NAD ČASOM IN PROSTOROM

Promet v Alpah nezadržno raste in ograja ta zadnji veliki refugium miru in samote. Vse mu gre na roko: železnice, ceste, žičnice, novi predori, posebni vlaki, posebni avtobusi, direktne zveze z vele mestmi, ki krajšajo nekdanje daljave. In še pravijo, da gre prepočas, da je dovoz na dopust še vedno predolg. Zato urejajo v Alpah iz leta v leto še letalski promet. V poltretji uri vrže letalo smučarja iz Münchna v Val d'Isère, v treh urah iz Düsseldorfa v Innsbruck in Zürich, tam pa čakajo zračni taksiji, ki v nekaj minutah razpostavijo smučanja željne dopustnike v velike zimske centre, pa tudi na vrhove in ledenike. Moderna prometna tehnika zmaga nad časom in prostorom. Najdaljši »skilift« so danes letala. Neverjetno, koliko ljudi je že tako petičnih, da jim pridejo prav.

Haute Route od Saas Fe do Chamonixa je bila tura za osem dni. S helikopterjem jo danes lahko naredite v osmih urah. Smuk z Rosablanche v Wallisu, najdaljši in najvišji v Alpah, je možno doživeti v enem dopoldnevu. So fanatični smučarji, ki iz Kalifornije prilete v Savojo, da bi doživeli »piste verte«, zeleno progo v Val d'Isère ali smučarske užitke v Vallée Blanche. To je danes možno v par dneh. Veliki smučarski centri so v zadnjih letih dobili svoja letališča, ki se vključujejo v mednarodni letalski promet npr. v Avstriji: Salzburg, Innsbruck, Mauterndorf, Zell am See, Linz, St. Johann, Linz, Graz. Iz Salz-

burga prireajo najemne (čarterske) in taksipolete v Zell am See (60 DM), Innsbruck (90 DM), razvažajo smučarje na razne proge in vrhove v Arlbergu, Ferwallu in Lechtalskih gorah. Aircraft — KG dr. Schuh v Innsbrucku obratuje na svoje s športnimi letali. AVA (Austrian Airlines) skrbi za dobre zveze z avtobusnim voznim redom in povezuje Innsbruck z Iglsom, Seefeldom, Cortino d'Ampezzo, Obergurglom, Salzburg z Oberstaun. Deluje poseben aranžma »Z letalom na smučanje« (Flugreisen zum Wintersport), ki povezuje Frankfurt in Hamburg z neštetimi avstrijskimi zimovišči. V Švici smučar z letalom lahko doseže St. Moritz (1856 m), Davos (1560), Zermatt (1020 m) in druge kraje v Wallisu. Središče za alpski letalski promet pa ni samo Zürich, marveč še bolj Ženeva, ki povezuje vse Zapadne Alpe. V 10 minutah se iz Ženeve letalo vzdigne na Diablerets, 3000 m visoko, takorekoč izpod palm na ledenik. V Gstaadu, smučarski vasi »svetovne prominence«, spada že k dobrem tonu, da se gost z letalom dvigne na Wildhorn in na Pigne d'Arolla. To stane komaj 45 oz. 60 sfr. Najvažnejše oporišče za polete pa je Air Glaciers v Sionu, kjer je deloval znameniti Herman Geiger. Od tu se smučar z letalom lahko popelje v katerikoli švicarski zimski center, pa tudi na ledenike vseh Zapadnih Alp.

Najmodernejše zračne zveze imajo Francozi. Ustanovili so gosto mrežo aeroportov, aerodromov in altoportov v Savoiji, Chamonixu, Megève, Val d'Isère, Courchevel, v Alpe d'Huez

pa tudi v manjših centrih. Njihovo zračno mostišče je Ženeva-Cointrin. Seveda imajo tudi v Savoiji in drugod zračni servis za polete na Col du Dôme (4237 m), celo Mt. Blanc (4810 m), Col du Géant, Glacier de Trélatète in druge. Na vse take polete mora najemnik-smučar vzeti s seboj vodnika. To velja tudi za smučarski raj Tarantaise-Vanoise, kjer letala spuščajo smučarje na ledenike v višini 3660 m.

Geigerjevo tehniko vzletavanja in pristajanja so piloti izpopolnili. Ni treba več ravnih površin, letalo pristaja v strmino, vzletava pa nizbreg in pri tem za zaviranje in spuščanje izkorišča lastno težo.

PRIJATELJI NACIONALNEGA PARKA VANOISE. O ustanovitvi tega parka smo pred leti poročali. Ustanovitelji in ljubitelji parka so se združili v klub, ki izdaja svoj bilten, podeljuje plakete in prireja izlete v park pod strokovnim vodstvom. Društvo prijateljev parka je imelo l. 1968 že 950 članov. Predseduje mu dr. Pierre Truchet, sedež pa je v Chambéryju. V parku je izredno hitro naraslo število gamsov (na 1500 primerkov) in kozorogov, ki jih je že 150.

GOZD NA ROBU SVOJEGA EKZISTENCNEGA MINIMUMA, to je, na gozdni meji, je za planinca z odprtimi očmi vselej mikaven predmet. Vredno mu je posvetiti pogled in razmisljati o tem, kako se drevo bori za obstoj v neugodnih klimatskih razmerah. Po vsej zemlji, pravi Ch. Gysi iz Winthertura (Les Alpes 1968/IV), je gozd v obrambi na mejah, ki so različnega značaja. Nastopajo zaradi mraza (temperatura je prenizka, trajanje vegetacijske dobe je prekratko), zaradi vlage (tla so preveč namočena, korenine ne morejo dihati), zaradi suše (v stepah, puščavah in puščavah, v pečevju in melju), zaradi plazov (mehanični vzroki) in zaradi slanosti (fiziološki vzroki npr. ob morju). Zaradi pomanjkanja mineralnih soli, pripeke, snega, vetra, padajočega kamenja i. p. ne nastaja gozdna meja, čeprav te stvari utegnejo uničiti gozd. Praviloma gozd vedno znova zraste. Scharfetter (das Pflan-

zenleben der Ostalpen, Dunaj 1938) pravi: Kjer lahko zraste eno drevo, lahko uspevajo poleg njega še druga. Ob naravnih pogojih je torej gozdna meja vedno strnjena, gozd prodre na mejo svojega eksistenčnega minimuma v sklenjeni fronti. Pod gozdno mejo razumemo torej, da gozdni sestoj vztraja v strnjeni obliki in kaže svojo karakteristično, relativno izravnano lastno klimo. Ljudje seveda govorijo tudi o drevesni meji, če nad gozdno mejo ohranijo s svojim posegom obstoj posameznih dreves. Na meji se drži le malo dreves: smreka, bor, macesen. Tvori jo ves kompleks klimatičnih pogojev. Npr. sam mraz ne odloča, saj je v gozdnatih dolinah večkrat hladneje kot na gozdni meji. Za gorsko klimo je značilno naslednje:

Trajanje vegetacijske dobe se pri 1000 m višinske razlike zmanjša za ca. 2 meseca (na 100 m 6–8 dni). Povprečna temperatura vegetacijske dobe je nižja. Ogrevajoči učinek fena se v višinah ne pozna. Zračni sloj pri tleh se zaradi intenzivnega žarčenja bolj ogreje in to pospešuje nizko vegetacijo (grmičje, drn, zeli). Nočni mrazovi spomladi in jeseni so pogosti. Sneg ne kapni povsod enakomerno, rastline so varnejše pred mrazom. Pod nekaj pediti debelo snežno odejo je temperatura tal redko pod 0°C, nekaj svetlobe pride do tal, zato nekatere rastline še asimilirajo. Zato divjačina na nekaterih mestih najde svežo hrano ves čas, ko leži sneg. V višinah rastline hitro poženejo in hitro zacveto – tudi ob snegu, ki zanje pomeni dodatni vodni vir. Zaradi velikih razlik v temperaturi pride na mnogih mestih do drsenja tal, kar je za rast drevev neugodno. Ledeni kristali, ki jih odnaša veter, so kakor letече pile, ki utesnejo poškodovati drevesno skorjo. Snežna odeja gozdu ni naklonjena. Veje nizkih dreves primrznejo na sneg. Če se sneg plazí, če zdrse ali se zgruzne, lahko drevo izruje, ukrivi, poškoduje.

Dejanski vzrok gozdne meje v gorah si danes razlagamo z mrazno sušo. Spomladi sonce sili drevesa k asimilaciji in transpiraciji, ko so tla v hribih še zmrzla, s snegom pokrita.

Korenine iz njih ne morejo izsesti nobene vode, ne dovolj zrelo brstijo prejšnjega leta nima zaščite zoper transpiracijo in se zato posuši zaradi pomanjkanja vode.

V osnovi gre torej bolj za sušno mejo, ne mrazno. Čim bolj je podnebje kontinentalno (vroče poletje, mrzla zima), tem višja je gozdna meja. Zato sega v Centralnih Alpah do 2200 m visoko, medtem ko je na južnih robovih že pri 1700 do 1800 m. Tu namreč prevladuje oceanska klima (relativno hladno poletje, mila zima).

Človek je s svojimi posegi, predvsem pa s sekanjem v frato (goloseki) večkrat polnil gozdno mejo proti dolini. Posledica: hudourniki dobe večjo moč, plazovi prasto pot, večji zalet in še marsikaj. Zato je danes pogosto zadozovanje na gornjem robu gozdne meje ena od važnih nalog moderne gozdarske službe.

DESETTISOČ DREVES. Toliko so podrla drevesa pri pripravljanju svetovnega smučarskega prvenstva 1970, ki bo v Grödentalu.

Pravijo, da drugače ni šlo, predpisi so glede širine prog vedno strožji, ker je tveganje spriča brzine vedno večje. Organizatorji so – zaradi slabe vesti – pripravljeni, da prav toliko dreves posade na raznih golosekih, na posekih v frato. Pri urejanju tekmovalnih prog pomaga italijanska vojska. Na progi za smuk »Saslonch« so morali postaviti več mostov, prav tako na veleslalomu »Piz Ronc«. Vojska bo dala na razpolago svoje rekrute tudi pri tekmah samih za popraviljanje prog, za varnostno službo in helikopterje za zvezo in reševalno službo.

LEDENIKI V AVSTRIJSKIH ALPAH so v l. 1967/68 še vedno nazadovali. Že nekaj let sem pričakujejo, pravi geograf dr. Kinzl, da se bo ustavilo umikanje ledeniških jezikov, vendar se to v sezoni, za katero obstoji zadnje poročilo, še ni zgodilo. Nekateri veliki ledeniki so se skrajšali celo za 40 m v enem samem letu. Merjenje ledenikov terja dobro poznavanje ledeniških razmer.

IZ PLANINSKE LITERATURE

PLANINE OB MEJI

Letos je PD Maribor-matica praznovala svojo 50-letnico. Za to priložnost je izdalo za l. 1968/69 svoj znani letopis »Planine ob meji« v večjem obsegu. Uredil ga je Franc Vogel, planinski aktivist, ki je zrasel v PD Ruše in ob njegovem mladinskem glasilu, zdaj pa je urednik v ugledni založniški hiši mariborskih »Obzorij«.

Pričujoči letopis prinaša na uvodnem mestu faksimile voščilnega pisma dr. Mihe Potočnika in uvodno besedo predsednika Cirila Verstovška. Prof. Ivan Šumljak je prispeval društveno kroniko od l. 1959–1968, vestno in natančno delo, iz katerega diha žlahtno vzdušje tega zaslužnega društva ob meji. O jubileantki Ribniški koči, ki je l. 1949 pomenila v planinskih gradnjah velik in pomem-

ben napredek, piše ing. Friderik Degen, nesporni vodja »fanatikov Ribniške koče«, pobudnik in tvorec mnogih stvari, na katerih društvo danes živi in deluje. Sledi razgovor z dr. Ljudevitom Brenčtom, častiljivim starostom slovenskega planinstva, ki je pred 50 leti »ravnal krmo« mariborske podružnice SPD in je še pri 88 letih hodil peš mimo Pohorske vzpenjače k Poštarskemu domu in na druge izletniške točke prelepe mariborske okolice. Prvi predsednik PD Maribor je 4. marca t. l. izpolnil 94 let.

Kdor pozna prof. Ivana Šumljaka, zaslužnega tvorca naše planinske transverzale, marljivega društvenega delavca in planinskega publicista, bo komaj verjel, da je ta ugledni prosvetni delavec prispel na sedmi milijnik in se z njega razgleduje po svojem planinstvu, mladini in

goram posvečeno življenje. Sotrudniku našega glasila in prijatelju-pollohi hronoi, na mnoga zdrava leta!

Dragoceni so »Spomini na prvo dobo planinstva v Dravski dolini«. Prispevali jih je Ciril Hočevar, ki pomni Kocbekove čase izpred prve svetovne vojne. Med drugim bodo njegove opombe gotovo z zanimanjem brali gospodarji in oskrbniki koč: »Danes se čudim, kako so mogle kočje obstajati pri minimalnem obisku. Danes je obisk vsaj desetkrat do dvajsetkrat večji, pa so kočje pasivne...« Ciril Hočevar spada med naše zaslužne mladinske vodnike. 47 let je hodil vsako leto poleti in tudi pozimi z mladino po gorah.

Nič manj ni dragocen zapis Jožeta Kovačiča »V Savinjske Alpe«, posvečen spominu družvenega delavca Mirka Logarja, ki je umrl l. 1961. Jože Kovačič spada med naše najvidnejše planinske fotografe, njegova beseda pa kaže, kako srčno je navezan ne lepoto v gorah in na dobre ljudi, ki jih je tam srečal, med drugimi na Forte Herleta, na Jaka Robnika, dva nepozabna oskrbnika.

»Pot čez Kozjak«, ki jo je na hitro skiciral Smiljana Škerjanc, bralcem PV znana naša sotrudnica, je vabilo vsem slovenskim planincem, ki ta »odmaknjeni kos slovenske zemlje« slabo poznamo. Pohvaliti je treba okusno izrisani spominski znak te poti, ki ga je izdelal Borut Hribar.

Obširnejše, a zato nič manj mikavno in utemeljeno sledi vabilo Mirka Šošariča, ki nas z večšo roko in vročim srcem vodi v »Mariborski izletniški okoliš – III«, v zale Slovenske gorice, o katerih zvemo celo vrsto zanimivih stvari, nanizanih tako, da nas zamika vzeli pot pod noge in natančneje spoznati »prelest te pokrajine in posebni temperament tega ljudstva, ki se tako posrečeno ujema z nemirnim ritmom razvalovljene pokrajine... pokrajine na prepihu, dežele prehodov, v kateri so se križali vplivi iz sosesčine«. Premnogi obiskovalci Pohorja bodo radi prebrali članek »O pohorskih kameninah in njihovem nastanku«, ki ga je prispevala Ančka Hinterlechner-Ravnikova in z njim na kratko po-

vedala geološko zgodovino nastanka Pohorja in njegovih kamenin. V sivo davnino posega tudi zelo informativni članek arheologa Stanka Pahiča »Naš višinski svet v antiki«, ki nam živo in plastično pričara življenje v rimski dobi na južnih obronkih Pohorja in ga vključuje v arheološka dognanja zunaj tega področja. Posebej nas opozori na svoje delo na Brinjevi gori pri Zrečah, ki ga je planincem pred leti približala tudi skromna planinska postojanka.

Sledi še zapis Marinke Seneković »Prehrana v gorah«, Mare Bertosi »O gobah in gobarjih«, nekaj humorja (Čiček O škorpionih in profinu, zapisek o PD »Napoli«), nato pa pregled izletov PD Maribor-matica (M. Svetel) in izletov MO.

Skratka: Mnogo tehtnega, zanimivega in vzpodbudnega branja, s katerim je PD Maribor-matica dostojno praznilo svoj jubilej in svoj letopis še bolj uveljavilo.

T. O.

OB KUGYJEVI KNJIGI DELO, GLASBA, GORE

Založba »Obzorja« v Mariboru je l. 1966 izdala Kugyjevo knjigo Arheit, Musik, Berge, prevedla sta jo Lilijana in France Avčin. O knjigi smo poročali z zamudo, saj posebnega priporočila knjiga res ni rabila. Našla je svoje bralce in ljubitelje brez reklame. V OAZ (1968/11, 12) je o prevodu spregovoril P. K. (dr. Paul Kaltenegger), predstavil prevajalko in prevajalca, ki ga OAZ dobro pozna in ceni kot predavatelja in alpinista. Avčin ni samo cenjen kot alpinist, ki se prišteva med najboljše svoje generacije, ampak tudi kot planinski pisatelj. Je eden od redkih, ki so Kugyja osebno poznali in so mu duhovno blizu. Slovenščini sem še toliko kos, da sem občutil, kako je prevajalec do avtorja pravičen, kako je zadel njegovega duha. Treba je pohvaliti dejstvo, da je v malem slovenskem narodu toliko bralcev Kugyja in spoštovalcev njegovih vrednot v delu, ki ga ljudje morda najraje bero. Izdaja Kugyjevega dela je izvrstna, pravi ugledni recenzent.

»Ob tem je lahko sram nas,« nadaljuje, »saj je Kugy govoril naš jezik. Pred 25 leti je zadnjič izšlo to delo v nemščini in bilo je razgrabljeno. Ali res ni med 80 milijoni ljudi Kugyjevega jezika nekaj tisoč bibliofilov, ki bi nagnili kakega založnika k panatizmu?«

Vsekakor lepo priznanje slovenskima prevajalcema in založbi. Za nas je zanimivo, da je šele zadnja leta planinska literatura našla svoje mesto v založniških programih naših založb in da vsaj do zdaj svojih bralcev ne izgublja.

V isti številki OAZ poroča Eswe o jugoslovanski številki Münchenske revije »Alpinismus«, ki jo je zbrala redakcija PV.

T. O.

COLIN FRASER, PLAZOVI, ALPSKA ŠIBA BOŽJA

Fraser je znan angleški avtor, posebej znan po knjigi o plazovih, ki ji je predgovor napisal prav tako ugleden publicist in alpinist André Roch. Knjiga o plazovih je l. 1968 v nemškem prevodu izšla v Zürichu, Stuttgartu in na Dunaju, s čimer je zavzela pravzaprav že pol Evrope. Ima 296 strani, 14 risb in 40 fotoposnetkov. Fraser je pisal predvsem za smučarske učitelje, gorske vodnike, oficirje in podoficirje planinskih oddelkov, vodje skavtov in vse, ki kakorkoli pred javnostjo prevzemajo odgovornost za mladino v raznih smučarskih in zimskih alpinističnih tečajih.

Lahko bi knjiga nosila naslov: Vse o plazovih. Kako nastanejo, kako spoznaš nevarnost plazov, kako je treba ravnati, če te plaz vzame ali če si priča, ko je vzel drugega itd. Fraser je sam eden od tistih, ki patrolirja v porsenski lavinski službi, teoretično pa se je podkoval v inštitutu na Weissfluhjochu nad Davosom. Ker razpolaga z obširnim gradivom in lavinsko kazuistiko zadnjih let, ni samo poučen ampak tudi zanimiv.

T. O.

TATERNIK

Po posredovanju dr. Branka Šalamuna in njegovega zeta dr. W. Biedrzyckega je naša redakcija spet dobila poljsko alpini-

stično glasilo »Taternik« in ukrenila potrebno, da se nadaljuje zamenjava poljskega planinskega glasila »Vierchy« s PV, ki je pred leti iz neznanih razlogov zastala. Urednik »Taternika« Josef Nyka pa nas je o poljskih alpinističnih uspehih, posebno onih v inozemskih gorah, večkrat obvestil.

Pred seboj imam Taternik 2/69. List je glasilo uglednega kluba Wysokogorskega, ki ima svoj sedež v Varšavi ul. Sienkiewicza 12 (pp. 439), izdaja ga RSW »Prasa«. KW je poljski dvojček francoskega GHM (Groupe de la Haute Montagne). O poljskem alpinizmu smo redno poročali vsaj 18 let, o njegovih predvojnih uspehih je bila slovenska planinska javnost prav tako obveščena. Vsebinska pričujočega zvezka je spet dokaz o visoki ravni poljskih alpinistov. Uvaja ga zapis o tem, kar je v poljski reviji »Kultura« zapisal o alpinizmu ugledni športni komentator Bohdan Tomaszewski. Tehten članek je prispeval profesor krakovske medicinske fakultete J. Ryn o psihopatskih problemih v visokih gorah. Avtor navaja obsežno literaturo: Angleža J. Barcrofta, poljskega alpinista S. Biela, Bonattija, Farlanda, Hajdukiewicza (dve deli), Francoza z Annapurne Herzoga, Hunta, Pugh, Warda, Rivoliera in še vrsto poljskih avtorjev, od katerih smo v l. 1964 in 1965 poročali

samo o dognanih poljskega udeleženca v ekspediciji na Dhaulagiri dr. Hajdukiewicza. Pomanjkanje kisika v višinah nad 6500 m se nedvomno odraža tudi v duševnosti in psihičnih reakcijah alpinistov, s čimer je treba računati. Dva članka sta posvečena poljski gorski reševalni službi, ki je praznovala 60-letnico. Znani sovjetski alpinist A. G. Ovčinnikov piše o prvenstvenem vzponu čez jugovzhodno steno Pik Komunizma (7495 m), katerega se je udeležilo 8 alpinistov in dva radio-telegrafista, torej v ekspedicijski stilu. Vzpon je organiziral kijevski »Burjevestnik« po naročilu Alpinistične zveze SZ. Vodili so poleg docenta Ovčinnikova, kandidata tehničnih ved, 42 let, še ing. Gluhov, 33 let, ing. Ivanov 28 let, in ing. Mislovskij 32 let. Vsi štirje tehniki delajo na istem tehniškem zavodu. A. Kuš poroča o alpinističnem srečanju v Visokih Tatrah, Krištof Cielecki pa o zimskih vzponih v Julijskih Alpah od 28. febr. do 20. marca 1969. 28. avgusta so odpotovali iz Varšave, 3. marca pa so se že utaborili v Martuljku. Njihov cilj je bila Špikova severna stena. Ugotovili so, da so naše stene po težavnosti podobne dolomitskim in precej težje od tatranskih. Poreba in Kurczab, dve znameniti poljski alpinistični osebnosti, nas vabita v Dolomite, kjer so Poljaki kot drugi

ponovili smer cortinskih veveric v jugozapadni steni Cima Scotti. Ostale članke so prispevali Salyga (P. Franco in A. Contamine v Tatrah), J. Nyka (novi vzponi v Czarni Lavki), Rösler (o jamah v zapadnih Tatrah) in Moravek (o jamah v Romuniji). Zadnje strani prinašajo zapiske o novih vzponih doma in po svetu, klubske novice, novice o nesrečah in GRS in razne informacije.

Iz drobnih novic izvemo, da so bili l. 1969 na Kilimandžaru tudi bolgarski alpinisti in da se je v Hindukuš odpravila španska ekspedicija.

T. O.

PAUL ETTER, ČEZ VRHOVE

Etter je ena najbolj znanih švicarskih alpinističnih osebnosti v zadnjih letih, upoštevan gorski vodnik. Zdaj se je uvrstil med planinske publiciste s knjigo, ki ima v podnaslovu: Mlad vodnik pripoveduje. S tem je na kratko povedano, kaj najdemo v knjigi. Etter seveda ima nekaj povedati, saj je prvi prišel čez severno steno Matterhorna pozimi, z Martinom Eppom preplezal severno steno Eigerja, v Eigerju reševal, preplezal severno steno Lyskamme in še marsikaj, s čimer se le redko lahko postavi. Knjiga ima 228 strani in 42 slik.

MEDNARODNI NATEČAJ ZA BARVNO PLANINSKO FOTOGRAFIJO

Goriška sekcija CAI bo novembra letos priredila natečaj za barvne planinske diapozitive. Sodijo, da bo prireditelj prva te vrste v Italiji, morda celo v Evropi. Udeležili se je bodo planinci in fotoamaterji iz vsega sveta. Konkurenti morajo do 21. oktobra poslati največ po 4 diapozitive na naslov CAI, Gorica 34170, cp 89. Diapozitiv mora prikazovati prizore iz planinstva, alpinizma, smučarstva, športa, folklorne, favne, speleologije, turizma ipd.

Razpisanih je več nagrad, deset zlatih medalj in razne srebrne, najbolje ocenjeni pa bo dobil zlati žig tristoletnice goriške občine. Posebne nagrade čakajo posnetke na temo »Od I. do VI. stopnje« in »Speleologija«.

24. in 25. oktobra bo zasedala žirija. V njej so Arduino Altran (Italija), Peter Kocjančič (SFRJ), Silvio Gamberoni (Italija), Eduard Koder (Avstrija), Marino Vianello (Italija). Izbrane in nagrajene diapozitive bodo publiki prikazovali v eni od goriških kinodvoran 22. novembra 1969. Na ta dan bodo uradno podeljene nagrade. Reprize projekcij bodo sledile po Italiji, Jugoslaviji in Avstriji. Vsi konkurenti bodo dobili bogato ilustriran katalog izbranih (prizkušenih) in nagrajenih avtorjev. CAI bo predložene diapozitive vrnil do 15. januarja 1970.

V poštev pridejo diapozitivi vseh formatov v okvirjih 5×5 ali 7×7 cm. Vsak mora imeti levo spodaj naslov in znamenje. Prijavnina je 1000 lir, za države, ki ne dovoljujejo izvoza valute, se prijavnina ne zahteva.

JEAN FRANCO IN ANDÉ CON-TAMINE, širok po svetu znana francoska alpinista, sta predavala ob svojih filmih v Varšavi, Krakovu in v Zakopanah. Predvajala sta filme *Boj za Jannu*, *Makalu*, *Tour de Mustagh* in *Sneg v Franciji*. Jean Franco je predaval o Jannuju in o francoskih smučiških v Oxfordu in v Cambridgu.

FREND je tudi pri nas dokaj znano plezalsko ime. Začel je plezati v 30 letih tega stoletja v Dauphinéju, kjer si je v les Ecrins, la Meije in v Olanu zapisal nekaj prvenstvenih in prvih ponovitev, prav tako uspešen je bil tudi v masivu Mt. Blanca, kjer je l. 1965 zmagel drugo ponovitev Walkerja. Velike zasluge si je pridobil kot komandant vojaške alpinistične šole in avtor knjige »Alpinistična tehnika« (1932). Bil je poklicni vodnik CAF in od l. 1936 viden smučarski pedagog v FFS (Fédération Française de Ski). Kot tak je naredil veliko civilno kariero že pred vojno, še bolj pa po vojni. L. 1944 je bil v La Grave pri ustanavljanju ENA (Ecole Nationale d'Alpinisme), potem pa je odšel v odporniško gibanje in si pridobil kot maršalove velike zasluge. Leta 1952 je bil v Himalaji, l. 1953 v Japonskih Alpah, l. 1957 v Hoggarju, l. 1959 v Etiopiji, l. 1962 v Mexici in Ognjeni zemlji, l. 1964 v Keniji, l. 1968 na Kitajskem, skratka bil je velik alpinist, smučar, učitelj obeh panog, pisec, fotograf, mož dejanja, dinamičen, odločen, skratka človek, ki ga tudi velik narod težko pogreša. Gaston Rébuffat pravi o njem: »Bil je poln fantazije in idej, poln prekipajoče vitalnosti. Čeprav je umrl, bo razširjal življenje.«

PIERRE DESAILLOUD je bil francoski plezalec, ki smo ga zadnja tri leta večkrat omenjali kot izrazitega samohodca. L. 1966 je prvi pozimi sam preplezal severno steno Trioleta komaj 21 let star. Februarja 1967 se je namenil sam v steber Fréney, pa

je moral nazaj s col de Peuterey. Nekaj dni za Desmansonom je sam preplezal Mrtvaški prt v Grandes Jorasses. Sam je plezal znano voie Major, zapadno steno Aiguille Noire de Peuterey, severni greben Peigne in raz Frendo v Aiguille du Midi. Pozimi l. 1969 se je sam odpravil v Pointe Walker, vendar do vstopa ni prišlo. Mladi gorski vodnik se je odločil — za odhod iz življenja. Kot samohodec je nešteto krat nihal na meji med bivanjem in nebivanjem in zmagovit prišel iz mnogih bitk, v katerih si je lahko pomagal samo on sam s svojim posebnim sistemom samovarovanja. Ni pa zmagal v trdem boju z življenjem, v katerem se je počutil tako sam, odrezan od vseh, s katerimi je prišel v stik kjerkoli. Imel je tudi težave s paragrafi.

REINHOLD MESSNER, 22 let stari plezalec iz Funesa pri Bolzanu je pred tremi leti nenadoma zablesel med zvezdami evropskega alpinizma. Že nekaj časa ga srečujemo v vseh vodilnih planinskih revijah, njegova beseda je veljavna, kakor da bi imel za seboj že daljšo pot. Pod svojimi članki se podpisuje kot nosač CAL, čeprav študira v Padovi tehniko, kolikor mu seve dopušča alpinizem. Zdaj ima za seboj tudi vodniški izpit, vendar pleza v glavnem brez klienta, večinoma s prijatelji, večkrat tudi sam. Njegove živahno pisane, odkritosrčne in duhovite opise zelo radi objavljajo v nemško-avstrijskih glasilih, posebno še zato, ker v njih zavzema zelo jasno stališče do alpinizma, in posebej do »tehnološkega plezanja«. Zaposlen je na šoli kot učitelj matematike.

Kaj ima v stenah za seboj mladi Tirolec? Nekaj prvenstvenih, med njimi dve, ki jih omenjajo s posebnim priznanjem: direttissimo v severozapadni steni Civette in direktno v severovzhodni steni Monte Agnèr, a poleg teh je obral najlepše in najtežje dolomitske smeri, na priliko: ju-

govzhodno steno Cima dei Scotoni, raz cortinskih »veveric« v Zapadni Cini, »via ideale« v Marmoladi d'Ombretta (prva ponovitev, prvenstveni vzpon imata tu Aste in Susalli), smer Vinatzer-Castiglioni v južni steni Marmolada di Rocca, Livano-sovo smer v zapadnem razu Monte Cavallo (prva ponovitev), smer Solda v južni steni Piz Cavàzes, direttissimo v severni steni Cima della Madonna. Prvi je pozimi preplezal severno steno Monte Agnèr po smeri Jori-Andreoletti-Zanutti, visoko 1500 m, in Sollederjevo smer v Nord de la Furchetta. Pleza ne- navadno hitro, v rekordnih časih. Izkazal se ni samo v Dolomitih, za seboj ima tudi težke smeri v Centralnih Alpah; smer Ertl-Schmid v sev. steni Ortlerja, prav tako direktno v isti steni, severno steno Gran Zebro, Vertana, Presanella, Griesferner in Marmolada di Penia, a poleg teh še Cassinovo v Pointe Walker, smer Contamine-Lachenal v severni steni Trioleta, severno steno les Courtes, Gervasuttijevo v Mt. Blancu de Tacul in prvenstveno direktno smer v severni steni Aiguille d'Argentièr. V Bonattijevi smeri v severni steni Matterhorna se je malo pod vrhom zaradi neurja umaknil v greben Hörnli. Bil je tudi v navezi, ki je prva preplezala severni steber Eigerja. Skratka, za svoja leta je ozalšan s takim vencem velikih tur kakor malokateri njegov sodobnik. Ni čuda, če njegovi izvirni besedi in misli radi prisluhnejo.

DR. FELIX ERMACORA je zadnji dve leti prvi predsednik OAV. Je profesor na dunajski univerzi, predstojnik inštituta za državno in upravno pravo, znan strokovnjak za vprašanje Južne Tirolske. Letos ga je prosvetni minister odlikoval z medaljo za zasluge za avstrijsko republiko.

COMO je svetovno znano mesto pad Alpami na obali istoimenega jezera, eno od središč italijanske turistične industrije. Mesni očetje pa imajo med drugim smisel tudi za alpinizem in tako so poslali v deželo Eskimov ekspedicio »Città di Como 1967«, ki so jo sestavljali štirje alpinisti iz mestnega področja: Zappa, Zocchi, Scarabelli in

Soresini. Raziskovali so Umiamakut Nunat in na poti srečali na delu eno škotsko in eno italijansko-švicarsko ekspedicijo. Umiamakut Nunat se razprostira ob 72 vzporedniku. Poročilo o ekspediciji je v glavnem podobno vsem groenlandskim, t. j. poročilo o dežele, kjer ekspedicije doslej niso natele na večje težave, če so le bile pripravljene na posebne ovire, ki z njimi utegne priti nasproti Groenlandija. Opisujejo štiri vrhove, ki so počakali nanje, in smeri, ki so jih tam preplezali. Kakor znano, nadmorska višina groenlandskih gor ni velika, gore pa so seveda »višje«, ker rastejo neposredno iz morske gladine. Te, ki jih je krstila ekspedicija iz Coma, so visoke od 2000 do 2300 m. Dobile so seveda vse italijanske imena: Flavio Longhi, Nicola Nosedo Pedraglio, Giovanni Nosedo Pedraglio, ledenik Isbraë, en vrh pa nosi ime po rodni občini članov ekspedicije: Pizzo CAI Como (2236 m).

AVSTRIJCI V WAKHANU. OAZ 1969/5-6 poroča o avstrijski ekspediciji v Hindukuš 1968, ki jo je priredila hochturistengruppe dunajske akademske sekcije OAV. Vodil jo je dr. Fritz Grimmelinger, člani pa so bili Haberl, Chr. van d. Hecken, dipl. ing. Fritz Hintermayer, Koblmüller, Kolmhofer in Pressl. Področje, ki so ga raziskovali, so že leta 1963 obdelovali Italijani pod vodstvom Pinellija in Čehi leta 1965 pod vodstvom ing. Sedivýja (dolino Khandud). Poročilo pravi, da je z Avstriji prispela tudi jugoslovanska ekspedicija, da so se z njo Avstriji kar najbolj razumeli, da so skupaj organizirali prevoz tovarov in se skupaj povzpeli na nekaj vrhov.

Nastevajo: **Lunkho-i-Dosore**, 6868 m (po dr. Gruberju 6902 m), 4. avgusta 1968 Grimmelinger, Haberl, Koblmüller in »Draslar, Stupnik SHS«. Prvi vzpon. **Kohe Myani**, 5700 m (5632 m po poljski karti), 9. avgusta 1968, Grimmelinger, Hecken, Hintermayer, Pressl in — Draslar, Kunaver, Sazonov, Belak, Stupnik SHS. Prva ponovitev.

Lunkho-i-Hawar, 6872 m (po dr. Gruberju 6895 m), 13. avgusta 1968, Grimmelinger, Hecken, Hintermayer, Pressl in — Sazonov,

Belak SHS. Prvi vzpon na zadnji srednji vrh. **Kohe — Hevad**, 6849 m, 20. avgusta 1968, Grimmelinger, Pressl. Tretji vzpon (Jugoslovani 18. avgusta, Draslar, Kunaver, P. 323, 5940 m. 18. avg. Belak, Stupnik). O ekspediciji je poročal tudi »Alpinismus« 1969/1.

V isti številki OAZ poroča tudi dr. Gerald Gruber iz Gradca o svoji ekspediciji v severovzhodni Čital in objavlja dovršene panorame v sliki in risbi ter orientacijsko grebensko sliko k panoramam. Sodeč po delu dr. G. Gruberja, ki ga spremljamo že nekaj let, in Diembergerja, o katerem smo tudi že večkrat poročali, utegnejo Avstriji tudi v Hindukušu »igrati prvo violino«, kakor so jo v Himalaji pri osemtisočakah. Res pa je, da so v Hindukušu mnogo dela opravili Čehi, Poljaki, Japonci, Italijani, Nemci, Francozi in Angleži. Tudi imena naše odprave so neizbrisno povezana z eno od hindukuških dolin.

Prav tako je v isti številki OAZ kronika alpinističnih vzponov v Alpah iz l. 1963. Vodi jo Willy End, funkcionar OAC. Med drugim je zabeležil tudi prvenstvene vzpone v Zapadnih Julijcih, kjer uporablja italijansko poimenovanje in zapisovanje imen, kakor so Koritnica (Coritenza), Vevnica (Veunza), medtem ko je Kanjavec zapisal po naše in zabeležil vzpon A. Mahkote, N. Fajdigove in Braneta Pretnarja 20. in 21. aprila 1963 (po »Alpinismusu«).

AGUJA SAINT — EXUPERY 2680 METROV je vrh v Patagonskih Andih v verigi Fitz Roy. Lani so se nanj povzpeli Tržičani, kakor poroča Gino Buscaini, člani XXX Ottobre in CAI. Buscaini pravi, da mu je bil Fitz Roy sen od mladih nog. Če že ni bil cilj te ekspedicije, je z njo prišel res v neposredno bližino svoje sanjske gore. Po konfiguraciji in členovitosti je Exupéryjev špič Fitz Royu zelo podoben.

ČEHI V HOGGARJU. Ekspedicijska dejavnost čeških alpinistov je že nekaj let taka, da vzbuja pozornost pri narodih z najbolj razvitim alpinizmom. Po izbiri, metodah, dokumentaciji in po uspehih je češki ekspedicionizem na svetovni ravni, čeprav v visokogorju drugih kon-

inentov ni požel »najvišjih« lovorik. Tudi njihova ekspedicija v Hoggar v l. 1969 je bila zelo ambiciozna. Trajala je tri in pol mesece, potovali so s posebej prirejeno škodo 706 in z njo premagali 15 000 km. Ekspedicijo so postavili na noge alpinisti iz Liberca, 12 po številu.

TAMANRASSET je bil lani cilj avstrijske ekspedicije v Saharo. Vodil jo je gorski vodnik Rudolf Lindner, med člani pa je bila tudi njegova žena, znana plezalka Helga Brunzak-Lindnerjeva, F. Gruber in B. Thausing. V tem delu Hoggarja so kot prvi stopili na 8 vrhov in preplezali 14 smeri po težavnosti IV do VI.

TEN PEAKS je gorovje, ki deloma ločuje kanadski provinci British Columbia in Alberto. Izhodišče za ture je Moraine Lake, do kamor se z avtom pride v poldrugi uri iz Lake Louise, ki je med največjimi kanadskimi zimskošportnimi središči. Preden greš iz Moraine Lake, se je treba vpisati pri »parkrangerju« nacionalnega parka. Za Švicarja Zellwegerja iz Burns Lakea, člana SAC Rhein, je bilo to vpisovanje veliko presenečenje. Zellwegerjeva družba je hotela prečiti Ten Peaks iz zapada proti vzhodu. S prijateljem sta startala iz Vancouverja in po 13 urah vožnje z avtom razpela svoj šotar ob Moraine Lake, 1880 m. Nato ju je nekaj dni zadrževalo slabo vreme, snežilo je do višine 2500 metrov. V slabem vremenu sta si ogledala Consolation Valley, kar naj bi jima prav prišlo pri sestopu. Ko se je zvedrilo, sta odrinila proti prelazu Wenchemna 2600 m, z njega pa zavila v divjem vetru na severozapadni greben gore Neptuak (Peak IX). Vrh nista dosegla, ker sta natekla na trdo požel. Sestopila sta proti Prospektors Valley in prižgala ogenj ob reki Tokumm Creek, da bi se ogrela in da bi se ju ognili medvedje, ki jih je tu precej. Naslednji dan sta prišla do Kaufmann Lake in hotela priti na Mt. Allen (Peak VI), pa sta tudi tu odjenjala in se zatekla v zavetišče Bivouac Hut »Graham Cooper Memorial«, last Calgary Mountain Cluba. Zavetišče stoji med Peak IV in III na višini 3000 m,

pripleto z žicami nad strmimi ozebniki, ki padajo v Moraine Lake. Švicarja sta za svojo zbirko diapozitivov plenila večerne prizore in čudoma gledala Rocky Mountains, ki se vlečejo skozi Kanado v dolžini 800 km. Naslednji dan sta vendarle stala na najvišjem vrhu Ten Peaks, na 3140 m visokem Mt. Little (Peak II). Vdal se jima je tudi Mt. Bowlen (Peak III). Z Mt. Bowlen sta rabila do bivaka – le 20 minut. Naslednje jutro sta že ob osmih stala na Mt. Fay, 3230 m, in se s tega vrha razgledala po celi rajdi vrhov v Ten Peaks. Okoli njiju so se zvrstili Mt. Babel, Mt. Temple, Pinnacle-Mountain, Eiffel Peak, Mt. Victoria, Mt. Huber, in Mt. Lefroy. Desno od prelaza Wenchemna sta ugledala Ringrose Peak in Hungabel-Mountain. Nekje za njima kipi v nebo Mt. Assiniboine, ki jo imenujejo »Matterhorn kanadskih Rocky Mountains«. In tako dalje, gora pri gori, »morje gora«. Švicarja nista imela velikih načrtov, in še svojega majhnega nista povsem uresničila. S popisom v »Les Alpes« 1968/IV pa se jima je posrečilo predstaviti bralcu del gora v deželi, ki je v marsičem in zaradi marsičesa – dežela bodočnosti.

VZHODNA STENA MT. KENYA je hvaležen alpinistični cilj, pravijo avstrijski alpinisti, ki so pred štirimi leti trinajst mesecev križarili po Afriki in med drugim spravili podse tudi Mt. Kenya. Ekspedicija je nosila zve-neč naslov: Avstrijska transafriška ekspedicija 1965/66, imela pa je šest članov. Vzhodna stena Mt. Kenye je bila v programu, čeprav niso vedeli, ali gre za prvenstveni ali ponovitveni vzpon. Sicer pa je bil namen ekspedicije, da obvozi s tovarnjakom afriški kontinent, vmes pa dela vzpone v glavnih afriških gorovjih. S tovarnjakom Praga V₃ S, s 5,5 tonskim češkim troosnikom so prevozili 35 000 kilometrov čez Italijo, Francijo, Španijo, Maroko, Alžir, Tunizijo, Libijo, čez Saharo po cesti »Tibesti« v Čad, Kamerun, Nigerijo, Gabon, Kongo-Brazzaville, Kongo-Leopoldville, Zambijo, Rodezijo in Južno Afriko. Nazaj grede so obiskali Tanzanijo, Kenyo in Ugando. V Južni Etiopiji se jim je tovarnjak potopil, ko

so ga z brodom peljali preko reke Oma. Iz Etiopije so nato potovali v Evropo z letalom, busom, železnico in z ladjo. 12. julija 1965 so odpotovali z Dunaja Kurt Czech, Franz Havelka, Werner Pallamer, Bruno Klausbruckner, Peter Solar in Franz Patschka. 5. septembra so stali na 4070 m visokem Mt. Kamerun, velikanu na morski obali. 7. novembra so preplezali južno steno Sentinela v Zmajskih gorah (Drakenbreg), 11. novembra Devils-tooth, ki je menda najlažja smer v Afriki. V Južni Afriki so plezali tudi južno steno Mizaste gore (18. nov.). 1. in 2. januarja 1966 so bili na Kiliman-džaru, 24. in 25. januarja na Mt. Kenya, 21. februarja pa na Ruvenzoriju. 21. avgusta 1966 so bili spet na Dunaju. – Takale odisejda seveda nekaj pomeni – ne samo za udeležence! Nič ne povedo, kdo jih je financiral.

MANASLU je letošnji cilj sekcije Edelweiss ÖAV. Ekspedicijo vodi Richard Hoyer, udeleženci pa so Kurt Ring iz St. Pöltna, namestnik vodje, Peter Nemec, Leo Graf, Kurt Reha in ing. Peter Levicka. Ekspedicijski zdravnik je dr. Klaus Kubiena, ki je bil že večkrat na takih poteh. Njegovo razpravo o dolžnostih ekspedicijskega zdravnika smo v izviru objavili v tem razgledu. Manaslu bodo skušali obiskati po novi smeri, če pa ne bo šlo, se bodo zadovoljili s ponovitvijo že znane poti. Rezervni cilj jim je 7700 m visoka Dakura in 7000 metrov visoki Dakya Peak, oba deviška vrhova. Ekspedicijo financirajo ÖAC, ÖAV, dunajska akademska sekcija ÖAV in ÖTK.

EKSPEDICIONIZEM 1968 se je po jesenskih poročilih še bolj posvetil Hindukušu kakor l. 1967. Italijani in Poljaki so bili v dolini Yamit in so prišli na šest-tisočak zapadno od vrha Lun-ko, ki ga bomo natančneje spoznali v našem glasilu, ko bomo izdali številko, posvečeno našemu, »slovenskemu« Hindukušu. Iz Čitala so trije Nemci z žepno ekspedicijo pospravili Pi-gaš Zom I in II (6269, 6167 m), Noghor Zom I in II (6000, 5600 metrov) in drugi vzpon na Čikar Zom. Akademska sekcija Wien ÖAV je delovala v Hindu Raju in si zapisala pet šesttisočakov, med drugim 6972 m visoki Koyo

Zom, štiri pettisočake in tri štiritisočake. V Svat je bil na delu Wolfgang Stefan, znan himalajec iz 50 let tega stoletja, in večkrat stopil na Falak Sar in prvokrat na enega od Batin-Peaks.

V Cordillera Blanca je neznane gore odkrival H. Adams Carter. Avstrijski ekspedicionist, v tem razgledu že večkrat imenovan, dr. G. Gruber, je bil v Angliji, kjer je delal v dokumentaciji Survey of India. Avstrijci so še vedno najbolj delavni in najsistematičnejši pri raziskovanju visokih gora na planetu.

Podpredsednik japonskega alpskega kluba Ičiro Jošizava je lani potoval po Evropi in daljal informacije o japonskem ekspedicionizmu 1968. Tri Japonke so prišle na Istor-o-Nal po ameriškanski smeri. Druga japonska naveza je naskočila severo-vzhodni vrh Istor-o-Nala, dosegla vzhodno od njega šest-tisočak, pri čemer se je eden od naveze močno poškodoval. Drug Japonec se je ponesrečil v področju Bandaka, dva so za vedno pogrešili na področju Koyo Zoma. Veliko nesreč, a tudi veliko ekspediciij. Japonskim univerzam je treba priznati neverjetno alpinistično ekspanzijo in zelo široko navzočnost v ekspedicionizmu po vseh planetih.

Tudi Hindukuš je začel jemati k sebi svoje žrtve. Avstrijec Diemberger meni, da bi bilo dobro, če bi se ekspedicije obrnile na poznavalce Hindukuša, saj je v vsaki dolini kateri od njih. Dobro je vedeti za najpri-mernejši čas vzponov, za plezalske probleme, število višin-skih taborov i. p. Pri večjih akcijah je treba upoštevati tudi aklimatizacijo, predvsem pa preštudirati dosedanja poročila, posebno ona o Tirič-Miru in Istor-o-Nalu v Alpine Journal. Predvsem mora vodja ekspedici-je vedeti, da je v Hindukušu možno izogniti se prevelikim tveganjem in doseči razne »na-domestne« cilje. Usoda je se-veda močnejša od načrtov. Za afganski Hindukuš je doslej naj-boljši informator Wolfgang Frey. Severovzhodni Hindukuš, Hindu Raj in Svat Kohistan so vsak zase obširna področja, ki ter-jajo specialiste. Dozdaj je mož-no, da zajame kronika vsa ta področja, kmalu pa bo to ne-mogoče.

PROVANSALSKA SEKCIJA CAF NA FITZ ROYU. Lani so bili na Fitz Royu francoski alpinisti iz pokrajine, ki jo je tako imenitno popisal Alphonse Daudet v »Pismih iz mojega mlina« in »Tartarainu«. Poleg sekcije so jim segli pod pazduho še FFM (Fédération française de Montagne) in Ministrstvo za mladino in šport. Ekspedicijo sta vodila Guillot in Kelle, člani pa so bili Amy, Bourguès, Coqueugnot, Desautel, Duvalier, Mambré, Vidailhet in zdravniški par dr. Ruyssen. Bernard Amy je o odpravi napisal članek z naslovom »Poraz na Fitz Royu« (La Montagne 1968/10). Francozi so začeli uspešno. V enem tednu so uredili glavni tabor, tabor I in preiskali vznožje stene. Bilo je lepo vreme. Goro so mislili naskočiti po vzhodnem steburu. Vstop jim je bil že znan iz opisov drugih ekspedicij. L. 1936 je bil tu Italijan Bonacossa z namenom, da pride na Fitz Roy. L. 1952 je nove stvari odkrila francoska ekspedicija. Terray je s tovariši prišel na vrh po najkrajši poti po vzhodni strani. Izbral je jugovzhodni greben, ki ga je kolikortoliko štítil pred silnim vetrom. Zapadni veter se tu le redko poleže. Če se poleže, potem je najbolje splezati po suhi skali zapadne stene in tvegati, da te zapadnik ujame v steni. Obstaja pa še druga možnost: da vetru uideš v zavetje, zato pa imaš slabšo skalo. Magnone in Terray sta svoje opravila. Argentinski plezalci pa so najprej mislili na vzhodno steno. L. 1962 sta Comesana in Fonrouge že plezala po vzhodnem steburu, pa sta po 200 m odnehala. Stebra je ostalo 1000 m. Provansalci so bili na vzpon teoretično in praktično dobro pripravljeni, tudi pri opremljenosti jim ni manjkala nobena stvar, ki bi jim lahko pomagala priti na eno najlepših gor na svetu. Čim so zares začeli, so imeli v glavnem taboru dež, v taboru I sneg, sneg tudi nato v steni. Veter pa je bil tu stalni gost, posebno hud še, če je bilo slabo vreme. Tako je sicer povsod, a tu v bližini antarktičnih morij še toliko huje. Kamorkoli so šli, jim je bil za petami. Rjul je po razih in grebenih, jim zasipal tabor I in lomil dreve okoli glavnega

tabora. Dva člana ekspedicije sta se takoj v začetku toliko poškodovala, da sta morala mirovati. Kljub temu so ostali hiteli vsak dan v steber, da ga opremijo s klini, ne glede na vihar in sneg. Računali so z zimskimi razmerami samo v vršnem delu stene, pa so se ušli. Že v spodnjih počeh je tičal led, pa tudi v manj strmih ozebnikih. Bile so noči, ko je zapadlo do 1 m snega. V takem je bilo težko uporabljati pritrjene vrvi, klupe so na zmrzlih vrveh drsele, večkrat so bile vrvi poškodovane. Za vsako ceno so hoteli doseči terase v steni. Če bi imeli tam stenski šotor, bi bili verjetno uspešni. Pa je vreme od njih terjalo prevelike davke. »Kakor da bi vsi patagonski konji v skok dirjali čez goro, tako jim je bilo v taboru I v mrazu, snegu, toči, sodri, v rjovečem plesu tisočerihi hudičev.« Po več dneh se je izkazalo, da terase niso terase, ampak le sneg, ki se je obdržal v naklonini 50 do 60 stopinj. V tako strmem snegu ni bilo misliti na raven prostor, kjer bi naj postavili zaželeni tabor II. Prestali so neverjetne napore in pokazali nečloveško odločnost in neznansko trmo. Brez tabora II so sredi februarja prišli 200 m nad »terase«. Plezanje je bilo naporno, same navpične poči in zajede, zračne prečnice od ene do druge poči, gladka skala, še ob lepem vremenu težko, kaj šele v snežnem metežu. Kljub vsemu so opremili steno, kakih 500 m visoko v skoro direktni črti od vznožja proti ponosnemu vrhu.

Vendar je bila grenkoba poraza pred njimi. Vedeli so, da ne morejo v takem zdržati in še težko delati. Vsi njihovi naporji so bili pred javnostjo ob svojo ceno, javnost se obogati samo z uspehi. Če jih ni, zapade vse, kar je bilo storjeno za zmago.

Provansalci so odšli iz Patagonije praznih rok, čeprav so opravili v Fitz Royu veliko delo. Slika, ki ponazarja prizore iz Fitz Roya, so le bled odsev preizkušenj, s katerimi pričakuje ta veličastna gora svoje častilce. So pa slike take, da bi si jih naši alpinisti lahko jemali za zgled.

Ing. FRANZ MORAVEC je dobil naslov »profesorja« jeseni 1968 na predlog ministrstva za prosveto, podelil pa mu ga je sam zvezni kancler dr. h. c. Franc Jonas. O Moravcu smo v prejšnjih letih večkrat poročali, ko smo zasledovali njegovo alpinistično pot. Zadnja leta so ga osebno spoznali nekateri naši mlajši alpinisti v alpinistični šoli Glocknergruppe, ki jo je ustanovil avstrijski »Naturfreunde«. Obenem je prof. Moravec referent za alpinizem in ekspedicije pri mednarodni zvezi prijateljev narave (Naturfreunde – Internationale). S čim mu je avstrijska vlada utemeljila strokovni naslov? Predvsem z njegovim delom za uveljavljanje avstrijskega ekspedicionizma po vojni: L. 1954 se je udeležil prve avstrijske ekspedicije v Himalajo na Saipal. L. 1955 je vodil jubilejno ekspedicijo »Naturfreundov« na Ruvenzori, l. 1956 ekspedicijo, ki je stopila na teme Gaserbrunn II. L. 1957 je vodil ekspedicijo v Afriko in odkril Kaiser Franz Joseph Spitzze v Elgonu. L. 1958 je prečil od severa proti jugu Ny Frieslands na Zahodnih Spitzbergih. L. 1959 je vodil Avstrijce na Dhaulagiri. L. 1960 je s pasjo vprego raziskoval gorovje v Svartpiggen na Zahodnih Spitzbergih. L. 1963 je bil v gorah med Libanomom in Izraelom. L. 1965/66 je vodil mednarodno ekspedicijo »Naturfreundov« v Ande na Aconcagua.

Utemeljitev ve dalje povedati, da je prof. Moravec od l. 1949 organiziral in vodil ture svojega društva »Die Naturfreunde«, bil učitelj in vodnik mladine, vodja taborov, tečajev in pohodov ter izdelal za te učne načrte in metodična navodila za stalno alpinistično šolo. Že l. 1957 ga je zvezni predsednik odlikoval z zlato medaljo za zasluge za avstrijsko republiko, mesto Dunaj pa mu je l. 1956 priznalo nagrado iz ustanove dr. Karla Rennerja ter mu podelilo častno športno medaljo. Za obe afriški ekspediciji je l. 1957 dobil tudi priznanje, ki ima ime dr. Theodorja Körnerja.

Veliko uspehov, veliko priznanj! Vselej in pri vsakomur ni vedno tako.

**Tovarna dokumentnega
in kartnega papirja
Radeče pri Zidanem mostu**

Telefon: Radeče 81-950, 81-951
Tekoči račun pri NB Laško 5071-601-1030
Brzjavni: Papirnica Radeče
Železniška postaja: Zidan most

PROIZVAJA:

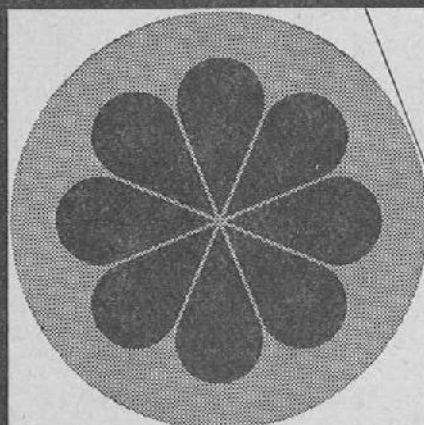
vse vrste brezlesnih papirjev in kartonov, specialna papirje, surovi heliografski in foto papir, paus papir, kartografski, specialni risalni »Radeče«, papirje za filtre itd.

IZDELUJE:

vse vrste kartic za luknjanje v standardni velikosti in tisku.

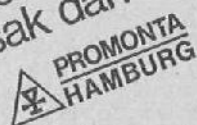
PO ŽELJI IZDELUJE KARTICE V POSEBNEM TISKU V RDEČI, MODRI ALI SIVI BARVI

**VISOKO KVALITETNA
SODOBNO EMBALIRANA**

CEDEMONTA
Pomarančni mnogo vitaminski
napitek

Osvežitev
in okrepitev
vsak dan

Tiskarna
JOŽE MOŠKRIČ

LJUBLJANA, Nazorjeva 6
Telefon 21-296

TISKARNA

izdelava vseh vrst tiskovin, katalogov, časopisov, revij in knjig

KLIŠARNA

izdelava vseh vrst eno- in večbarvnih klišejev

KNJIGOVEZNICA

vezava preprostih in luksuzno opremljenih del

ŠTAMPILJARNA

izdelava vseh vrst žigov, pečatov in knjigoveških črk

ETIKETE

v vseh barvah in barvnih folijah

PUTNIK

JUGOSLOVANSKO TURISTIČNO IN AVTOBUSNO PODJETJE
LJUBLJANA, TRG OF 15 — Telefon 31 15 42, 31 48 89

PUTNIK, filiala Ljubljana organizira izlete, nudi vse usluge od prodaje vseh vrst vozovnic do rezervacij v hotelih v domovini in inozemstvu. Zahtevajte naše programe.

Vse informacije dobite v poslovalnicah v Ljubljani, Mariboru, Slov. Bistrici, G. Radgoni, Št. Ilju in motelu Trebnje.

Petrol

VSI, KI POTREBUJETE PROIZVODE NAŠIH DERIVATOV, SE OBRAČAJTE NA NAŠE PODJETJE. POSTREŽENI BOSTE HITRO, SOLIDNO IN PRAVOČASNO.

PETROL — LJUBLJANA

ELEKTROVOD

ONPZ elektrotehničnih obrti
Ljubljana, Celovška cesta 43

Gospodarska organizacija za kooperacijo elektrotehničnih dejavnosti

PROIZVAJA:

Vsakovrsten material za šibki in jaki tok in telekomunikacije, elektromotorje, stikalna tehnika, merilne instrumente in pribor, avtoelektriko in pribor, svetila in pribor in predmete za široko potrošnjo.

PREVZEMA IN IZVAJA:

Vsakovrstne električne instalacije, šibkega in jakega toka ter strelavodne instalacije.

SERVISNA DEJAVNOST:

Popravila in previjanje vseh vrst električnih motorjev in ostalih električnih potrošnikov, sestavnih delov ter Radlo in TV aparatov in drugo.

Dobave izdelkov članov neposredno iz lastnega skladišča!

Za vse informacije se obračajte na naš naslov!

FRUCTAL

»Planincil V vseh planinskih postojankah zahtevajte FRUCTAL Domači Brandy, FRUCTAL pelinkovec in mount flower – FRUCTAL sadne sokove: Dvojni C, borovničev biser in ribezov sok, ki so izredno bogati na vitaminu C«

FRUCTAL Ajdovščina

SATURNUS

KOVINSKO PREDELOVALNA INDUSTRIJA
EMBALAŽA – AVTOOPREMA
LJUBLJANA

PROIZVAJA:

Raznovrstno pločevinasto embalažo za prehrabno, kemično in farmacevtsko industrijo iz črne, bele in alu-pločevine.

Artikle široke potrošnje: kuhinjske škatle, pladnje, razpršilce itd.

Dele za avtomobile in bicikle: žaromete vseh vrst in svetilke, zgoščevalke in zvonce.

Elektrotoplotne aparate: kuhalnike, peči in kaloriferje.

Litografirane plošče in eloksirane napisne ploščice.

ŽELEZARNA JESENICE

proizvaja :

PLOČEVINO — debelo, srednjo, tanko

TOPLO VALJANE PROFILE — okrogle, kvadratne, šestkotne

VLEČENO, LUŠČENO, BRUŠENO JEKLO

HLADNO VALJANE TRAKOVE

HLADNO OBLIKOVANE PROFILE

ŽIČNIKE

VARIILNI DODATNI MATERIAL

